

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

LINA PELECKIENĖ

**KONKURENCIJOS POLITIKOS ĮTAKOS ŠALIES
EKONOMIKAI VERTINIMAS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė: prof. dr. Irena Pekarskienė

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

**KONKURENCIJOS POLITIKOS ĮTAKOS ŠALIES EKONOMIKAI
VERTINIMAS**

EKONOMIKA 621L10008

MAGISTRO DARBAS

Darbą atliko

VME-5gr. studentė Lina Peleckienė
2017 m. gegužės 10 d.

Vadovė

Prof. dr. Irena Pekarskienė
2017 m. gegužės 10 d.

Recenzentė

Doc. dr. Jurgita Bruneckienė
2017 m. gegužės d.

KAUNAS, 2017

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS

Ekonomikos ir verslo fakultetas

(Fakultetas)

Lina Peleckienė

(Studento vardas, pavardė)

Ekonomika, 621L10008

(Studijų programos pavadinimas, kodas)

Baigiamojo magistro darbo „Konkurencijos politikos įtakos šalies ekonomikai vertinimas“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

2017 m. gegužės 10 d.

Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Linos Peleckienės** baigiamasis magistro darbas tema „Konkurencijos politikos įtakos šalies ekonomikai vertinimas“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjęs.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

_____
(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

_____
(parašas)

Peleckienė Lina. Evaluation of Competition Policy Impact on National Economy. Master's Final Thesis in Economics / supervisor prof. dr. Irena Pekarskienė. Department of Economics, the School of Economics and Business, Kaunas University of Technology.

Social Sciences: Economics

Key words: competition policy, evaluation, impact.

Kaunas, 2017. p. 79

SUMMARY

The impact of competition policy on economy are actual and not full completed process. Competition policy can positively influence economic growth through its effects on productivity. Within a normal competitive environment, companies seeks increasingly efficient ways of producing and disturbing goods, they are motivated to adopt new technologies, and to innovate. Competition is the critical process for a market economy to ensure the optimal allocation of recourses and the highest level of social welfare. Competitive market enable consumer to purchase better products at lower prices and good quality.

Economists are trying various methods to identify and measure the impact of competition policy on economy. Series of studies have found that there are the strong correlation between the effectiveness of competition policy and economic growth. Is therefore important to determinate what and how competition policy actions contributes to economic growth.

The object of the study: competition policy impact on economy.

Aim of the research: evaluation on competition policy impact on Lithuanian and Latvian economy.

Task of the issue:

- substantiate competition policy importance on economy;
- analyze the concept of competition policy, objectives and functional areas;
- to create research methodology of evaluation competition policy impact on economy;
- on the bases of created research methodology evaluation of Lithuanian and Latvian competition policy impact on economy.

Results: The accomplished research methodology evaluation of Lithuanian and Latvian competition policy impact on economy confirms Barker (2003) and Werden (2003) study concluded, that competition policy impact on social welfare is positive. The results obtained confirm, that the openness of trade, investment, total capital formation, R&D and state appropriations effects on economy. The results show, what in different countries, different indicators have different effect on economy, and therefore can't be specifically identified, the indicators, which emanates through competition policy on economy and that can't be used in all cases.

TURINYS

ĮVADAS.....	8
1. KONKURENCIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO SVARBA EKONOMIKAI.....	10
2. KONKURENCIJOS POLITIKOS TEORINIAI ASPEKTAI.....	17
2.1 Konkurencijos politikos samprata.....	17
2.1.1 Konkurenciją ribojantys susitarimai.....	19
2.1.2 Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi.....	23
2.1.3 Įmonių susijungimų kontrolė	26
2.1.4 Valstybės pagalba.....	28
2.1.5 Liberalizavimas	29
2.2 Konkurencijos politikos priežiūra Europoje ir Lietuvoje.....	30
2.4 Konkurencijos politikos įtaka ekonomikai.....	35
3. TYRIMO METODOLOGIJA	39
3.1 Tyrimo eiga	39
3.2 Tyrimo metodologija.....	42
4. TYRIMO REZULTATAI IR DISKUSIJOS.....	44
4.1 Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos veiklos analizė.....	44
4.2 Latvijos Respublikos Konkurencijos tarybos veiklos analizė.....	53
4.3 Lietuvos ir Latvijos Konkurencijos tarybų finansavimo ir veiklos rezultatų palyginimas	60
4.4 Koreliacinės analizės rezultatai	61
4.5 Regresinės analizės rezultatai.....	66
4.5 Tyrimo rezultatų apibendrinimas	69
IŠVADOS.....	72
LITERATŪRA.....	74
PRIEDAI.....	80

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1 lentelė Kartelinių susitarimų formos	21
2 lentelė Ekonominis (naudojant praeitų laikotarpių duomenis), konkurencijos politikos vertinimas..	37
3 lentelė. Tyrime naudotų rodiklių, per kuriuos reiškiasi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai apibūdinimas	41
4 lentelė. Tyrime naudotų rodiklių, kurie atspindi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai apibūdinimas	41
5 Lentelė Lietuvos Konkurencijos tarybos priimti nutarimai	44
6 lentelė Administracinių bylų dėl Konkurencijos tarybos nutarimų ir kitų sprendimų nagrinėjimas teismuose.....	46
7 lentelė. Nacionalinė valstybės pagalba.....	51
8 lentelė. Lietuvos konkurencijos tarybos asignavimai ir vidutinis darbuotojų skaičius.....	52
9 lentelė. Latvijos konkurencijos tarybos priimti nutarimai	53
10 lentelė Latvijos konkurencijos tarybos biudžetas ir vidutinis darbuotojų skaičius.....	59
11 lentelė Lietuvos ir Latvijos Konkurencijos tarybos veiklos, finansinių rodiklių ir rezultatų palyginimas nuo 2005 iki 2015 metų.....	60
12 lentelė. Lietuvos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testo rezultatai.....	61
13 lentelė. Latvijos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testo rezultatai.....	62
14 lentelė. Transformuotų Latvijos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testo rezultatai.....	62
15 lentelė. Lietuvos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai koreliacinė analizė.....	63
16 lentelė. Latvijos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai koreliacinė analizė.....	64
17 lentelė. Lietuvos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai regresinė analizė.....	66
18 lentelė. Latvijos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai regresinė analizė.....	67
19 lentelė. Lietuvos ir Latvijos koreliacinės ir regresinės analizės rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai rezultatų palyginimas	70

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1 pav. Konkurencijos politikos įtaka ekonomikos augimui.	11
2 pav. Konkurencinga rinka.	13
3 pav. Konkurencijos politikos tikslai.....	18
4 pav. Europos Sąjungos institucijos.....	32
5 pav. Lietuvos Respublikos Konkurencijos priežiūros sistema.....	33
6 pav. Lietuvos konkurencijos tarybos struktūros schema.....	34
7 pav. konkurencijos politikos įtakos Lietuvos ir Latvijos ekonomikai vertinimo etapai.	39
8 pav. Bendras Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimų skaičius	44
9 pav. Lietuvos konkurencijos tarybos priimti nutarimai.	45
10 pav. Baudos skirtos už Lietuvos konkurencijos įstatymo pažeidimą.....	45
11 pav. Valstybės valdymo ir savivaldos institucijų priimtų nutarimų skaičius.....	47
12 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl draudžiamų susitarimų	47
13 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi.	48
14 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos.....	49
15 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų.....	49
16 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl koncentracijos kontrolės.	50
17 pav. Lietuvos konkurencijos įstatymo nustatytų pažeidimų skaičius ir paskirtos baudos.	51
18 pav. Latvijos konkurencijos tarybos priimtas bendras nutarimų skaičius.....	53
19 pav. Latvijos priimti konkurencijos tarybos nutarimai	54
20 pav. Baudos, skirtos Latvijoje už konkurencijos įstatymo pažeidimą.	54
21 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl draudžiamų susitarimų	55
22 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi.	56
23 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl draudžiamų susitarimų.	56
24 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų.....	57
25 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl koncentracijos kontrolės.	58
26 pav. Latvijos konkurencijos įstatymo nustatytų pažeidimų skaičius nuo 2015 iki 2015 metų.	58

IVADAS

Temos aktualumas. Konkurencijos politika – vis dar nėra galutinai užbaigtas procesas, kuris nuo 1889 metų vykdo nuolatinę paiešką siekiant atrasti efektyvesnius veiklos metodus ir priemones. Dėl šios politikos įgyvendinimo yra didinamas įmonių konkurencingumas, dėl tos priežasties įmonės skatinamos didinti produktyvumą, o šis procesas skatina ekonomikos augimą Nors kartais konkurencijos politika sulaukia kritikos, tačiau naujuose mokslininkų darbuose pripažįstama konkurencijos politikos svarba ekonomikai.

Tačiau daugeliui gali kilti klausimas, kaip konkurencijos politika gali paveikti ekonomikos augimą? Pirma – konkurencijos politika siekia, kad rinkoje būtų kuo mažesnės prekių ir paslaugų kainos. Antra – skatinamas efektyvumas ir produktyvumas. Trečia – skatinama įmonės būti inovatyviais ir neatsilikti nuo technologinių naujovių. Ketvirta – siekiama kad įmonės kuo efektyviau naudotų išteklius, taip priversdama užsidaryti neefektyvias įmones, todėl atsiranda daugiau išteklių efektyvesnių įmonių skatinimui.

Padidėjęs įmonių efektyvumas leidžia pagaminti didesnę kiekį pigesnės produkcijos, dėl to sumažėja galutinio produkto kaina. Pigesnę prekę gali įpirkti daugiau vartotojų, o tai užtikrina didesnes įmonės pajamas, kas leidžia įmonėms plėstis bei kurti naujus alternatyvius produktus.

Todėl labai svarbu didinti konkurencingą aplinką, taip skatinant įmones inovatyvių technologijų diegimą, o tai didintų šalies ekonominį augimą.

Problema. Ekonomistai įvairiais metodais bando nustatyti ir apskaičiuoti, kokią įtaką daro konkurencijos politika ekonomikai. Baker (2003) ir Werden (2003) teigia, kad konkurencijos politikos grynasis poveikis socialinės gerovės atžvilgiu yra teigiamas. Jų nuomone konkurencijos politika skatina socialinę gerovę, taip pat skatina įmones atsisakyti antikonkurencinio elgesio be konkurencijos politiką prižiūrinčių institucijų įsikišimo. Dutz ir Hayri (1999) atlikę eilę tyrimų nustatė, kad egzistuoja stiprus ryšys tarp konkurencijos politikos veiksmingumo ir ekonomikos augimo. Todėl svarbu nustatyti, kokie ir kaip konkurencijos politikos veiksmai skatina ekonomikos augimą.

Tyrimo objektas. Konkurencijos politikos įtaka ekonomikai.

Tyrimo tikslas. Įvertinti konkurencijos politikos poveikį Lietuvos ir Latvijos ekonomikai.

Uždaviniai:

1. Pagrįsti konkurencijos politikos svarbą ekonomikai.
2. Išanalizuoti konkurencijos politikos sampratą, tikslus ir funkcines sritis.
3. Suformuoti konkurencijos politikos įtaką ekonomikai vertinimo metodiką.
4. Pritaikyti pasiūlytą vertinimo metodiką vertinant Lietuvos ir Latvijos konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Tyrimo metodai: Šis darbas atliktas remiantis:

1. Mokslinės literatūros ir mokslinių darbų analize bei jų apibendrinimu;
2. Lietuvos ir Latvijos Respublikų Konkurencijos tarybos statistinės informacijos analize ir apibendrinimu;
3. Logine analize ir grafiniu modeliavimu;
4. Koreliacine ir regresine analize.

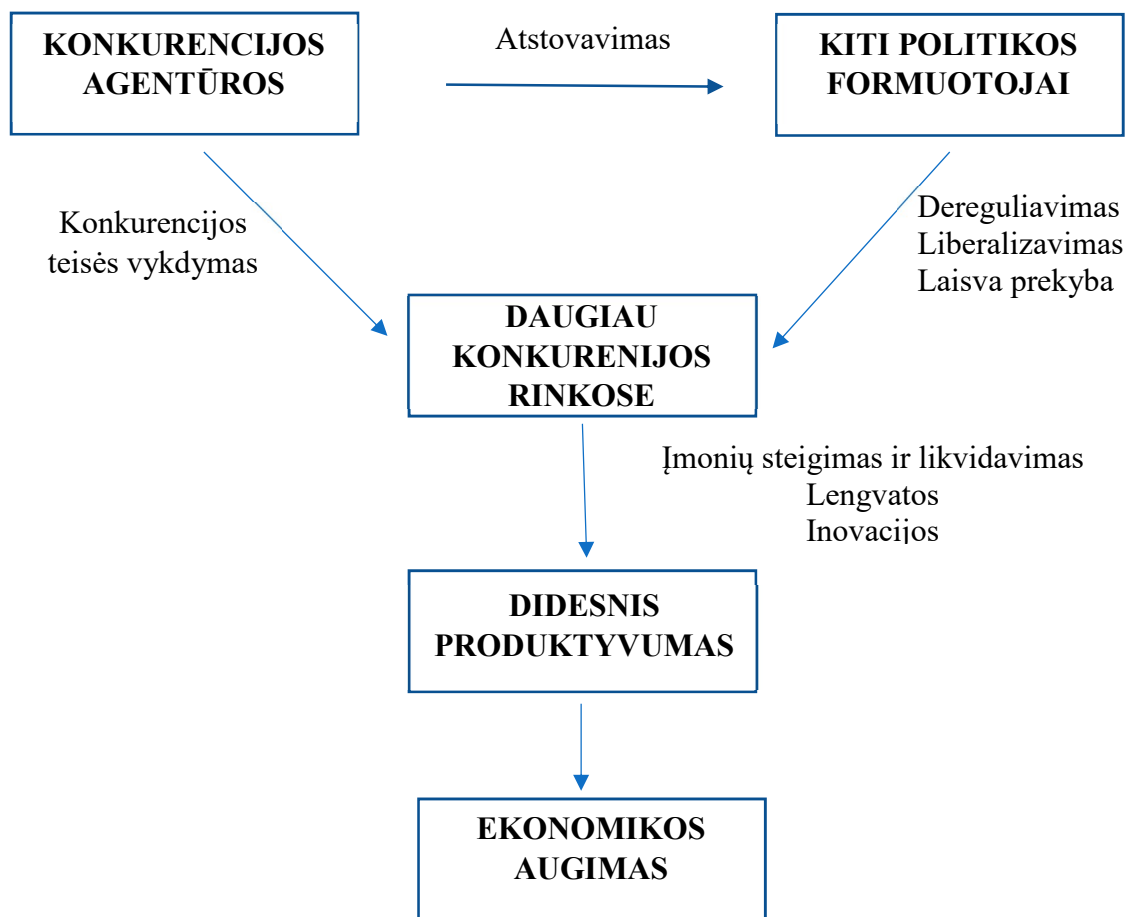
1. KONKURENCIJOS POLITIKOS ĮGYVENDINIMO SVARBA EKONOMIKAI

Konkurencijos politika – tai procesas, kuriuo siekiama užtikrinti optimalų išteklių panaudojimą ir aukščiausio laipsnio socialinę gerovę. Konkurencinga rinka vartotojams suteikia galimybę įsigyti kokybiškesnių produktų už žemesnę kainą. Nors visi supranta konkurencingos rinkos naudą, tačiau šis procesas be valstybės priežiūros ir įsikišimo savaime neegzistuoja. Siekiant užtikrinti konkurencingą aplinką valstybė nuolatos peržiūri konkurencijos politikos teisės aktus bei siūlo papildymus ir pakeitimus.

Moss (2016) metais pateikė ataskaitą, kurioje suabejojo nacionalinės konkurencijos politikos reikalingumu Moss (2016) „kam mums reikalinga nacionalinė konkurencijos politika“. Moss (2016) „Straipsniai apie konkurencijos politiką mirga pirmuosiuose dienraščių puslapiuose, nes atsiranda vis didesnis susirūpinimas su išaugusia įmonių koncentracija, dėl ko, didėja įmonių pelnai, atsiranda didesnis socialinis atotrūkis. Kita problema - tarptautiniai karteliai, kurie iš vartotojų ištraukia dideles sumas pinigų. Dėl šių antikonkurencinių veikslių vartotojai priversti mokėti didesnę kainą už prastesnės kokybės produktą ar paslaugą, gaunamas mažesnis produktų ar paslaugų asortimentas, mažėja inovacijos, o taip pat sukuriama kliūtys naujoms įmonėms patekti į rinkas“.

Qaqaya, Lipimile (2008) savo knygoje teigia, kad remiantis antikorupcine praktika besivystančios šalys yra labiau pažeidžiamos. Kai kurios besivystančios šalys neturi konkurencijos politikos prižiūrinčių tarybų, arba jeigu ir turi, tai jų patirtis šioje srityje nėra didelė. Siekiant nacionalinę ekonomiką integruoti į pasaulinę ekonomiką per regioninius prekybos susitarimus ar liberalizavimą prekybos kliūtys eliminuojamos, tačiau tokiu atveju nei viena šalis neišvengia antikonkurencinio poveikio, pavyzdžiui tarptautiniai karteliai ar susijungimai, kurie gali riboti konkurenciją. Mažos ir vidutinės įmonės besivystančioje ekonomikoje susiduria su sunkumais, kaip prekybos tinklų teikiama parama „saviems“, dėl ko kyla sunkumų naujoms įmonėms įsikurti rinkose. Dėl konkurencijos trūkumo apribojama plėtra ir verslumo galimybės.

Verslas konkurenciją supranta kaip rungtyniavimą tarp toje pačioje srityje esančių subjektų. Kiekvienas jų nori įgyti pranašumą t. y. tapti savo srities lyderiu. Tačiau pagal Stanikūną (2009) konkurenciją galima būtų apibrėžti kaip procesą, kuriuo siekiama kuo didesnės ekonominės naudos. OECD (2014) pateiktoje ataskaitoje, konkurenciją apibūdina, kaip suteiktą galimybę vartotojui rinktis iš panašių produktų arba paslaugų, o tai didina įmonės produktyvumą ir spartina ekonomikos augimą. Tai galima būtų vizualiai pamatyti žemiau pateiktame 1 paveiksle.

1 pav. Konkurencijos politikos įtaka ekonomikos augimui.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal: OECD 2014 Factsheet on how competition policy affects macro-economic outcomes

Iš 1 paveiksle, ankščiau pateiktos schemos galima daryti prielaidą, kad kuo rinkos labiau konkurencingos, tuo jos produktyvesnės, o tai didina ekonomikos augimą. Tai buvo patvirtina įvairiais empiriniais skaičiavimais bei tyrimais. Vieni mokslininkai, remdamiesi konkurencijos intensyvumu, tyrimus orientavo į konkrečias pramonės šakas, norėdami išsiaiškinti, kodėl vienos pramonės šakos vystosi greičiau nei kitos. Pramonės šakose, kuriose buvo jaučiama didesnė konkurencija, buvo priverstos didinti įmonių efektyvumą, dėl to, jos tapo labiau konkurencingos ir patrauklesnės vartotojui. Nickell (1996) savo darbe teigė „svarbiausia, aš pateiksiu įrodymų, kad konkurencija matuojama padidėjusių konkurentų kiekiu, kas susiję su gamybos produktyvumo didėjimu“.

Stanikūnas (2009) teigia, kad konkurencinga rinka didina vartotojų gerovę ir skatina ekonomikos augimą. Tokiose rinkose siekiama šių rezultatų:

- Mažinant sąnaudas padidinti veiklos efektyvumą, tokiu atveju gaunamas tokios pačios kokybės produktas arba paslauga už mažesnę kainą;
- Naujų technologijų diegimas, kurios supaprastina procesus bei leidžia pagaminti didesni kiekį produkcijos, per trumpesnę laiko tarpą, taip sumažinant sąnaudas;

- Investicijos į naujoves, leidžia išlikti konkurencingiems greitai besikeičiančioje aplinkoje, tokiu būdu pritraukiant naujų klientų bei greitai prisitaikant prie nuolat besikeičiančių vartotojų poreikių;
- Mažinti neefektyvumą, ieškant vis naujų būdų bei metodų valdant įmonę.

Konkurencijos nebuvimas neskatina įmonių ieškoti naujų metodų ir galimybių, tokiu atveju prarandamas pelnas arba verslas. Naujų įmonių atėjimas į rinkas yra paskata kažką keisti, ieškoti naujų idėjų, stengtis pritraukti naujus vartotojus. Tokios įmonės tampa konkurencingos tiek vietinėje, tiek tarptautinėje rinkoje

Neretai verslininkai siekdami pelnyti kuo didesnės naudos pradeda nesivadovauti parengtomis taisyklėmis, kurios draudžia monopolizuoti rinkas, sudaryti konkurenciją mažinančias sutartis arba kitus draudžiamus veiksmus pagal Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą.

Konkurencijos taryba nuolat stebi, ar nėra sudaryti susitarimai tarp bendrovių, kurie apribotų konkurenciją, taip galima iškraipyti konkurenciją bendradarbiaujant su konkurentais, nustatant kainas arba pasidalinant rinkas. Svarbu nustatyti, ar įmonės nėra dominuojančios, nes dėl šios priežasties vartotojas turėtų už produktą ar paslaugą mokėti nepagrįstai didelę kainą. Piktnaudžiaudamas dominuojančia padėtimi verslininkas gali nuvilioti klientą nuo mažesnio konkurento, pasiūlydamas jam gerokai mažesnę nei rinkos kainą, taip pat sudaryti kliūtis naujiems tiekėjams patekti į rinką bei priversti vartotoją pirkti produktus iš dominuojančių įmonių. Konkurencijos taryba prižiūri ar besijungdamos įmonės neužims dominuojančios padėties ir ar nebus sudarytos sąlygos paveikti konkurenciją. Kitas labai svarbus veiksnys – rinkos atvėrimas, kada dažniausiai viešasis sektorius kontroliuoja svarbiausiai valstybės šakas, tokias kaip energetiką, telekomunikaciją, transportą, pašta ir vandens tiekimą. Tokios nišos valstybėje dažniausiai monopolinės, todėl stengiamasi, kad jos palaipsniui įgytų alternatyvas ir taptų konkurencingomis, galėdamos vartotojams pasiūlyti geresnes kainas ir kokybę.

Europos Sąjungos komisija (2015) metais išleistame leidinyje, kuriame pateikė išaiškinimą, kad konkurencijos politikos dėka vyksta sąžininga konkurencija, dėl šios priežasties skatinamas verslumas ir efektyvumas, vartotojai gauna tiesioginę naudą, nes dėl efektyvesnės gamybos galima pagaminti daugiau ir kokybiškesnės bei pigesnės produkcijos. Dėl šių priežasčių Europos Sąjunga kovoja su antikonkurenciniais veiksmais, vertina susijungimus ir valstybės pagalbą, skatina liberalizavimą. Visi šie veiksmai atsispindi pagrindiniuose konkurencijos politikos tiksluose:

Mažos kainos visiems: tai paprasčiausias būdas įmonėms įgyti didelę rinkos dalį pasiūlant geriausią kainą. Konkurencingoje rinkoje mažinamos kainos. Tai gerai ne tik vartotojams – dėl ko jie gali sau leisti daugiau pirkti, bet tuo pačiu skatina įmones gaminti – visa tai atsispindi ekonomikoje.

Geresnė kokybė: atsiranda dėl konkurencingos aplinkos, nes siekiama prisitraukti kuo didesnę kiekį vartotojų per kokybišką produkciją ar paslaugą. Kalbant apie daiktus ir jų kokybę galima būtų

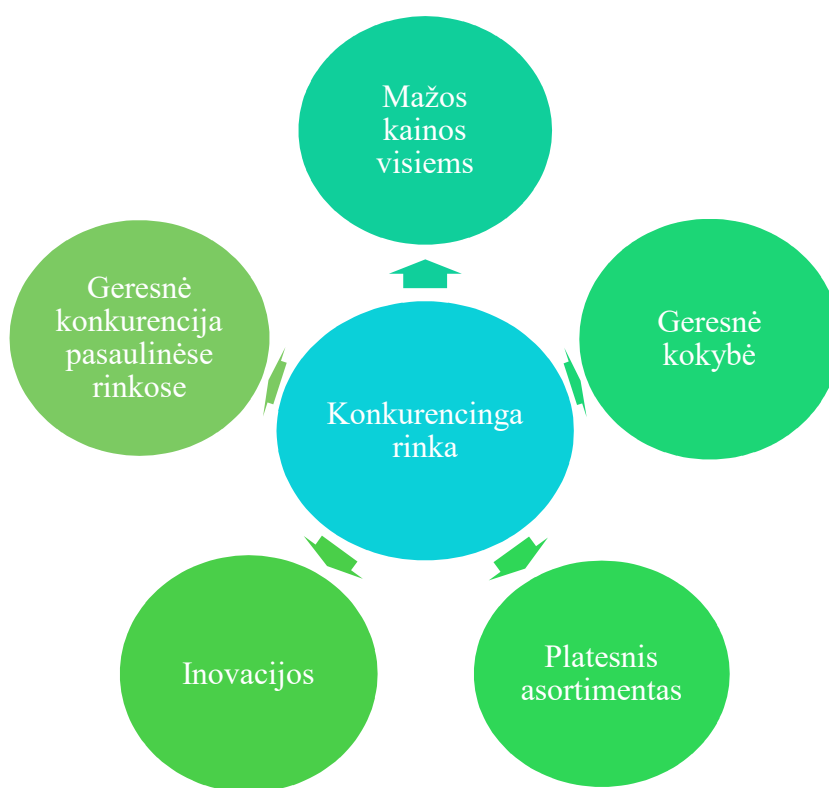
apibūdinti remiantis ilgaamžiškumu arba, veikimo efektyvumu, kas leistų užtikrinti teikiant kokybiškas paslaugas.

Platesnis asortimentas: konkurencingoje rinkoje gamintojas sieks pagaminti kuo įvairesnius produktus, kad labiau išsiskirtų iš konkurentų. Rezultatas – platesnis asortimentas, dėl to vartotojas gali pasirinkti tarp kainos ir kokybės.

Inovacijos: atsiranda įmonėse, kurios siekia gaminti geresnius produktus – jos novatoriškos, kuriant produktus, atliekant projektus, diegiant gamybos procesus ir.t.t.

Geresnė konkurencija pasaulinėse rinkose: konkurencingos įmonės užtikrina sėkmę ne tik vietinėse rinkose, tačiau jos sėkmingai žengia ir į pasaulines rinkas.

Remiantis aukščiau pateikta informacija konkurencingą rinką vizualiai būtų galima atvaizduoti, kaip pateikta 2 paveiksle.

2 pav. Konkurencinga rinka.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis 2016 metų Europos Komisijos duomenimis

Lietuvos Respublikos Ūkio ministerijos puslapyje konkurencijos politikos tikslas apibūdinamas ne tik siaurąją prasme, kaip konkurencinės laisvės apsaugojimas arba konkurencingų sąlygų sudarymas, siekiant užtikrinti sąžiningą konkurenciją, veiksmingumą, kas teiktų vartotojams didesnę naudą, tačiau siejama ir platesniame kontekste – verslo sąlygų gerinimui ir ekonomikos augimo skatinimui.

Per pastarąjį dešimtmetį konkurencijos institutas ir mokslininkai vis labiau domisi konkurencijos politikos vertinimo. Šiam tikslui įvertinti remiamasi praeitų laikotarpių duomenimis, kurie leidžia įvertinti priimtų sprendimų veiksmingumą. Vertinant įvairiose srityse konkurencijos politiką,

pirmiausiai atsižvelgiama į konkurencijos politikos priimtus sprendimus kartelinių susitarimų, draudžiamų susijungimų, piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi ir kitų konkurencingumą mažinančių veiksnių atžvilgiu. Kita vertinimo dalis susideda iš rinkos ir sektorių tyrimų, propagavimo veiksnių ir tarptautinio bendradarbiavimo su kitų šalių konkurenciją prižiūrinčiomis institucijomis. Todėl praėjusių laikotarpių ekonominio vertinimo veiklos sritis labai plati, nuo konkrečių mikroekonominių vertinimų tam tikrose srityse iki daug platesnių makroekonominių veiksnių, kuriuos sąlygoja konkurencijos politika.

Daugiausiai vertinimų atlikta tiek konkurencijos tarybos, tiek mokslininkų mikroekonomikos lygiu, kuomet vertinamas (kaina) draudžiamų susitarimų ir kartelių atveju. Vertinimai makroekonomikos lygiu vertina, kokią naudą konkurencijos politika suteikia vartotojui, tačiau šių vertinimų nėra daug. Kai kuriais tyrimais bandoma įvertinti valstybės pagalbos efektyvumą, tačiau šių tyrimų nėra daug. Be to, labai nedaug atlikta tyrimų siekiant įvertinti piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi arba tarptautinį bendradarbiavimą.

Konkurencijos taryba gali norėti atlikti vertinimą iš praėjusių laikotarpių dėl keleto priežasčių:

- siekiant pagerinti vykdymo kontrolę, remiantis praeitų laikotarpių praktika;
- siekiant sustiprinti konkurencijos įstatymų veiksmingumą, atsižvelgiant į esamus teisės aktus prieš politines reformas;
- siekiant nustatyti vidaus ir išorės prioritetus, dėl išteklių paskirstymo tarp skirtingų konkurencijos politikos priemonių ir teisės aktų vykdymo.

Teoriniu požiūriu dauguma ekonomistų sutinka su tuo, kad konkurencijos politikos ekonomikai su kiekvienais metais didėja, tačiau labai mažai mokslinės literatūros, kuri empiriškai apskaičiuotų ir įvertintų jos teikiamą naudą.

Dutz, Vagliasindi (2000) pasirinkę 18 šalių skerspjuvio metodu atliko tyrimą, vertindami skirtingų konkurencijos politikos režimo veiksmingumą pagal tris kriterijus (t. y. vykdymo užtikrinimą, konkurencijos apsaugą ir institucijų veiksmingumą). Gauti rezultatai įrodė, kad yra teigiamas ryšys tarp konkurencijos politikos efektyvumo ir ekonomikos augimo. Porter (2000) empiriškai apskaičiavo ir pateikė įrodymų, kad konkurencijos intensyvumas ir antimonopolinė politika turi teigiamą ryšį su BVP augimu vienam gyventojui. Krakowski (2005) pasirinko 101 šalį ir atliko regresinę analizę, ko pasėkoje padarė dvi išvadas, kad konkurencijos politikos efektyvumas yra glaudžiai susijęs su konkurencijos institucijos patirtimi ir ekonomikos dydžiu.

Kee, Hoekman (2011) pasirinko 18 pramonės šakas ir jas analizavo 42 šalyse nuo 1981 iki 1998 metų, čia buvo tiriama, ar konkurencijos politika daro įtaką antkainiui, kuomet šalyse vykdoma įmonių skaičiaus ir importo kontrolė. Reikšminga įtaka nenustatyta, tačiau autoriai pastebėjo, kad dėl konkurencijos teisės, į rinką produktų pateikimas tapo paprastesnis, o visa tai turi netiesioginį teigiamą

poveikį ekonomikai. Pagrindinis tyrimo trūkumas tas, kad naudojamas tik dvinaris kintamasis, nurodant ar konkurencijos politika turi įtakos antkainių formavimuisi.

Petersen (2013), panaudojęs 154 šalių nuo 1960 iki 2005 metų laikotarpio duomenis, nustatė, kad konkurencijos politika turi didelės įtakos BVP po dešimties metų, nors ir nenumatyta įtaka demokratijos kokybei. Atrodo, kad ekonominis dekoncentravimas nenaudingas perėjimui prie demokratinio režimo arba numatyto demokratinio stabilumo stiprinimui. Labiausiai tikėtina gali būti, kad konkurencijos politika nėra sukurta apsaugoti ekonomikos koncentracijos konglomerate ir nacionaliniu lygmeniu (kas savo ruožtu galėtų skatinti demokratiją), bet tik tam tikrame ir specifiniame sektoriuje. Pagrindinis šio tyrimo trūkumas, kad konkurencijos politikos poveikis yra kontroliuojamas tik fiktyviais kintamaisiais.

Buccirossi, Ciari, Duso, etc. (2009) metais empiriškai apskaičiavo kokią įtaką konkurencijos politika daro produktyvumui. Tyrimas apėmė laikotarpį nuo 1995 iki 2005 metų ir rėmėsi 12 Europos bendrijos šalių iš skirtingų 22 sektorių. Siekiant įvertinti konkurencijos politikos veiksmingumą, buvo sudarytas specialus klausimynas, siekiant nustatyti konkurencijos politikos rodiklius (VKI) kiekvienais metais, kiekvienoje skirtingoje šalyje, antimonopolinius pažeidimus, susijungimų valdymo procesai, vykdymo užtikrinimo ypatumai ir visa kita informacija apie konkurencijos politikos režimo jurisdikciją. Iš atlikto aptarimo darytina pagrindinė išvada, kad konkurencijos politika daro teigiamą įtaką produktyvumui. Paminėtinas pagrindinis trūkumas, tai mažos imties ir riboti tam tikros Europos bendrijos šalių įrašai, nebūvimas patvirtintos metodologijos, o sukurti indikatoriai bus naudingi tolimesnėms ir gilesnėms analizėms atlikti.

Tais pačiais (2013) metais Sama atliko tyrimą, konkurencijos politikos veiksmingumui nustatyti besivystančiose ir jau išsivysčiusiose šalyse. Šiam tyrimui atlikti autorius sudarė klausimyną ir išsiuntė 140 agentūrų pasirinktoms 79 šalims. Klausimynas buvos sudarytas taip, kad atsakant pateikiama konkreti reikiama informacija, o ne asmeninė nuomonė. Gauti rezultatai patvirtino, kad konkurencijos politika šalyje didina konkurencingumą ir ji tikrai nėra kenksminga plėtrai.

Mosteanu, Romano (2013) savo darbe aprašė, kaip Europos Sąjungos šalis krizės laikotarpyje veikė konkurencijos politika. Šis darbas rėmėsi penkerių metų laikotarpiu, o duomenis imti iš 27 šalių. Analizė grindžiama kiekvienos šalies BVP vienam gyventojui ir pasauliniu konkurencijos indeksu. Gauti rezultatai patvirtino, kad konkurencijos politika krizės laikotarpiu teigiamai paveikė ekonomikos augimą. Nauda pastebima ne tik finansiniame sektoriuje, tačiau pasireiškia tiesiogiai vartotojui per inovacijas ir produktyvumo padidėjimą.

Apibendrinant galime teigti, kad konkurencijos politika turi didelę įtaką konkurencingai aplinkai, dėl to įmonės priverstos ieškoti efektyvesnių metodų įmonių valdymo sektoriuje bei organizuodamos darbus. Įmonėms išlikti konkurencingoje aplinkoje padeda kainų sumažinimas, dėl šios priežasties laimi vartotojas, tačiau norint sumažinti kainas reikia peržiūrėti gamybos kaštus, diegti naujas technologijas, kas tokiu atveju leistų sumažinti kainas. Naujos technologijos ir inovacijos leidžia ne tik sumažinti

galutinio produkto kainą, tačiau padidina gamybos apimtis bei leidžia neatsilikti nuo nuolat besikeičiančių naujovių ir tapti patraukliu didesnei daliai vartotojų. Dėl šių priežasčių padidinamas įmonių produktyvumas, leidžiantis praplėsti vietines arba tarptautines rinkas. Taip didinami įmonių pardavimai. Todėl galima teigti, kad didesnis įmonių produktyvumas skatina ir ekonomikos augimą.

2. KONKURENCIJOS POLITIKOS TEORINIAI ASPEKTAI

2.1 Konkurencijos politikos samprata

XVII amžiaus pabaigoje Adam Smith pagrindiniame savo darbe paskelbė rinkos ekonomikos teoriją. Budzinski (2003) teigia, kad šis autorius taip pat papildė kitų mokslininkų, kaip Cantillon, Turgot ir Hume, kurie jau bandė išsiaiškinti, kodėl rinkose atsiranda konkurencija, jis pirmasis panaudojo konkurencijos sąvoką kaip bendrai organizuojančią ekonominės analizės ir ekonominės visuomenės principus. McNulty (1968) analizavęs Adam Smith teoriją yra pasakęs, kad Smith konkurenciją matė kaip procesą, veikiančią visuomenės sąskaita ir ribojantį juos tartis dėl kainos. Ši teorija nekreipė jokio dėmesio į antikonkurencinės politikos kūrimą, kadangi šioje teorijoje visiškai nekreipiamas dėmesys į monopolijas. Anestis (2010) apie Smith teoriją: jis pasisakė už konkurencijos politiką, ir teigė, kad valstybė turi užtikrinti, kad išoriniai instituciniai susitarimai apibrėžiantys nuosavybės teises būtų užtikrinti rinkos sandoriai teisine apsauga, kurie apsaugotų pasirinkimo laisvę ir uždraustų nesąžiningą elgesį. Jis taip pat rekomendavo, kad politikai neturėtų laikytis verslininkų teiktais pasiūlymais.

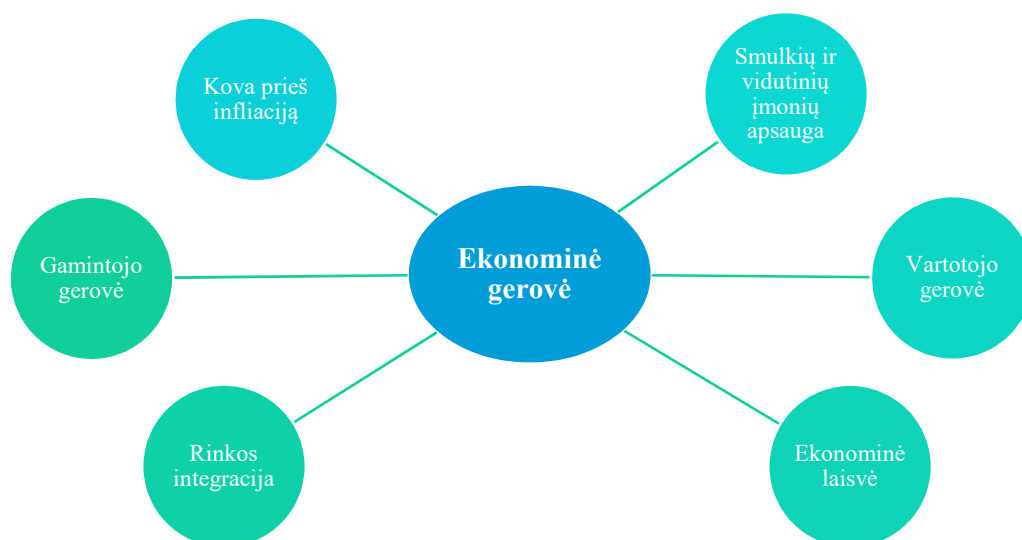
Anestis (2010) savo knygoje rašė, kad beveik po 150 metų klaikinės ekonomikos atsiradimo kita ekonomistų komanda pasinaudojo Smith teorija ir nustatė, kad rinkos kaina priklauso nuo subjektyvaus santykinės prekių vertės, o ne nuo objektyvių gamybos veiksnių įtrauktų prekėms. Ši neoklasikinės ekonomikos teorija labai skiriasi nuo prieš tai aprašytos vadinamosios klasikinės teorijos, kadangi ši teorija bando analizuoti konkurencijos poveikį, o ne tik atsižvelgiama į konkurenciją. Pagal McNulty (1968) neoklasikinė ekonomika sukūrė „kainų teoriją“ bei sudarė standartinius monopolijos, oligopolijos modelius. Furse (1996) vėliau ši teorija buvo plėtojama ir toliau bei sudaryta „tobulos konkurencijos“, kuri yra oligopolinėje rinkoje pusiausvyros sąvoka. Vyraujant tobulai konkurencijai bus pasiektas efektyvus lėšų paskirstymas ir produktyvumas, kas atneš bendrą visuomenės gerovę.

Faull, Nikpay (1999) grupė Čikagos universiteto ekonomistų, teisininkų kalbėdami apie konkurencijos politiką išvedė naują teiginį, kad kai kurie veiksmai, kurie prieš tai buvo laikomi antikonkurenciniais iš tiesų gali skatinti konkurenciją. Jie teigė, kad ryšys, tarp monopolijų atnešto pelno ir koncentracijos arba kliūčių patekimo į rinką nelabai stiprus, o kartais net neegzistuoja. Jie patekimo į rinką kliūtis apibrėžė kitaip. Anot Stigler (1968) patekimo į rinką kliūtys, tai išlaidos, kurias patiria nauji rinkos dalyviai, tačiau šių išlaidų nepatiria senbuviai. Pagal Faull (1999) Čikagos mokykla patekimo į rinką kliūtys įvardijo, kad tai gali būti dėl masto ekonomijos ir taikymo sričių arba valstybės intervencijos į rinkas, intelektinės nuosavybės įstatymų forma, valstybės pagalba, importų tarifai.

Skirtingi mokslininkai ir tyrėjai skirtingai interpretuoja bei apibūdina konkurencijos politikos esmę. Motta (2004) konkurencijos politiką apibūdina „kompleksą įsitikinimų ir įstatymų, kurie

garantuoja, kad konkurencija rinkoje nėra apribota ir tuo pačiu nėra sumažinta ekonominė gerovė” Pagal Jones, Sufrin (2004) konkurencijos politika – “priemonės, kuriomis vyriausybės skatina konkurencijos rinkos struktūras ir elgesį”. Bork (1966) “konkurencija turi būti suprantama kaip ekonominio efektyvumo, kurį jis prilygina vartotojų gerovei, maksimizavimu”. Stanikūnas (2009) apie Motta įžvalgoje apie konkurencijos politiką atkreipia dėmesį į tai, kad svarbu neapriboti nei konkurencijos, nei ekonomikos. Eekhoff, Moch (2004) konkurencijos politiką apibūdina kaip privačių įmonių rinkos jėgą. Šia politika siekiama užkisti kelią įmonėms daryti galia prieš konkurentus bei išnaudoti vartotojus ir mokesčių mokėtojus. Jones (2004) pateikia kaip būdą skatinti ir vystyti sąžiningą konkurenciją. Žvelgiant į konkurencijos politiką plačiau pastebime, kad tai visa sistema, skatinanti įmones gaminti kokybišką produkciją, kuo žemesnėmis kainomis. Visas šis procesas susiveda į ekonominės gerovės didinimą. Motta (2004) pabrėžė, kad „konkurencijos politikos tikslas nėra maksimizuoti įmonių skaičių, jos tikslas ginti rinkose esančią konkurenciją, siekiant padidinti gerovę“.

Stanikūnas (2009) ekonominės gerovės sąvoką apibūdina kaip vertinimą efektyvaus ūkio funkcionavimo. Todėl galima teigti, kad konkurencijos politikos efektyvumą lemia visų jos sistemos sudedamųjų dalių „bendradarbiavimas“. Konkurencijos politikos tikslai vizualiai pateiktas 3 paveiksle.

3 pav. Konkurencijos politikos tikslai.

Šaltinis: Rimantas Stanikūnas . Konkurencijos politika: teorija ir praktika 2009

Iš 3 paveikslo matyti, kad ekonominė gerovė labai susijusi su kitomis šakomis. Todėl konkurencijos politikos tikslas, kad kiekviena sistemos dalių funkcionuotų efektyviai. Žvelgiant iš ekonomikos teorijos pusės ekonominė gerovė tai priemonė, kuria nustatoma bendra vartotojų ir gamintojų gerovės suma. Todėl įsigilinus galima teigti, kad padidėjus kainai yra mažinama vartotojų gerovė, bet priešingai didėja gamintojų pelnai t. y. didėja gamintojų gerovė. Miniotas (2015) mano, kad vartotojų gerovė glaudžiai susijusi su ekonominiu efektyvumu, nes vartotojų gerovės lygis yra

užtikrinamas tada, kada ekonomika veikia maksimaliu pajėgumu. Eekhoff (2004) teigia, kad sustiprėjusi ekonomika skatina ekonomikos gerovę. Tuomet darbuotojai skatinami uždirbti daugiau pinigų, o tai skatina gilinti žinias, kelti kvalifikaciją, keisti darbą su galimybe kilti karjeros laiptais ir t.t. Taip pat šie autoriai teigia, kad konkurencija negarantuoja piliečiams negalintiems užsidirbti, kad jų gyvenimas pagerės, tačiau tai veikia kaip veiksminga priemonė, leidžianti piliečiams pasiekti didžiausią pajamų lygį. Kroes (2005) Europos Sąjungos komisarė kalbėdama apie ekonominę gerovę teigė „ mūsų uždavinys apsaugoti konkurenciją rinkoje kaip priemonę užtikrinant vartotojų gerovės didinimą ir efektyvų resursų paskirstymą“.

Eekhoff (2004) pastebi, kad mes gyvename savanaudiškų asmenims visuomenėje. Kiekvienas rinkos ekonomikos dalyvis bando padidinti savo pelną arba turtą, tačiau neatsižvelgia į kitų žmonių gerovę.

Fioramonti (2016) teigia, kad pastarąjį pusšimtį metų vakarų visuomenė plėtrą apibūdina, kaip ekonomikos augimo apibrėžimą. Augimas tapo savitiksliis. Kaip rezultatas, ekonomikos augimas tikrąja prasme buvo prarastas. Jis teigia, kad į plėtrą reikia žiūrėti ne kaip į galutinį tikslą, o kaip į procesą, siekiant gauti kuo geresnę būklę žmonijai ir ekosistemai. Padidinus produktyvumą, negalima užtikrinti gero, malonaus ir visaverčio gyvenimo. Žmonių gerovė priklauso nuo socialinių santykių ir nuo jų supančios aplinkos.

Nacionalinės konkurencijos tarybos stengiasi užkirsti kelią antikonkurenciniam elgesiui bei prižiūri pagrindines konkurencijos politikos kryptis:

- Konkurenciją ribojančius susitarimus;
- Piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi;
- Įmonių susijungimų kontrolę;
- Valstybės pagalbą;
- Liberalizavimą.

Visas šias kryptis prižiūrinčios nacionalinės bei Europos Sąjungos konkurencijos institucijos įsitikinusios, kad jei įmonės ir vyriausybės laikysis taisyklių dėl sąžiningos konkurencijos, tai atsivers erdvės inovacijų atsiradimui, o vieningi standartai skatins mažų įmonių kūrimąsi.

2.1.1 Konkurenciją ribojantys susitarimai

Pagal Europos Bendrijos 81 straipsnį yra draudžiami susitarimai tarp įmonių, kurie gali užkirsti kelią, sutrukdyti ar kitaip iškreipti konkurenciją. Dumčiuvienė (2010) šiuos susitarimus įvardina, kada:

- Nustatomos (tiesiogiai arba netiesiogiai) pirkimo arba pardavimo kainos;
- Apribojama arba kontroliuojama gamyba, rinkos, techninis vystymasis, investicijos;
- Padalijamos rinkos arba tiekimo šaltiniai;

- Sukuriamos nevienodos sąlygos tokiems patiems sandoriams;
- Daromos išimty iš sutarčių, kad bus priimami papildomi įsipareigojimai.

Tačiau yra atvejų, kada susitarimai leidžiami:

- Jeigu padarytas poveikis labiau teigiamas negu neigiamas;
- Sudaroma ne tarp konkurentų;
- Reikalingas produktų ar paslaugų tobulinimui

Konkurencijos įstatymas paprastai sprendžia monopolinės galios problemas: santykius ir sutartis tarp nepriklausomų įmonių, vienu įmonių veiksmus. Pirmos kategorijos susitarimus galima būtų išskirti į dvi dalis: „horizontaliuosius“ susitarimus, tarp dviejų ar daugiau ūkio subjektų, veikiančių tame pačiame prekės gamybos ar platinimo lygmenyje ir „vertikaliuosius“ susitarimus, kuomet susitarimai tarp įmonių galimi skirtinguose gamybos ar platinimo etapuose.

Miniotas (2015) teigia, kad gamintojas pats gali nuspręsti koku būdu pateiks savo pagamintą produkciją į rinką. Jis gali samdyti įmones, kurios platins jo pagamintą produkciją arba kitu atveju gamintojas gali nuspręsti steigti padalinius, per kuriuos savo produkciją pateiks į rinką. Tokie subjektai – vertikalčiai integruoti, kadangi veikia visose vertikalios prekių platinimo segmentuose, nuo gamybos proceso iki vartotojo. Kalbant apie vertikalčius santykius, jie visiškai skiriasi nuo horizontalių santykių, kadangi horizontalūs santykiai susiklosto tame pačiame rinkos lygmenyje – konkurentų. Vertikalaus platinimo atveju įmonės turi bendradarbiauti, kad sėkmingai pasiektų galutinį vartotoją.

Vettas (2010) horizontalčius ir vertikalčius santykius apibūdina: horizontalūs ryšiai susiklosto tarp įmonių galinčių pasiūlyti pakeičiamus produktus, o vertikalūs ryšiai atsiranda tarp įmonių, kurios papildo viena kitos produktus, nes visos vertikalaus ryšio grandinės dalys reikalingos, kad produktas sėkmingai pasiektų vartotoją. Šiuos santykius įmonės įformina įvairiausiomis sutartimis ir susitarimais, kuriomis siekia sumažinti išlaidas bei užtikrinti stabilų prekių tiekimą.

Horizontaliais susitarimais dažniausiai siekiama sumažinti arba apriboti konkurenciją, dėl šių susitarimų yra mažinama vartotojų gerovė, o tuo tarpu vertikalčiai susitarimai skatina efektyvumą prekių platinimo grandinėje.

Europos Sąjungos 2016 metų pateiktoje ataskaitoje draudžiamus susitarimus apibūdina kaip susitarimus tarp įmonių, kurie apriboja konkurenciją. Tai įvardijama kaip karteliai, kada įmonės susitaria, siekiant išvengti konkurencijos.

Lietuvos autoriai Stanikūnas (2009) kartelinius susitarimų sutartis apibūdina kaip didelį poveikį konkurencijai. Lietuvos Respublikos 2012 m. konkurencijos įstatymas kartelius apibūdina, kaip draudžiamus susitarimus.

Bruneckienė (2014) kartelinius susitarimus įvardija, kaip didžiausią žalą atnešančius konkurencijos pažeidimus. Pagrindinis jo tikslas - konkurencijos mažinimas ir kainų fiksavimas. Konkurencijos taryba kartelinius susitarimus taip pat apibūdina kaip sunkiausią konkurencijos

pažeidimą, kuriuos draudžia Konkurencijos įstatymo 5 straipsnis ir sutarties tarp Europos Sąjungos veikimo 101 straipsnis.

Klimašauskienė (2011) kartelį apibūdina, „kaip slapta susitarimą tarp įmonių konkuruojančiu tuo pačiu rinkos lygmeniu dėl bendros kainų ir gamybos apimties politikos“. Jos teigimu, „kartelinių susitarimų keliamas pavojus ekonomikai ir visuomenės gerovei yra visuotinai pripažįstamas“. Dėl šių susitarimų rinkoje mažėja prekių asortimentas, o pirkėjai priversti mokėti didesnę kainą už prastesnės kokybės prekes. Bruneckienė (2014) teigimu bei remiantis užsienio mokslininkų atliktais tyrimais, kartelio įmonės padidina pelną, tarpusavyje fiksuodamos 20 – 30 proc. antkainį.

Mokslininkai siekdami išanalizuoti veikimo mechanizmą rinkose taikė įvairius metodus. Pepall taikė dinaminį ir statistinį oligopolijos modelį, kiti rėmėsi „lošimo“ arba tiesiog aprašomuoju modeliu.

Karteliai dažniausiai sudaromi oligopolinėse rinkose, tokiose rinkose siekiama sumažinti konkurenciją ir padidinti pelnus. Pagal Bolotovą (2009), „oligopolinių rinkų bruožai – didelė pardavėjų koncentracija, neelastinga paklausa, produktų homogeniškumas, aukšti įėjimo ir išėjimo iš rinkos barjerai – tai pagrindiniai faktoriai, palengvinantys, kartelinių susitarimų įgyvendinimą tokiose rinkose“.

Bruneckienė, Pekarskienė, Guzavičius, ir kt. (2015) literatūroje teigia, kad kartelis dažniausiai egzistuoja oligopolinėse rinkose, tačiau kartelis galimas tarp įmonių, pasirašant formalias sutartis arba tiesiog susitarus. Šie susitarimai galimi įvairiomis formomis ir pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė Kartelinių susitarimų formos

Forma	Paaiškinimas
Žodinis susitarimas	Kartelyje dalyvaujančių įmonių reguliarūs susitikimai viešose vietose, kaimo sodybose, veiksmai koordinuojami žodžiu iš užsienio.
Rašytinis susitarimas	Susirinkimų metu pasirašyti susitarimai; taikūs susitarimai.
Vienašališki sprendimai	Pareiškiami ultimatumai pvz. neprečiaus produkcija, jei nebus tiekiam už nurodytą kainą.
Asociacijų sprendimai	Reiškia kad priimti sprendimai nėra privalomi, tačiau tai reiškia rekomendacijas ir kitiems asociacijos nariams.
Suderinti veiksmai	Neformalus ūkio subjektų bendradarbiavimas, pagal kurį subjektai rinkoje prisitaiko vienas prie kito.
Kitos formos	Bendri skelbimai / viešumas.

Šaltinis: sudaryta remiantis J. Bruneckienė, I. Pekarskienė, A. Guzavičius, O. Palekienė, J. Šovienė “The impact of cartels of National economy and competitiveness” A Lithuanian case study

Norint nustatyti kokią žalą daro karteliniai susitarimai, reikia apskaičiuoti kartelio antkainį. Apskaičiavus kartelio antkainį, galima įvertinti kokį poveikį rinkos kainai padarė karteliniai susitarimai. Bruneckienė ir kt. (2015) teigia, kad mokslinėje literatūroje trūksta metodų, praktinių patarimų ir empirinių pavyzdžių siekiant apskaičiuoti kartelio antkainį. Dažniausiai apskaičiuojama patirta žala tarp kartelio fiksuotos kainos ir konkurencingos kainos, padauginus iš parduoto produkto arba paslaugų kiekio. Kartelio žalos apskaičiavimui taikoma formulė (1):

$$\text{Kartelio žala} = (P_K - P_{beK}) \times Q \quad (1)$$

čia: P_K – kartelio metu fiksuota kaina; P_{beK} – konkurencinga kaina be kartelio; Q – parduotas produkto arba paslaugos kiekis.

Vėliau įvertinamas pinigų nuvertėjimas ir galimas turėti kapitalas. Taip pat vertinama žala, remiantis kitais įtakojančiais faktais, taip galutinai nustatant padaryta žala.

Connor (2005) teigimu populiariausias kartelio žalos apskaičiavimo metodas tai prieš ir po metodas. Šiuo metodu skaičiavimas remiasi paprasčiausiu kainų palyginimu. Lyginama kartelio laikotarpiu egzistavusi kaina su vidutine ilgojo laikotarpio konkurencine kaina. Pasirinkus kainas iš prieš kartelinio laikotarpio ir kartelinio laikotarpio, jos tarpusavyje palyginamos ir gautas vidutini kainų skirtumas – kartelio antkainis.

Kitas kartelio antkainio apskaičiavimo metodas vadinamas liniuotės metodu. Pagal Connor (2005) šis metodas gali būti naudojamas tuo atveju, jei gamintojas kartelinę kainą laiko tam tikrai vartotojų grupei. Atliekant skaičiavimus lyginamos rinkos tarpusavyje turi būti labai panašios tiek savo kaštų struktūra, tiek konkurencine charakteristika.

Connor (2007) patikimiausiais kartelio antkainio įvertinimo metod1 apibūdina, kaip ekonometrinių modeliavimą daugialypės regresijos būdu. Kainą gali veikti įvairūs veiksniai pvz.: sezoniškumas, infliacija, žaliavos kainos, darbuotojų atlyginimai ir t.t. šie visi kintamieji gali įtakoti kainą vienu metu, todėl vertinti kartelinį antkainį pagal vieną metodą būtų klaidinga. Connor (2007) taip pat teigia, kad vadovautis vien tik ekonometriniu metodu kartelinio antkainio nustatyme negalima. Reikėtų vertinimą atlikti ir kitais metodais, o tik po to daryti išvadas ir įvertinti kartelio antkainį.

Zimmerman, Connor (2005) nustatė, kad kartelio egzistavimo laikotarpis turi labai didelės įtakos ekonomikai. Bruneckienė ir kt. (2015) teigia, kad kartelio trukmė yra vienas iš labiausiai analizuojamų rodiklių. Tačiau atlikti išsamią analizę labai sudėtinga, nes karteliai nutrūksta ir vėl formuojasi iš naujo. Atlikti tyrimai įrodė, kad kartelio trukmė priklauso nuo daugelio veiksnių, tokių kaip politiniai, ekonominiai, organizaciniai ir vidaus konfliktai, kartelyje dalyvaujančių narių skaičiaus. Connor (2008) mano, kad svarbiausia veiksniai paaiškinantys kartelio trukmę, tai rinkos koncentracija, produktų homogeniškumas, patekimo į rinką kliūtys.

Kartelio pelningumas – tai mažiausiai apibūdinamas kartelio rodiklis. Bruneckienė ir kt. (2015) tai paaiškina tuom, kad sunku gauti informaciją, kuri reikalinga kartelio pelningumo rodiklio apskaičiavimui. Įmonėse visa finansinė informacija susijusi su karteliu yra konfidenciali, todėl kiekybinis vertinimas sudėtingas, o neretai ir neįmanomas būtent dėl informacijos trūkumo. Beyer (2010) kartelio pelningumą apskaičiavo naudojant diskontuoto pelno iš diskontuoto pelno procentą, kur nėra kartelinių susitarimų. Skaičiavimai patvirtino, kad kartelių pelningumas yra didesnis (procentais) nei kad kartelinių kainų padidėjimas (procentais).

Karteliniai susitarimai daro įtaką ne tik vartotojams ir tiekėjams, tačiau ir aplinkinėms rinkoms, kurios daro tiesioginę įtaką šalies ekonomikai ir konkurencingumui. Kartelis gali turėti tiek neigiamą, tiek teigiamą ekonominį poveikį. Kartelio nepalankus poveikis pastebimas trumpuoju laikotarpiu, o teigiamas ilgalaikėse perspektyvose. Dažniausiai neigiamas kartelio poveikis pastebimas per nepagrįstai išaugusiomis kainomis vartotojams arba sumažintomis kainomis tiekėjams, sumažintu pagamintu produkcijos kiekiu, sumažėjusiais moksliniais tyrimais ir inovacijomis, sumažėjusiu eksportu bei padidėjusiu importu bei mokesčių nemokėjimo į nacionalinį biudžetą. Neigiamas kartelio efektas jaučiamas ir tarptautiniu mastu, kurį atspindi nacionalinis eksporto deficitas.

Teigiamas kartelio poveikis susijęs su bendradarbiavimu tarp konkurentų. Taip pat atlikti tyrimai įrodė, kad egzistuoja tiesioginis ryšis tarp konkurencingumo politikos ir kartelinių susitarimų: kuo griežtesnė konkurencijos politika, tuo didesnis atgrasomasis poveikis sudaryti draudžiamuosius susitarimus, ko pasekoje didėja konkurencija, kurios dėka mažėja kainos.

2.1.2 Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi

Europos Sąjungos SESV 102 straipsnis draudžia vienai ar daugiau įmonių piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi bendrijoje, rinkoje ar tam tikroje dalyje, jeigu tai gali turėti įtakos prekybai tarp valstybių narių. Hinloopen, Normann (2009) yra pasakęs, jei įmonės rinkos dalis užima daugiau nei 50 proc., tai galima daryti prielaidą, kad ji dominuojanti. Dumčiuvienė (2010) „dominuojanti pozicija įgalina įmones spausti tiekėjus ir pirkėjus“. Todėl Europos teisingumo teismas dominavimą apibrėžia kaip galimybę veikti didele dalimi. Dominuojanti padėtis nėra antikonkurencinė iki tol, kol nepradedą piktnaudžiauti siekiant:

- Nustatyti nepagrįstai aukštas kainas;
- Nuvilioti klientus nuo mažesnių konkurentų parduodant produktus už dirbtinai mažas kainas, su kuriomis jie negali konkuruoti;
- Sudaryti kliūtis konkurentams, verčiant vartotojus pirkti produktą, kuris dirbtinai susiejamas su populiareniu, paklausesniu produktu;
- Atsisakyti aptarnauti tam tikrus klientus arba ypatingų nuolaidų suteikimas klientams, perkantiems visus arba daugumą savo produktų ar paslaugų iš dominuojančios įmonės;
- Vieno produkto pardavimas tik kartu parduodant ir kitą produktą.

Mackendrot, Gallego (2008) kalbėdamas apie piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi ši apibrėžia kaip galios turėjimą, siekiant įtakoti rinkos kainas, gamybos apimtį, naujų inovatyvių produktų atsiradimui, ar kitiems konkurenciniams parametrams per ilgą laiko tarpą. Pasinaudojant šia galia padidinamos socialinės sąnaudos.

Jones (2004) antikoncepcinį piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi apibūdina kaip rinkoje dominuojančio ūkio subjekto veiksmus, verčiančius pasitraukti konkurentus, tokiu būdu silpninant konkurenciją, bet stiprinant ūkio subjekto dominuojančią padėtį. O piktnaudžiavimą apibūdina ūkio subjekto veiksmai, bet ne priežastimi.

Ehlerrman (2006) pramonės organizacijos teorija analizuoja, kaip tarpinės rinkos struktūros skiriasi nuo tobulo konkurencijos ir tobulo monopolijos. Vienas iš jų, kaip dominuojanti įmonė yra kartu su konkurencinga pakraštyje. Dominuojanti įmonė turi tam tikrą rinkos galią ir ji turi galimybę nustatyti rinkos kainas bei praktiškai gali ignoruoti kitas rinkoje veikiančias įmones. Pakraštyje veikiančios įmonės veikia kaip kainų gavėjai. Apibūdinti šį teiginį galima būtų taip, kad dominuojanti įmonė nuo monopolinės skiriasi tuo, kad ji turi santykinai didelę rinkos galią, lyginant su įmonėmis veikiančiomis pakraštyje. Šis teiginys, labiausiai atitinka dominuojančios padėties apibūdinimą teisine prasme, nes jis susijęs su įmone, turint didžiulę rinkos poziciją.

Hinloopen (2009) teigia, kad eksperimentinė ekonomika galėtų prisidėti ir atsakyti į šiuos klausimus. Pirma, jei dominuojanti įmonė turi galimybę nustatyti kainas virš konkurencinio lygio, parduoti produktus žemesnės kokybės bei sumažinti inovacijų lygį, kuris egzistuoja konkurencinėje rinkoje ar gali būti atliktas eksperimentas, siekiant patikrinti ar dominuojančios įmonės užsiimtų tokia praktika. Antra, kuri teorija per silpna atskirti normalius konkurencinius veiksmus nuo antikoncepcinių veiksmų, bandymų dėka būtų galima išsiaiškinti, kuri teorija taikytina, o kuri labiausiai tinkanti. Trečia, kadangi konkurenciją prižiūrintys pareigūnai priimdami sprendimus remiasi formalių ir neformalių argumentų įvairove, bandymai būtų naudingi, siekiant suprasti, jei tam tikri veiksmai piktnaudžiaujantys, tai ar jie mažina gerovę?

Ehlerrman, Atanasiu (2003) kalbėdamas apie dominuojančią padėtį kartu sieja su rinkos galia t. y. jei įmonės padėtis rinkoje nėra didelė, tai jos galia rinkai taip pat nėra didelė, jei įmonės padėtis rinkoje didelė tai jos ir įtaka didelė, ji įgauna rinkos galią.

Carlton (2010) rinkos galios įvertinimui naudoja Lerner indeksą, kuris apskaičiuojamas pagal (2) formulę.

$$L = (p - C_m) / p = -s_i / \varepsilon \quad (2)$$

čia: p – kaina; C_m – ribinės sąnaudos; s_i – įmonės rinkos dalis; i ir ε - kainos paklausos indeksas

Apibūdinti Lerner indeksą galima būtų taip: kuo įmonė turi didesnę rinkos galią, tuo didesnis Lerner indeksas. Šis ryšys rodo, kad yra prasmė remtis rinkos užimamu dydžiu, siekiant apskaičiuoti kokio lygio rinkos galia. Kita vertus nereikėtų atmesti ir to atveju, kad ir mažą rinkos dalį turinčios įmonės gali turėti didelę rinkos galią, jei ši įmonė gamins išskirtinius produktus.

Dominuojančios įmonės kainodarą nesunku stebėti, sunkiau yra nustatyti ekonominę produkto kainą. Martinez (2007) teigia, kad paprasčiausias būdas praktikoje nustatyti produkto ekonominę vertę, tai sulygtinti produktus esančius ne dominuojančioje rinkoje su produktais dominuojančioje rinkoje. Šios

kainos paprastai prieinamos, kaip ir dominuojančių įmonių kainos, ir jos gali padėti įvertinti tikrąją produkto ekonominę vertę. Šis kainų palyginimo metodas kelia labai daug klausimų eksperimentinei ekonomikai

Pagal Hinloopen (2009) dominuojančios įmonės vadovaujasi mažų kainų praktika, kuomet kainos sumažinamos iki tokio lygio, kad iš rinkos pasišalintų konkurentai. Tokiu metodu pašalinus konkurentus, tikimasi didelių pelnų ateityje. Nors šis atvejis labai sudomino mokslininkus, tačiau šis atvejis patraukė mokslininkų dėmesį, kurie patikrino įvairių teorijų prognozes ir šias prognozes išstatė vieną prieš kitą. praktikoje šie atvejai pasitaiko gana retai.

Pagal Carlton (2010) tobuloje konkurencinėje aplinkoje, nėra įmonių piktnaudžiaujančių dominuojančia padėtimi, arba įmonių turinčių galią nustatyti kainas. Tokiose rinkose rinkos kaina artima ribiniams kaštams, o tuo tarpu įmonės piktnaudžiaujančios dominuojančia padėtimi siekdamos padidinti pelnus, kainą padidina virš ribinių kaštų.

Hinloopen (2009) apibūdina labai retą atvejį, kuomet dominuojančios įmonės išleisdamos į rinką kitą dalyvį reikalauja, kad jai būtų sumokėtas įėjimo mokestis, o šis mokestis galiausiai atsiranda ant parduodamų prekių arba paslaugų.

Hinloopen (2009) kalbėdamas apie dominuojančias įmones aprašė ir taikomą nuolaidos sistemos modelį, kada siūloma už tam tikrą sumą nupirkto produkcijos skirti tam tikrą procentinę nuolaidą. Kuo apyvarta didesnė, tuo taikoma didesnė nuolaida. Apskritai ši sistema nėra draudžiama tuo atveju, jei galima sutaupyti bei autorius iškėlė klausimą, kiek kiekinė nuolaida skatina lojalumą?

Piktnaudžiaujančios dominuojančia padėtimi įmonės gali vykdyti kainų diskriminaciją. Ekonominiu požiūriu jei kainų diskriminacija siekiama praplėsti rinkas, tuomet ši situacija traktuojama, kaip gerovės gerinimas.

Carlton (2010) pagrindinės ekonomikos priklausomybės nuo piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi yra diskriminacija, atsisakymas tiekti arba pirkti, pernelyg aukštos kainos ir nekonkurencinga aplinka.

Europos komisija atliko vartotojų gerovės testą, siekdama išsiaiškinti, ar konkurencijos politika yra efektyvi ir ar tarnauja siekiant apginti vartotojų interesus. Įmonės siekdamos apginti savo komercinius interesus užima dominuojančią rinkos dalį. Pirmosios instancijos teismas nurodė, kad: Europos komisija (1999) „siekiant dominuojančia padėtimi apginti savo komercinius interesus, pirmiausiai veiksmai turi būti bent jau teisėti, o taip pat reikia remtis ekonominio efektyvumo kriterijumi ir atitikti vartotojų interesus“.

Mackenrodt (2008) neefektyvių įmonių atskyrimas neturi antikonkurencinio poveikio rinkai, todėl ši situacija netraktuojama kaip piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi. Apibūdinant ekonomini efektyvumą reikia paminėti tai, kad neefektyvios įmonės neprisideda prie visuomenės gerovės didinimo, ir nėra pajėgios konkuruoti. Kitaip tariant, jos nepajėgios prisidėti prie konkurencijos rinkoje didinimo,

kaip pasekmė jų išnykimas neprisideda prie efektyvumo praradimo ar kokiu nors būdu galėjimo pakenkti konkurencijai.

Konkurencijos politikos tikslas užkirsti kelią netinkamam elgesiui, tačiau svarbu atsižvelgti į faktą, kad po intervencijos, bendras poveikis turi augti, o ne priešingai – mažėjanti socialinė gerovė. Konkurencijos priežiūrai apsaugant mažas neefektyvias įmones nuo dominuojančių įmonių gali privesti prie sumažintos visuomenės gerovės. Tai būtų galima prilyginti mažų ir neefektyvių įmonių subsidijavimui.

2.1.3 Įmonių susijungimų kontrolė

Konkurenciją prižiūrinčios institucijos, užtikrina, kad jungiantis įmonėms nebūtų sutrikdyta rinkos pusiausvyra t. y. neiškraipyta konkurencija ir kuri nors įmonė neįgytų dominuojančios padėties, kuria vėliau galėtų piktnaudžiauti. Prieš susijungimą, įmonės turi kreiptis į Europos komisiją leidimo ir pateikti visą informaciją, kurios reikės sprendimo priėmimui. Kreipimasis į Europos komisiją reikalingas, jei įmonė užsiimanti prekyba veikia daugiau nei vienoje Europos Sąjungos šalyje.

Focarelli, Panetta (2003) teigia, kad tai vienas iš būdų, kuomet susijungusios įmonės gali ne tik padidinti efektyvumą, bet ir padidinti besijungiančių įmonių pelningumą. Novickytė, Šileika (2010) teigia, kad susijungusios įmonės gali gauti prieigą prie taupesnių technologijų ar net sumažinti vidinius kaštus. Susijungusios įmonės padidinusios savo efektyvumą gali žengti ir į naujas rinkas, taip praplečiant vartotojų ratą.

Kaip teigiama Europos komisijos internetinėje svetainėje, nors ir susijungusioms įmonėms atsiranda galimybė gaminti naujus produktus, tiekti vartotojams pigesnes ir kokybiškesnes prekes, padidinti konkurencingumą, tačiau neretai dėl įmonių susijungimų konkurencija sumažėja. Tuomet atsiranda dominuojantis rinkos dalyvis, o ši situacija vartotojui yra nepalanki, nes kyla kainos, mažėja pasirinkimas ir naujovių diegimas.

Įmonėms susijungti neleidžiama, kadangi gali nukentėti Europos Sąjungos konkurencija, tokiu būdu siekiam apsaugoti vartotojus nuo kainų didėjimo bei prekių ar paslaugų sumažėjusio pasirinkimo. Susijungti gali būti neleista labai didelėms konkuruojančioms įmonėms, kadangi tokiu atveju labai sumažėtų konkurencija, nes rinkoje atsirastų dominuojantis rinkos dalyvis.

Doytch, Cakan (2011) savo darbe teigia, kad egzistuoja teigiamas ryšys tarp konkurencijos ir produktyvumo didėjimo. Susijungusios įmonės užima didesnę rinkos dalį, dėl to pasirengusios labiau konkuruoti. Žvelgiant iš pramonės sektoriaus pusės, susijungusios įmonės gali priversti trauktis mažesnes įmones, kadangi šių įmonių užimama rinkos dalis sumažėja, o sąnaudos išlieka nepakitusios. Dėl šios priežasties įmonių susiliejamai gali būti traktuojami dvejopai.

DePhamphilis (2014) teigia, kad įmonių susijungimai gali būti apibūdinti teisiniu požiūriu ir ekonomine perspektyva. Jis teigia, kad įmonių susijungimas, tai dviejų ar daugiau panašaus dydžio įmonių susijungimas į vieną, iš kurių visos išskyrus vieną nustoja egzistavusios. Iš ekonominės perspektyvos žiūrint, įmonių susijungimas gali būti apibrėžiamas priklausomai nuo to ar susijungiančios įmonė yra tame pačiame (horizontalus) ar įvairių pramonės šakų vertės grandinėje (vertikalus) ir kada besijungiančios įmonės yra visiškai skirtingų industrijų (konglomeratinis).

Navickytė (2010) teigia, kad pagrindinis faktorius lemiantis įmonių susijungimą visų laukiamas sinergijos rezultatas, kuris skirstomas į šias rūšis: kaštų, pajamų, rinkos galios ir nemateriali.

Kaštų sinergija – tai kaštų mažinimo būdas ir dažniausia sutinkama sinergijos rūšis. Jis apima pastovų ir kintamą kaštų mažinimą. Pastovių kaštų mažėjimą galima būtų susieti su bendrųjų, pardavimo ir administracinių išlaidų mažėjimu, kurios susijusios su įmonių valdymu, išteklių paskirstymo optimizavimo. Kintamųjų kaštų mažėjimas siejamas su išaugusia perkamąja galia bei produktyvumu.

Pajamų sinergija – tai įmonių susijungimas, siekiant padidinti įmonių gamybos produktyvumą, o tuo pačiu ir pajamas. Pagrindinė prielaida, kuria remiasi ši sinergija yra ta, kad viena kitą papildančioms rinkoms reikalingi tie patys produktai ir paslaugos.

Rinkos galios sinergija – tai esminė priežastis, dėl kurios vyksta įmonių susijungimai, kadangi rinkos yra perpildytos dideliu kiekiu konkuruojančios produkcijos. Šiuo atveju įsigijus įmonę, atsiranda galimybė išlaikyti esamas arba padidinti produkcijos kainas rinkoje, tokiu būdu padidinant pinigų srautus ir pelną.

Nemateriali sinergija – tai sinergija, kuri pasiekama sunkiausiai bei sunkiausiai kiekybiškai įvertinama. Ši sinergija susijusi su žinomais prekės ženklais jų veiklos pratęsimu ir apsikeitimu. Tai gebėjimas nematerialių išskirtinių savybių perdavimas iš vienos organizacijos kitai.

Įmonių susijungimo proceso metu gali atsirasti veiksnų, kurie silpnintų susijungimo įgyvendinimą. Hennephof (2009) išskyrė penkis pagrindinius vienas kitą papildančius integracijos procesą silpninančius veiksnus, kurie dar labiau sustiprina vienas kito neigiamą poveikį. Situacija, kuomet po susijungimo jaučiamas neapibrėžtumas dėl ateities, o įmonių darbuotojai bei vadovai pasimetę dėl suvokiamai naujų galimybių ir grėsmių apibūdinama kaip, individualiu neaiškumo ir nevienareikšmiškumo pojūčiu. Situacija, kuomet po susijungimo paskatina atlikti pakeitimus valdymo hierarchijoje, tokioje situacijoje vieniems darbuotojams atsiranda galimybė pakilti karjeros laiptais, o kitiems priešingai. Šią situaciją galima būtų apibūdinti kaip organizacinę politiką. Po įmonių susijungimo dėl nenoro arba nemokėjimo prisitaikyti prie naujos aplinkos bei nesutarimų su vadovybe darbuotojai savanoriškai palieka darbą. Dėl neapibrėžtos ateities suvokimo naujų taikytinų sąlygų, gali iškilti kita situacija, kuomet prarandami klientai. Kita integraciją silpninanti aplinkybė susidaro dėl kultūros skirtumų, kurie trukdo įgyvendinti naujus integracinius planus.

Tarptautiniai įmonių susiliejimai gali turėti papildomų aspektų. Borensztein, De Gregorio, Lee, (1998) dalis tiesioginių verslo investicijų, įmonių susijungimo metu susidurs su „šalutiniu“ poveikiu, kadangi bus perduodama informacija susijusi su aukščiausiomis technologijomis, kaip pavyzdžiui: organizacinė valdymo patirtis, žinios apie techninę šalies ekonomiką. Argumentas yra tai, kad tarptautinės įmonės siekiančios išgyventi vietinėje rinkoje, turi būti konkurencingos. Neskaitant tarptautinių įmonių susijungimo produktyvumo, tai turi ir investicinį poveikį šalies ekonomikai, t. y. kaip kapitalo įplaukos, padedančios praplėsti vidinį kapitalą Doytch, Uctum (2011b) atkreipia dėmesį į tai, kad tarpvalstybiniai įmonių susijungimų ir įsigijimų pardavimų poveikis priklauso nuo pramonės, kurioje ji atsiranda.

Doytch, Cakan, (2011) atliko tyrimą, kuriuo bandė nustatyti ar įmonių susijungimas skatina ekonomikos augimą. Gauti rezultatai parodė, kad įmonių susijungimas neskatina ekonomikos augimo. Paslaugų sektorius išliko neutralus iki vegetacijos arba sukėlė net neigiamą poveikį ekonomikos augimui. Šis atliktas tyrimas įrodė, kad padidėjus įmonėms neatsirado poreikis ir motyvacija inovacijų diegimui bei tobulėjimui, kas skatintų ekonominį augimą.

2.1.4 Valstybės pagalba

Lietuvos Konkurencijos taryba valstybės pagalbos sąvoką apibūdina, kaip paramą, kurią iš savo išteklių skiria tam tikriems ūkio subjektams. Valstybės pagalba gali būti skiriama tam tikros produkcijos gamybai arba paslaugų teikimui. Valstybės pagalba suteikia išskirtinę ekonominę naudą, tačiau ji negali suteikti išskirtinių sąlygų, kurios paveiktų konkurencinę aplinką arba kaip nors kitaip paveiktų prekybą tarp Europos Sąjungos valstybių narių.

Europos komisijos (2015) remdamasi Europos Sąjungos sutarties 108 straipsniu valstybės pagalba teikiama tik jei atitinkamas viešasis interesas t.y. parama naudinga visuomenei arba visai ekonomikai.

Eekhoff (2004) savo knygoje teigia, kad būtent vyriausybė iškraipo konkurenciją įgyvendinant plačią įvairovę priemonių tokių kaip valstybės pagalba arba tiesioginės subsidijos. Tokia veikla draudžiama pagal Europos Sąjungos 107 straipsnį. Valstybės pagalba nėra leidžiama, jei:

- Naudojami valstybės ištekliai;
- Suteikiamas pranašumas lengvatas gaunančiai įmonei;
- Vykdoma atranka sudarant finansinį pranašumą;
- Vykdomas iškraipymas tarpvalstybiniu mastu.

Murschetz (2013) valstybės pagalba paprastai siekiama pagrindinių tikslų, kad būtų sumažinamos sąnaudos gaminant ir tiekiant prekę į rinką, o taip pat mažinant žaliavų kainą, padidinti vartojimą daugiau, nei konkurencingos rinkos galėtų tai numatyti. Murschetz (2013) kalbėdamas apie subsidijas,

primena, kad jos pasižymi įvairiomis formomis, nuo tiesioginių subsidijų tokių kaip piniginės dotacijos arba netiesioginės tokios kaip mokesčių lengvatos.

Valstybės pagalba galėtų būti klasifikuojama ar ji yra:

- Bendra ar specifinė;
- Netiesioginė arba tiesioginė;
- Skirta esamiems rinkos dalyviams, ar siekiant į rinką įvesti naujus;
- Skirta vietinėms rinkoms;

Eekhoff (2004) pastebi, kad valstybės pagalbos kontrolė yra pagrindinis konkurencijos politikos elementas, nors apie ją palyginti mažai kalbama lyginant kiek akademinės literatūros yra apie antimonopolinę politiką arba susijungimų kontrolę.

2.1.5 Liberalizavimas

Atsižvelgiant į tai, kad kai kuriose šalyse svarbius paslaugų sektorius tokius kaip, telekomunikacija, energetika, paštas, transportas vis dar kontroliuoja valdžios sektorius. Eekhof (2004) kalbėdamas apie Europos Sąjungos teisės aktus pamini, kad valstybės narės, gali suteikti tam tikras specialias teises valstybinėms ar privačioms įmonėms, atitinkančių visuotinės ekonomikos svarbos paslaugą, tačiau tai turi būti suderinta su valstybės pagalbos kontrole. Šiuo atveju paslaugos gali būti liberalizuojamos ir dėl paslaugų teikimo gali konkuruoti kelios įmonės.

Anderson, Kovacic (2009) teigimu, liberalizavimas atsižvelgiant į rinkų viešuosius pirkimus ar kitus ūkio sektorius dažniausiai suvokiamas kaip įrankis, per kurį šalys patenka į užsienio rinkas. Taip per išorinį liberalizmą sukuriama stipri konkurencija vidaus rinkose. Išorinis liberalizavimas sukuria specializacijos ir mainų galimybę, remiantis lyginamosios naudos principu. Jis taip pat teigia, kad tokiu būdu yra užtikrinami veiksmingi viešieji pirkimai rinkose bei verčiama spręsti du skirtingus, tačiau tarpusavyje susijusius iššūkius:

- Užtikrinamas vientisumas administraciniame procese (užkertamas kelias korupcijai);
- Skatinama veiksminga konkurencija tarp alternatyvių tiekėjų;

Europos komisijos (2015) metų ataskaitoje kalbama, kad liberalizavimas, suteikia vartotojui galimybę rinktis iš įvairių paslaugų tiekėjų ir produktų. Labai svarbu prižiūrėti, kad tokius sektorius kaip, elektros, dujų, geležinkelių. Užtikrinti, kad tiekėjai turėtų prieigą prie tinklų bei galėtų vienodomis sąlygomis jais naudotis. Visa tai vartotojams suteiktų galimybę rinktis iš geriausias sąlygas siūlančius paslaugų tiekėjų, dėl šios priežasties vartotojai mokėtų mažiau ir naudotųsi naujomis paslaugomis, kurios paprastai yra geresnės bei tokiu atveju šalių ūkiai taptų konkurencingesni.

2.2 Konkurencijos politikos priežiūra Europoje ir Lietuvoje

Konkurencijos politikos pagrindas Europoje – tai 1957 m. kovo mėn. 25 d. Romoje sudaryta Europos bendrijos (EB) sutartis, tačiau pradinės konkurencijos politikos ištakos apčiuopiamos Jungtinėse Amerikos Valstijose. Moisejevas (2007) aptaria 1890 metais priimtą pirmąjį teisės aktą pasaulyje, įtvirtinusį antimonopolines teisės normas. Šis teisės aktas pavadintas senatoriaus Šermano vardu. 1911 metais remiantis šiuo teisės aktu Jungtinėse Amerikos Valstijose Aukščiausiasis Teismas priėmė sprendimą *Standart oil* byloje, kurioje įmonė pripažinta kalta, taikant grobuonišką kainodarą. Šermano aktu buvo siekiama apsaugoti smulkųjų verslą. Miniotas (2015) teigia, kad Šermano aktas turi federalinį statusą, kuris paremtas bendrosios teisės tradicijomis, kas reiškia, kad teismai interpretuodami Šermano aktą nustato konkurencijos taisykles bei pritaiko šiuolaikinės ekonomikos principus.

Europoje Europos bendrijos sutartis, kuri įsigaliojo 1958 m., pažymi tvirtą ryžtą dėl sąžiningos konkurencijos. Šia sutartimi buvo siekiama sukurti bendrą rinką bei užtikrinti:

- nuolatinė rinkos priežiūra, kad konkurencija rinkose būtų neiškraipoma ir nereikėtų priimti gamybos kvotų;
- bendrijos pramonės konkurencingumo didinimą laikantis konkurencijos taisyklėmis bei kainų skaidrumo principu;
- laisvą prekių ir paslaugų judėjimą bei laisvas priėjimas prie gamybos išteklių tarp bendrijos narių.

Europos bendrijos sutartyje buvo numatyta:

- panaikinti muitų mokesčius tarp valstybių narių;
- nustatyti bendrus išorinės muitų tarifus;
- sukurti bendrą žemės ūkio ir transporto politiką;
- įkurti bendrą Europos socialinį fondą;
- įsteigti Europos investicinį banką;
- plėtoti glaudesnius valstybių narių santykius.

Pagrindiniai Europos bendrijos sutartyje konkurencijos politiką reglamentuojantys 81 – 89 straipsniai. 1962 m. vasario mėn. 6 d. Europos ekonomikos bendrijos taryba priėmė reglamentą, kurio dėka buvo nustatyta 81 ir 82 straipsnių taikymo tvarka. Europos bendrijos sutarties 81 ir 82 straipsniai apima konkurenciją ribojančius veiksmus, kurie nusako, kad:

- draudžiami antikonkurenciniai susitarimai tarp įmonių ar asociacijų, kurie riboja arba iškraipo konkurenciją bendrijos rinkoje;
- draudžiama piktnaudžiauti dominuojančia padėtimi rinkose, taip galint paveikti šalių tarpusavio prekybą.

1990 m. rugsėjo mėn. įsigalėjo draudimas, įmonių susiliejimams, dėl kurių dali sustiprėti įmonių dominuojančios pozicijos.

Europos bendrijos 86 straipsnis draudžia šalyse steigti monopolijoms. Romos sutarties 87 straipsnis reguliuoja valstybės pagalbą, dėl kurios gali būti iškraipoma konkurencija tarp Europos Sąjungos šalių. Remiantis šiuo straipsniu valstybės pagalba gali būti teikiama asmenims socialiniai tikslai arba nelaimių paveiktiems regionams. Silpnai išsivysčiusiems regionams, siekiant, kad šie regionai neatsiliktų nuo Europos Sąjungos išsivysčiusių regionų skiriamos lėšos gamtos apsaugos, smulkaus ir vidutinio verslo vystymo, tautinės kultūros projektams.

2004 m. įsigaliojus Tarybos 139/2004 reglamentui buvo taikomas vertinam įmonių susijungimus, įsigijimus ir įmonių koncentracijas, kurių poveikis rinkoms gali būti jaučiamas už bet kokios vienos valstybės narės ribų. Tais pačiais metais pagal tarybos reglamentą (EB) Nr. 1/2003 reglamentuojamos kaip taikyti SESV 101 ir 102 straipsnių taisyklės. Remiantis šiuo reglamentu, nacionalinės konkurencijos institucijos ir valstybių narių teismai gali patys taikyti SESV 101 ir 102 straipsnius.

SESV 101 straipsnis draudžia konkurenciją iškraipiančius įmonių susitarimus, o SESV 102 straipsnis draudžia piktnaudžiavimą dominuojančia padėtimi. Draudimas teikti valstybės pagalbą pažymimas SESV 107 straipsnyje.

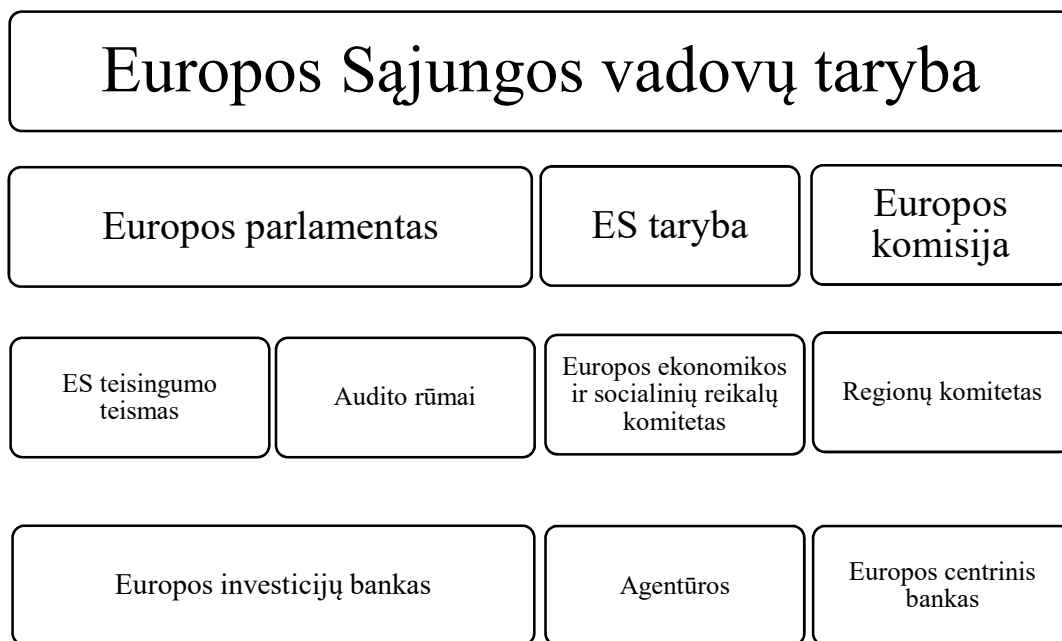
Lietuvai 1990 m. atgavus nepriklausomybę Lietuvos Respublikos konstitucijoje buvo konstatuota, kad draudžiama monopolizuoti rinkas ir gamybą, o įstatymas saugo sąžiningos konkurencijos laisvę. Konkurencijos įstatymas buvo priimtas 1992 m., tais pačiais metais Lietuvoje įsteigta ir konkurencijos taryba. 1999 m. Lietuvai pareiškus norą stoti į Europos sąjungą, konkurencijos įstatymas buvo peržiūrėtas bei suredaguotas. Po redagavimo buvo pašalinti pagrindiniai trūkumai, tokie kaip, fizinių asmenų įsigijimo koncentracija (tokie asmenys galėjo įsigyti daug įmonių ir tapti monopolistais), nebaigtos bei neišsamios konkurencijos ginčų procedūros ir jis tapo svarbiausiu konkurencijos politiką Lietuvoje reglamentuojančiu įstatymu. Taip pat atsirado galimybė skelbti įmonių, turinčių didelę rinkos dalį sąrašus.

Lietuvos respublikos valstybės pagalbos įstatymas įsigaliojo 2000 m., kuris nustatė valstybės pagalbos teikimo tvarką, siekiant išvengti konkurencijos pažeidimo atvejų.

Nuo 2002 m. balandžio mėn. Lietuvoje įsigaliojo antidempingo įstatymas, kuris numatė apsaugą nuo dempingo mechanizmo.

Tarp įmonių iškilusių ginčams susijusius su konkurencija pavesta spręsti Europos komisijai. Europos komisija prižiūri konkurencijos įstatymą, ji taipogi atsakinga už visos Europos Sąjungos konkurencijos politikos formavimą ir tobulinimą. Visos Europos Sąjungos institucijos vienaip ar kitaip prisideda prie konkurencijos politikos.

Europos Sąjungos institucijos pavaizduotos 4 paveiksle.

4 pav. Europos Sąjungos institucijos.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis muitinės tarpininkų UAB „Muita“ internetine svetaine <http://www.muita.lt/naujienos/es-institucijos-ir-ju-funkcijos>

Europos komisijos internetinėje svetainėje pateikia informacija apie konkurencijos politiką, todėl galima daryti prielaidą, kad kiekviena institucija vienaip ar kitaip įtakoja konkurencijos politikos įgyvendinimą ir priežiūrą.

Dumčiuvienė (2010) Europos parlamentas – tai viena iš penkių pagrindinių Europos Sąjungos institucijų, kurio tikslas atstovauti Europos sąjungos piliečiams. Konkurencijos politikos klausimus pavesta spręsti Europos parlamento ECON ir Europos parlamento IMCO komitetams. ECON komitetas atsakingas už Europos Sąjungos ekonomikos ir pinigų politiką, konkurencijos taisykles bei paramą verslui. IMCO komitetas privalo nustatyti ir pašalinti kliūtis Europos Sąjungos bendrijos rinkos veikimui, šis komitetas propaguoja ir gina vartotojų interesus.

Europos vadovų taryba gavus pritarimą iš Europos parlamento tvirtina už konkurenciją atsakingą komisijos narį, kurį paskiria nacionalinė vyriausybė ir Komisijos pirmininkas.

Europos Sąjungos taryba kartu su Europos parlamentu tvirtina vartotojų apsaugos ir konkurencijos teisės aktus, o Europos komisija užtikrina, kad būtų tinkamai taikomos Europos Sąjungos konkurencijos taisyklės. Europos komisija daugiausiai atlieka stebėtojo vaidmenį, tačiau pastebėjus nusižengimus gali užkirsti kelią sudaryti draudžiamus susitarimus, įmonių piktnaudžiavimui dominuojančia padėtimi, įmonių susijungimams arba įsigijimams, vyriausybės paramai. Prireikus Europos komisija gali atlikti įmonių patikrinimus, rengti klausimynus bei taikyti tam tikras išimtis. Vyriausybė norėdama teikti paramą įmonėms (teikti valstybės pagalbą) prieš apie tai turi pranešti Europos komisijai. Konkurencijos politikos įgyvendinimui Europos komisija visuomet atsižvelgia į vartotojų interesus.

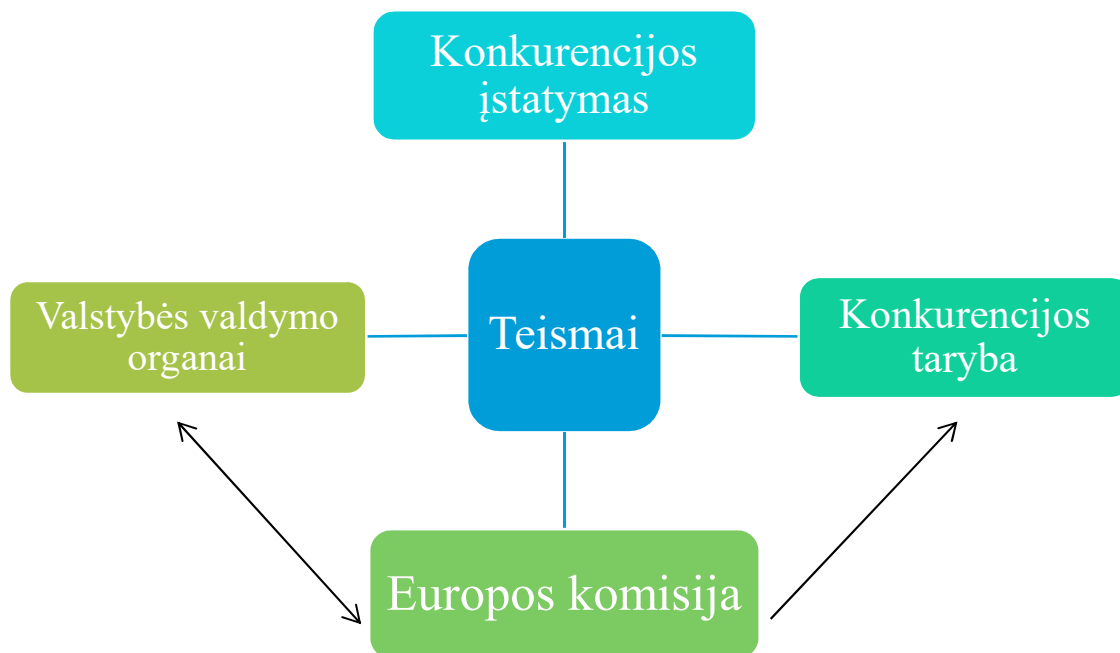
Siekiant užtikrinti, kad visose Europos Sąjungos šalyse būtų vienodai aiškinami ir taikomi konkurencijos teisės aktai, šį darbą atlikti skirta Europos teisingumo teismui, o visi su finansų sektoriumi

susiję klausimai pavesti Europos centriniam bankui. Audito rūmai prižiūri, kad būtų tinkamai renkamos ir leidžiamos Europos Sąjungos biudžeto lėšos.

Lietuvoje nuo 2011 m. konkurencijos politikos formuotoja yra ūkio ministerija, tačiau Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymą prižiūri Lietuvos respublikos konkurencijos taryba. Ūkio ministerija nuolat konsultuodamasi su Konkurencijos taryba formuoja konkurencijos politiką, tačiau ji yra savarankiška ir nepriklausoma. Tokiu būdu užtikrinamas konstitucinis valdžios atskyrimo principas.

Lietuvos Respublikos konkurencijos priežiūros sistema pateikta 5 paveiksle, iš jo galima matyti, kaip kiekviena institucija yra tarpusavyje susijusi ir kaip vienaip, ar kitaip įtakoja konkurencijos politiką.

5 pav. Lietuvos Respublikos Konkurencijos priežiūros sistema.

Šaltinis: Rimantas Stanikūnas . Konkurencijos politika: teorija ir praktika 2009

Lietuvos Respublikos seimas priima ir kontroliuoja Konkurencijos įstatymą. Pastebėjus sistemoje sutrikimus siūlo parlamentui pataisas, kad užtikrinti efektyvią konkurencijos politiką.

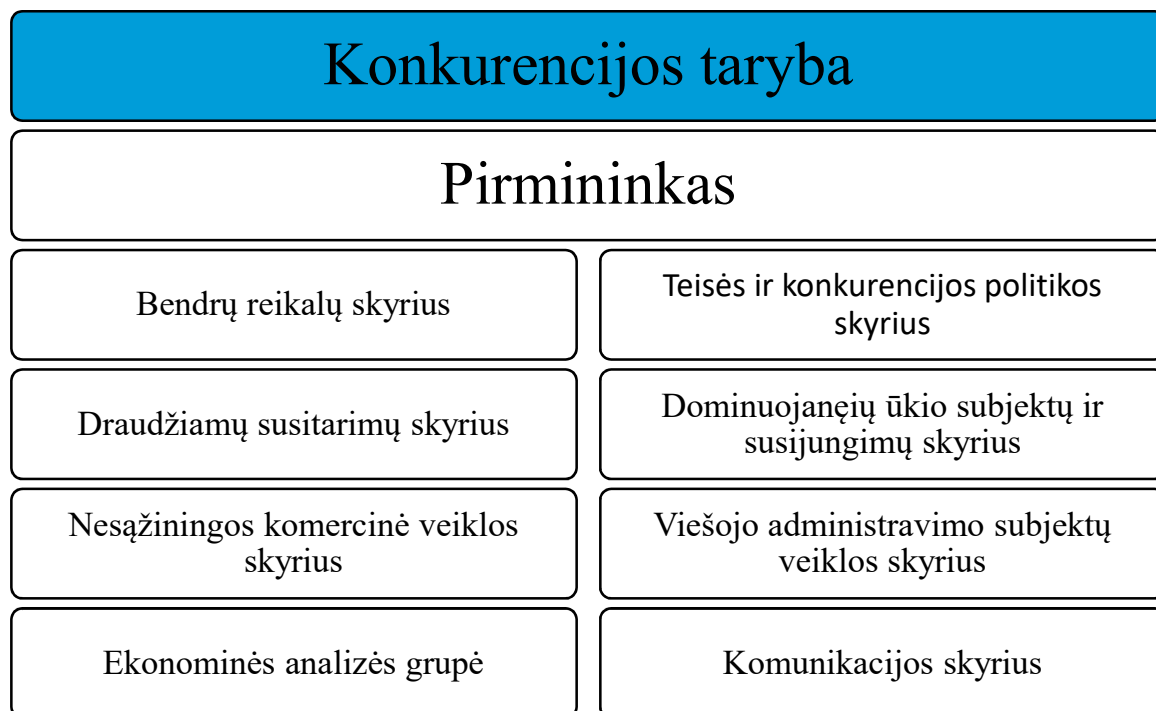
Konkurencijos įstatymas – saugo konkurencijos laisvę. Šiuo įstatymu siekiama kontroliuoti konkurenciją ribojančius veiksnius. Šis įstatymas yra pagrindinis ir bendras konkurenciją reguliuojantis įstatymas. Tačiau yra konkurencijos įstatymo išimtys, kurios taikomos tam tikroms ūkio šakoms. Šioms ūkio šakoms yra taikomi atskiri įstatymai.

Kita neatsiejamas konkurencijos priežiūros sistemos institucija – teismai. Lietuvoje veikia specializuoti administraciniai teismai. Šie teismai sprendžia ginčus, kilusius tarp valstybės institucijų ir verslo subjektų.

Lietuvos Respublikos Konkurencijos taryba kontroliuoja, kad ūkio subjektai ir valstybė laikytųsi konkurencijos įstatymo bei tiria ar jų veikla neapriboja konkurencijos. Siekdama efektyviai įgyvendinti konkurencijos politiką bei prižiūrėti ūkio subjektus. Konkurencijos tarybai pavesta spręsti klausimus

susijusius ne tik su konkurencija, tačiau jie prižiūri kaip laikomasi reklamos įstatymo, kaip vykdoma valstybės pagalba ūkio subjektams.

Lietuvos Respublikos Konkurencijos taryba turi vidinę valdymo sistemą, pateiktą 5 paveiksle.

6 pav. Lietuvos konkurencijos tarybos struktūros schema.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos metinėmis veiklos ataskaitomis <http://kt.gov.lt/lt/administracine-informacija/veiklos-ataskaitos>

Pagal Lietuvos respublikos Konkurencijos tarybos duomenis Konkurencijos tarybą sudaro pirmininkas ir keturi jos nariai. Konkurencijos tarybos pirmininką ir narius pagal Lietuvos Respublikos Pirmininko teikimą skiria Respublikos prezidentas. Tarybos pirmininkas ir jos nariai skiriami šešeriems metams. Tarybos pirmininkas ir nariai gali būti paskirtas ne daugiau kaip dviem kadencijoms iš eilės.

Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos pirmininkas organizuoja ir vadovauja visam tarybos darbui:

- atstovauja Konkurencijos tarybai Lietuvos respublikoje ir užsienyje;
- priima ir atleidžia Konkurencijos tarybos administracijos darbuotojus;
- kiekvienai metai Seimui ir Vyriausybei teikia Konkurencijos tarybos veiklos ataskaitas;
- pasirašo Konkurencijos tarybos nutarimus;
- pagal kompetencijai priskirtus klausimus leidžia įstatymus;

Iš paskirtų Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos narių, pirmininkas paskiria Konkurencijos tarybos pirmininko pavaduotojus, kurie laikinai nesant Konkurencijos tarybos pirmininkui, jo pavedimu jį pavaduoja.

Lietuvoje sąžiningos konkurencijos principas nuosekliai įtvirtintas nacionalinių ir Europos Sąjungos teisės aktų hierarchijoje:

- Lietuvos Respublikos konstitucija;
- Sutartis dėl Europos Sąjungos veikimo;
- Europos Sąjungos reglamentai;
- Konkurencijos įstatymas;
- Sektoriniai įstatymai (šilumos ūkio įstatymas, energetikos įstatymas ir kt.);
- Vyriausybės patvirtintos Konkurencijos politikos nuostatų taikymo gairės;
- Kiti Vyriausybės ir Konkurencijos tarybos nutarimai.

Šiais teisės aktais įtvirtinta, kad sąžininga konkurencija – tai visuotinė vertybė, ekonomikos veikimo pagrindas.

Lietuvos Respublikos Konkurencijos taryba ir konkurencijos įstatymas – tai pagrindiniai konkurencijos politikos sistemos veiksniai, kuriais siekiama saugoti veiksmingą konkurenciją vartotojų gerovei.

2.4 Konkurencijos politikos įtaka ekonomikai

Sąžiningos prekybos tarnybos (2009) metų ataskaitoje teigiama, kad vyriausybė įvairiais metodais gali paveikti rinkas, jose tiesiogiai dalyvaujant (kaip rinkos formuotojo, pirkėjo arba tiekėjo) arba netiesiogiai dalyvaujant per privačias rinkas (pavyzdžiui per reguliavimus, mokesčius, subsidijas ar kitą įtaką). Daugelis žmonių sutinka, kad konkurencija geras dalykas.

Nickell (1996) teigė, kad didžiausia konkurencijos galia, tai produktyvumo augimas. Jis kaip pavyzdžius pateikė tris variantus. Pirma, mažo našumo šalys Rytų Europoje lyginant su Vakarų Europa yra geras pavyzdys, parodantis ką galima pasiekti užgniaužiant vidaus rinkos konkurenciją. Antra, labai svarbu konkurencija vidaus rinkose, jei norima sukurti pramonės šakas pirmaujančias pasaulyje. Pavyzdys Japonijos sėkmė, yra būtent tose pramonės šakose, kur didelė konkurencija. Trečia, dereguliavimas, dažniausiai seka po pasiekto didelio produktyvumo.

Nickell (1996) paminėjo, kad Griliches 1986 metais atliko analizę, kaip išlaidos MTTP įtakoja produktyvumo augimą. Tam buvo skirta labai daug laiko ir pastangų siekiant išsiaiškinti ir išanalizuojant konkurencijos ir MTTP išlaidų santykį. Tyrimas atliktas pramonės skerspjuvio metodu, tiriant dalines koreliacijas tarp rinkų struktūrų ir MTTP intensyvumo formos. Šie tyrimai yra neinformatyvūs, nes jie nepakankamai įvertina technologines galimybes, kurios visoje pramonėje yra skirtingos ir susijusios su rinkos koncentracija. Norėdamas išvengti šios problemos Geroski (1990) atliko tyrimą panaudodamas įvairialypius duomenis laikui bėgant ir nustatė, kad koncentracijos, monopolijos yra linkusios mažinti inovacijas bei našumo greitį.

Nickell (1996) nustatė, kad egzistuoja ryšys tarp konkurencijos ir techninio efektyvumo. Remdamasis prieš tai mokslininkų, Caves ir Barton, Green ir Mayes atliktais moksliniais tyrimais

nustatė, kad padidėjusi rinkos koncentracija, mažina techninį efektyvumą. Šie rezultatai aptariami daugelyje mokslinėje literatūroje ir prieita prie išvados, kad konkurencijos politika padeda vesti įmones prie efektyvesnių įmonių valdymo sistemų įdiegimo.

Taip pat Nickell (1996) remdamasis kitų mokslininkų atliktais tyrimais, kurie buvo atlikti naudojant įvairialypius duomenis nustatė, kad rinkos koncentracija turi neigiamai įtakoją produktyvumui. Remiantis savo ir kitų mokslininkų tyrimais Nickell padarė išvadą, kad konkurencijos politika dėka padidėja techninis efektyvumas, gamybos produktyvumas ir atsiranda inovacijos.

Buccirosi (2011) norėdamas įvertinti konkurencijos politikos įtaką ekonomikai, rėmėsi konkurencijos politikos indekso (CPI) nustatymu, šis indeksas sudarytas iš eilės įvairių rodiklių rinkinių, apibūdinančių konkurencijos reikalavimų įvykdyti institucijų ir jų vykdymo funkcijų, kas laikoma svarbiausia atgrasymo priemone. CPI vertinimui naudojami duomenys: apibendrinami pagrindiniai konkurencijos politikos rezultatai ir lyginama su geriausia praktikoje pritaikytais rezultatais siekinat, kad duomenis tarp valstybių laikui bėgant būtų galima palyginti. CPI grindžiamas iš apačios į viršų metodu, kurioje kiekvienos jurisdikcijos vertinimas gali būti susijęs su konkurencijos politikos ypatumais. Tokia konsoliduota metodika, panaši į tą, kurią sukūrė EBPO produktų rinkos reguliavimo rodikliams (PMR) ir konkurencijos teisės ir politikos indeksui (CPL), CPI turi piramidės struktūrą, kuri apima daug subrodiklių, kurie sudedami naudojant svorių rinkinį, kiekvienam lygiui apibendrinti. Pirmiausiai naudojama grupavimo schema, kurioje skirtingi subindikatorių svoriai prisikariaimi elementams, atsižvelgiant į tinkamumą. Vėliau, tvirtumo patikrinimui, priimama alternatyvinė schema, kuri panaudojus faktoriaus analizę susumuoja skirtingas konkurencijos politikos režimo funkcijas. CPI indeksas orientuotas tik į politiką, siekiant patikrinti bendrą konkurencijos lygį.

Romano (2015) siekiant empiriškai įvertinti konkurencijos politikos įtaką ekonomikos augimui, sudarė modelį (kuris jau 1996 metais buvo paminėtas Nickell darbuose), kuriame konkurencijos politika apibrėžiama kaip aiškinamasis kintamasis, o ekonomikos augimas – priklausomas kintamasis, ir viską išreiškė per 3 formulę:

$$\text{GROWTH}_{it} = \alpha + \beta \times \text{COMP\_POLICY\_EFF}_{it} + \gamma_n \times \text{CONTROL}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (3)$$

kur:

GROWTH_{it} – i šalies ekonominis augimas t metais;

$\text{COMP\_POLICY\_EFF}_{it}$ - i šalies konkurencijos politikos efektyvumas t metais;

CONTROL_{it} – N dimensijos kontrolinis kintamasis;

ε_{it} – likutinis kintamasis;

Ilzikovitz (2015) konkurencijos politikos įtakos ekonomikai vertinimui rekomenduoja naudoti įvairių metodų derinį (naudojant praeitų laikotarpių duomenis), nes gauti duomenys iš skirtingų vertinimo metodų, suteikia tyrimui tvirtumo. Norint spręsti problemą kitu kampu, rekomenduojama naudoti kiekybinių ir kokybinių vertinimo metodų derinį. Pasinaudojęs Buccirosi ir Bergmano

empiriniais vertinimo modeliais jis išvardijo įvairius, konkurencijos politikos vertinimo metodus (naudojant praeitų laikotarpių duomenis), kurie pateikti lentelėje Nr. 2.

2 lentelė Ekonominis (naudojant praeitų laikotarpių duomenis), konkurencijos politikos vertinimas

Metodas	Analizės pagrindas
Mikroekonomikos vertinimas	
Kokybiniai metodai	
Teismo sprendimai	Teismo sprendimai, reaguojant į skundus, pagal suinteresuotų šalių prašymus, priimtus sudėtingus konkurencijos institucijų sprendimus
Apklausa ir peržiūra	Interviu su arba užpildytos anketos su konkurentais, tiekėjais, klientais advokatų kontoromis ir konkurenciją prižiūrinčiomis institucijomis
Kiekybiniai metodai	
Struktūrinių modelių vertinimas ir modeliavimas	Pilna apibrėžto modelio apklausa
Sumažinta vertinimo forma	Vienos lygties aiškinimas, grindžiant apibrėžtu teoriniu pagrindu.
Kvazi-eksperimentiniai tyrimai	Įmonės grupių valdymo eksploatacinių savybių palyginimas su kontroline grupe.
Įvykio tyrimai	Reakcija į konkurentų akcijų kainas, paskelbus bendrovių jungimuisi ir akcijų kainos šalių, susirūpinusių dėl kartelio atskleidimo, atlikus antikonkurencinį tyrimą.
Mišrūs metodai	
Atvejo tyrimas	Derinys iš pirmiau pateiktos informacijos ir susijęs su konkrečiu atveju
Rinkos tyrimai	Pokyčiai konkrečioje rinkoje, po konkurencijos politikos taikytų priemonių, įtakojančių konkrečią rinką
Maeta-retrospektyvos	Konkurencijos institucijų kalbant konkrečiomis temomis (monopolijos, susijungimai, kartelio nustatymas, baudos ir .t.t) mokslo darbų publikavimas.
Makroekonomikos analizė	
Kokybiniai metodai	
Apklausa	Tyrimai, siekiant įvertinti konkurencijos politikos veiksmingumą
Kiekybiniai metodai	
Skaičiavimai, parodantys kiek sutaupo klientai	Prielaidos, dėl numatomo poveikio kainoms atitinkamose rinkose ir tikimasi tokio efekto trukmė
Makroekonometrinis modeliavimas	Sumažinta forma skaičiavimų ar modeliavimo, remiantis makroekonomikos modeliais

Šaltinis: sudaryta remiantis Fabienne Ilzkovitz, Adriaan Dierx, (2015) Ex-post economic evaluation of competition policy enforcement: A review of the literature

Skirtingi metodai gali būti naudojami atskirai, remiantis pagrindiniu šaltiniu ir naudojamos analizės informacija. Tarp kokybinių metodų naudojamų makroekonominių vertinimų galima atskirti veiklos vertinimą per teismo sprendimus. Kiekybiniai metodai apima ekonometrinius ir statistinius įvairaus sudėtingumo modeliavimo metodus, taip pat įvykio tyrimus, kurie seka rinkos akcijų kainas, po sprendimo priėmimo. Makroekonominiams vertinimas dažniausiai naudojami kiekybiniai metodai.

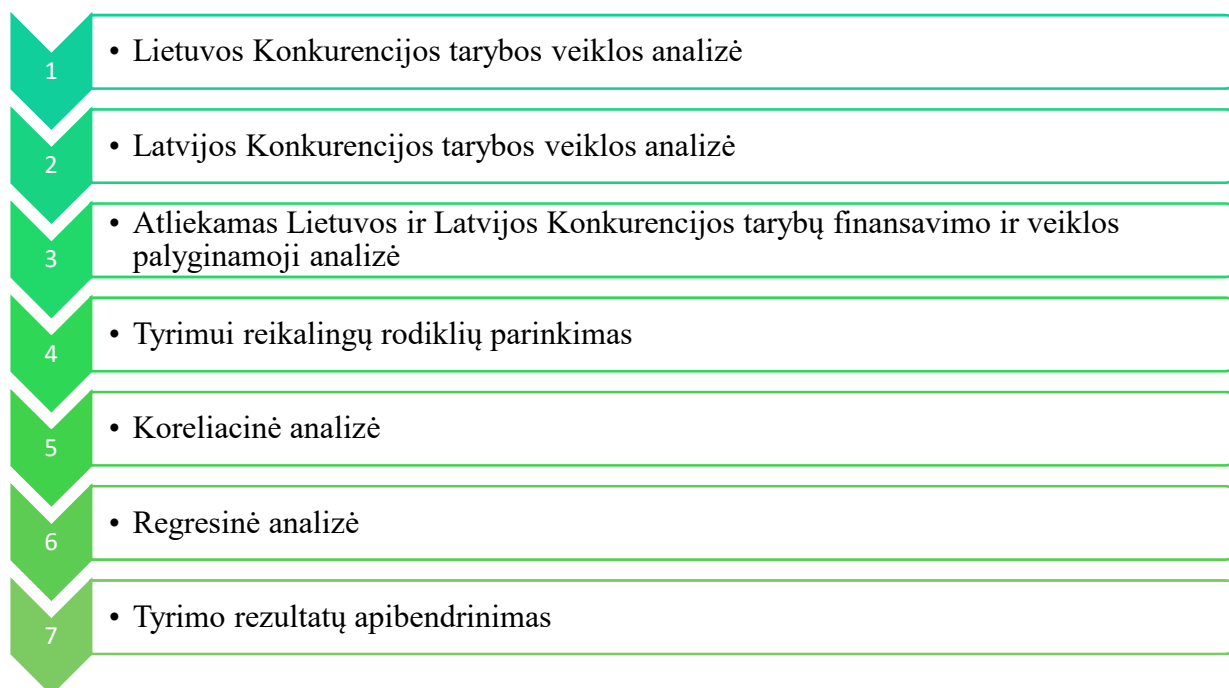
Šioje dalyje remiantis teoriniais aspektais buvo apibrėžta konkurencijos politikos samprata, veiksmai, kuriuos prižiūri konkurencijos politika. Aptarta konkurencijos politikos raidos istoriją ir institucijos prižiūrinčios konkurencijos politiką Europos Sąjungoje ir Lietuvoje. Teoriniu aspektu nustatyta, kad konkurencijos politika įtakoja šalies ekonomiką.

3. TYRIMO METODOLOGIJA

Atlikus mokslinės literatūros analizę matome, kad konkurencijos politika sukėlė susidomėjimą tarp mokslininkų ir ekonomistų, jie vadovaudamiesi empiriniais tyrimais bei teorine analize bandė nustatyti, kokią įtaką šalies ekonomikoms daro konkurencijos politika. Barker (2003) ir Werden (2003) konkurencijos politikos įtaką analizavo socialinės gerovės atžvilgiu. Dutz ir Hayri (1999) atliko eilę tyrimų ir nustatė, kad egzistuoja stiprus ryšys tarp ekonomikos augimo ir konkurencijos politikos veiksmingumo. Stanikūnas (2009) pastebi, kad dėl konkurencijos politikos, rinkos tampa konkurencingesnės, o konkurencingesnės rinkos didina vartotojų gerovę ir skatina ekonomikos augimą. Todėl remiantis ekonomistų teorinėmis analizėmis bei atliktais empiriniais skaičiavimais tikslinga atlikti Lietuvos ir Latvijos konkurencijos politikos įtakos šalies ekonomikai vertinimą.

3.1 Tyrimo eiga

Siekiant efektyviai atlikti konkurencijos politikos įtakos Lietuvos ir Latvijos ekonomikai vertinimą, tyrimas bus atliekamas keliais etapais (žr. 7 pav.)

7 pav. konkurencijos politikos įtakos Lietuvos ir Latvijos ekonomikai vertinimo etapai.

Šaltinis: sudaryta autorės

Pirmasis etapas. Šiame etape atliekama Lietuvos Konkurencijos tarybos veiklos vertinimas. Veiklos vertinimui atlikti pasirenkamos Lietuvos Konkurencijos veiklos ataskaitos nuo 2005 iki 2015 metų. Žvelgiama, kiek per šį laikotarpį Konkurencijos taryba priėmė nutarimų, koks nustatytas pažeidimų kiekis, kiek priimtų nutarimų pasiekė teismus ir kiek buvo skirta baudų. Analizuojama, kiek konkurencijos įstatymo pažeidimų buvo atskirais atvejais t. y. valstybės valdymo ir savivaldos institucijų priimtuose nutarimuose, taip pat kiek priimta nutarimų ir skirta baudų dėl draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, klaidinančios ir lyginamosios reklamos, nesąžiningos konkurencijos, koncentracijos kontrolės. Reikia paminėti ir tai, kad Konkurencijos taryba prižiūri valstybės pagalba, kuria siekiama skatinti verslumą, todėl peržvelgiama, kiek valstybės pagalbos įsisavinta. Vertinama, kiek Lietuvos Vyriausybė skyrusi lėšų konkurencijos įstatymo priežiūrai.

Antrasis etapas. Šiame etape atlieka Latvijos Konkurencijos tarybos veiklos vertinimas. Latvijos valstybė pasirinkta dėl ekonominio bei dėl konkurencijos įstatymo priežiūros panašumo. Latvijos Konkurencijos tarybos veiklos vertinimas atliekamas nuo 2005 iki 2015 metų. Vertinimas atliekamas remiantis Latvijos konkurencijos tarybos metinėmis veiklos ataskaitomis. Žvelgiama, kiek per šį laikotarpį Konkurencijos taryba priėmė nutarimų, koks nustatytas pažeidimų kiekis, kiek buvo skirta baudų. Analizuojama, kiek konkurencijos įstatymo pažeidimų buvo atskirais atvejais t. y. kiek priimta nutarimų dėl draudžiamų susitarimų, piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, klaidinančios ir lyginamosios reklamos, nesąžiningos konkurencijos, koncentracijos kontrolės. Vertinama, kiek Latvijos Vyriausybė skyrusi lėšų konkurencijos įstatymo priežiūrai.

Trečias etapas. Remiantis pirmame ir antrame etape atliktu veiklos vertinimu, šiame etape atliekamas Lietuvos ir Latvijos Konkurencijos tarybų finansavimo ir rezultatų palyginimas. Palyginama, kiek kiekviena vyriausybė skiria iš biudžeto lėšų Konkurencijos taryboms, koks vidutiniškas darbuotojų skaičius, kiek skirta bei surinkta į valstybės biudžetą baudų. Kiek kiekvienos valstybės Konkurencijos tarybos nustačiusios pažeidimų skaičius.

Ketvirtas etapas. Tyrimui reikalingi rodikliai atrinkti vadovaujantis logika. Pirmiausiai parenkami rodikliai per kuriuos reiškiasi, t.y. sklinda konkurencijos politikos įtaka ekonomikai. Šie rodikliai parinkti, atsižvelgiant į mokslininkų atliktus tyrimus, kurie atskleidė sritis, per kurias reiškiasi teigiama konkurencijos politikos įtaka. Šie rodikliai pateikti 3-ioje lentelėje. Antra, atrinkti rodikliai, kurie atspindi šalies ekonominę būklę (žr. 4 lentelę).

Kiekvienos valstybės skiriamas dėmesys konkurencijos įstatymo priežiūrai atspindi skirtomis lėšomis konkurencijos įstatymo priežiūrai. Tyrimui panaudoti asignavimai, skirti nuo 2005 iki 2015 metų Lietuvos ir Latvijos konkurencijos taryboms, kaip papildomas rodiklis, per kurį reiškiasi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai.

3 lentelė. Tyrime naudotų rodiklių, per kuriuos reiškiasi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai apibūdinimas

Rodiklis	Apibūdinimas	Rodiklius empiriniuose tyrimuose, teorinėje analizėje panaudoję autoriai
Bendras kapitalo formavimas (% nuo BVP)	„Parodo, per tam tikrą laikotarpį įsigyto ilgalaikio turto vertė bei atsargų padidėjimas atėmus per tą patį laikotarpį parduoto ilgalaikio turto vertę“ (Vainienė, 2005).	Buccirossi (2009); Sama (2013); Romano (2015);
MTTP (% nuo BVP)	Investicijos į mokslinius tyrimus ir technologijų plėtrą nuo bendrojo vidaus produkto. Šios investicijos įtakoja ūkių konkurencingumą bei ekonominį augimą.	Nickel (1996); Buccirossi (2009); Sama (2013); Romano (2015);
Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	Importo, eksporto sandoriai, įtakoiantys nacionalinį ekonomikos augimą.	Buccirossi (2009); Romano (2015);
Investavimas (% nuo BVP)	Užsienio įmonių arba asmenų įsigytas turtas.	Nickel (1996);
Nedarbo lygis, %	Ekonominis ir socialinis rodiklis, parodantis, nedirbančių asmenų dalį, šie asmenys gali ir nori dirbti, tačiau neranda darbo.	Nickel (1996);
Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	Šis indeksas leidžia nustatyti socialines pragyvenimo sąlygas bei naudojamas norint nustatyti ar valstybė išsivysčiusi.	Barker (2003) ir Werden (2003)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

4 lentelė. Tyrime naudotų rodiklių, kurie atspindi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai apibūdinimas

Rodiklis	Apibūdinimas	Rodiklius empiriniuose tyrimuose, teorinėje analizėje panaudoję autoriai
BVP	Bendrasis vidaus produktas – rodiklis parodantis už kokią vertę per tam tikrą laikotarpį buvo sukurta prekių ir paslaugų bei atspindintis šalies bendrą ekonominį pajėgumą.	Nickel (1996); Buccirossi (2009); Petersen (2013); Sama (2013); Romano (2015);
BVP vienam gyventojui	Bendrasis vidaus produktas vienam gyventojui – rodiklis atspindintis ekonominį išsivystymo lygį.	Nickel (1996); Porter (2000); Buccirossi (2009); Sama (2013); Romano (2015);
Vartotojų kainų indeksas, VKI	„Rodiklis, rodantis vartojimo prekių ir paslaugų krepšelio, kurį namų ūkiai panaudoja tiesiogiai patenkinti vartojimo poreikius, vidutinį kainų lygio pokytį per tam tikrą laiką“ (Vainienė, 2005).	Buccirossi (2009); Sama (2013); Romano (2015);
Pramonės kainų indeksas, PKI	Rodiklis, parodantis produkcijos apimtį pokyčius per tam tikrą laikotarpį.	Nickel (1996);
Ekonominės laisvės indeksas, %	Rodiklis, rodantis ekonominės laisvės kiekį šalyje.	Barker (2003) ir Werden (2003)
Bendras konkurencingumo indeksas, GCI	Rodiklis, parodantis, asmens, produkto arba įmonės galimybes konkuruoti.	Barker (2003) ir Werden (2003)

Šaltinis: sudaryta darbo autorės

Penktas etapas. Šiame etape IBM SPSS programine įranga atliekama koreliacinė analizė. Koreliacine analize siekiama nustatyti ryšio stiprumą tarp stebimų kintamųjų.

Šeštasis etapas. Šiame etape IBM SPSS programine įranga atliekama daugialypė tiesinė regresinė analizė. Daugialypė tiesinė regresinė analizė siekiama nustatyti veiksnių priklausomybę.

Septintasis etapas. Šiame etape pateikiami ir aptariami tyrimų rezultatai.

3.2 Tyrimo metodai

Vertinant konkurencijos politikos įtaka šalies ekonomikai bus atliekama koreliacinė ir daugialypė tiesinė regresinė analizės.

Pradžioje atliekamas normalusis skirstinių patikrinamas Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testu. Analizuojamas skirstinys nuo normaliojo skirstinio išreiškiamas per gautą *sig.* reikšmę. Jei *sig.* reikšmė $\geq 0,05$, tai analizuojamas skirstinys pasiskirstęs pagal normalųjį skirstinį, tačiau jeigu *sig.* reikšmė $< 0,05$, tuomet analizuojamas skirstinys nėra pasiskirstęs pagal normalųjį skirstinį. Tais atvejais, kuomet analizuojamas skirstinys nėra pasiskirstęs pagal normalųjį skirstinį, atliekamas funkcinis keitimas. Funkcinis keitimas atliekamas aritmetinių veiksmų pagalba logaritmuojant keliant kvadratu ir t.t. Atlikus funkcinį keitimo testą vėl atliekamas normalusis skirstinių patikrinamas Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testu.

Atlikus normalųjį skirstinių pasiskirstymo testą, toliau nustatomas koreliacijos koeficientas. Tiesinio ryšio stiprumo įvertinimui bus naudojamas Pirsono koreliacijos koeficientas. Tiesinis ryšys tuo stipresnis, kuo Pirsono koreliacijos koeficientas arčiau 1. Jei Pirsono koreliacijos koeficientas > 0 , tuomet atsitiktinio dydžio reikšmės tiesiškai didėja. Jei Pirsono koreliacijos koeficientas < 0 , tuomet atsitiktinio dydžio reikšmės tiesiškai mažėja, Jei Pirsono koreliacijos koeficientas $= 0$, tuomet ryšio nėra.

Rodiklių atspindinčių konkurencijos politikos įtakos ekonomikos vertinimui naudojama daugialypė tiesinė regresinė analizė. Pagal Janilionį (2011) panaudojus regresinės analizės lygtį, galima su tam tikru patikimumu prognozuoti priklausomojo kintamojo (Y) reikšmę, pagal nepriklausomų kintamųjų (X) reikšmes.

Tyrimė daugialypė tiesinė regresinė analizė atliekama pagal modelį:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_K X_K .$$

Y – priklausomas kintamasis;

$\beta_0, \beta_1, \beta_2, \dots, \beta_K$ – funkcijos koeficientai;

X – nepriklausomas kintamasis.

Gautą regresinį modelį reikia įvertinti ar jis atitinka tinkamumo kriterijus ir ar modelyje yra su priklausomu kintamuoju susijusių regresorių. Čekanavičius (2011) teigia, kad siekiant nustatyti ar

modelyje yra su priklausomu kintamuoju susijusių regresorių atliekamas Anova p-reikšmės ir Stjudento T kriterijaus testai:

- „Anova p - reikšmė parodo ar modelyje yra su priklausomu kintamuoju susijusių regresorių. Jeigu p reikšmė didesnė už 0,05, tai regresijos modelio tinkamumas labai abejotinas. Jeigu p reikšmė mažesnė už 0,05, tai gautas patvirtinimas, kad modelis nėra netinkamas“ (Čekanavičius 2011).
- „T Stjudento testas atskiriems regresoriams. Padeda nuspręsti ar kintamasis šalintinas iš modelio. Jei atitinkamo testo p reikšmė mažesnė už 0,05, tai sakome, kad kintamasis yra statistškai reikšmingas ir dažniausiai paliekamas modelyje. Jei modelio p reikšmė didesnė arba lygi 0,05, tai kintamasis statistškai nereikšmingas ir paliekamas tik ypatingais atvejais“ (Čekanavičius 2011).
- „Determinacijos koeficientas (R kvadratas). Tai svarbiausia modelio tikimo duomenims charakteristika, kuri privaloma visuose regresijos modelių aprašymuose. Determinacijos koeficientas lygina skirtumus tarp Y reikšmių, kai atsižvelgiama į regresijos modelį su skirtumais tarp Y reikšmių, o į modelį neatsižvelgiama. Determinacijos koeficientas aprašo reikšmes iš intervalo nuo 0 iki 1. Kuo koeficiento reikšmė didesnė, tuo modelis geriau tinka duomenims“ (Čekanavičius 2011).

Atlikus regresinio modelio vertinimą ir tinkamumą pagal nurodytus kriterius bei pašalinus iš modelio nereikšmingus kintamuosius sudaromas ekonometrinis modelis. Šis modelis sudaromas, norint nustatyti, kokia rodiklių per kuriuos reiškiasi konkurencijos politika ekonomikai įtaka rodikliams, kurie atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Ši aprašyta tyrimo metodologija bus taikoma konkurencijos politikos įtakos Lietuvos ir Latvijos ekonomikos vertinimui.

4. TYRIMO REZULTATAI IR DISKUSIJOS

Šiame etape iš surinktų Lietuvos bei Latvijos Konkurencijos tarybų ataskaitų bus atliekama veiklų analizė. Taip pat remiantis teorine analize iš surinktų rodiklių, kurie pateikiami 1 ir 2 priede ir atliekama koreliacinė bei regresinė analizės.

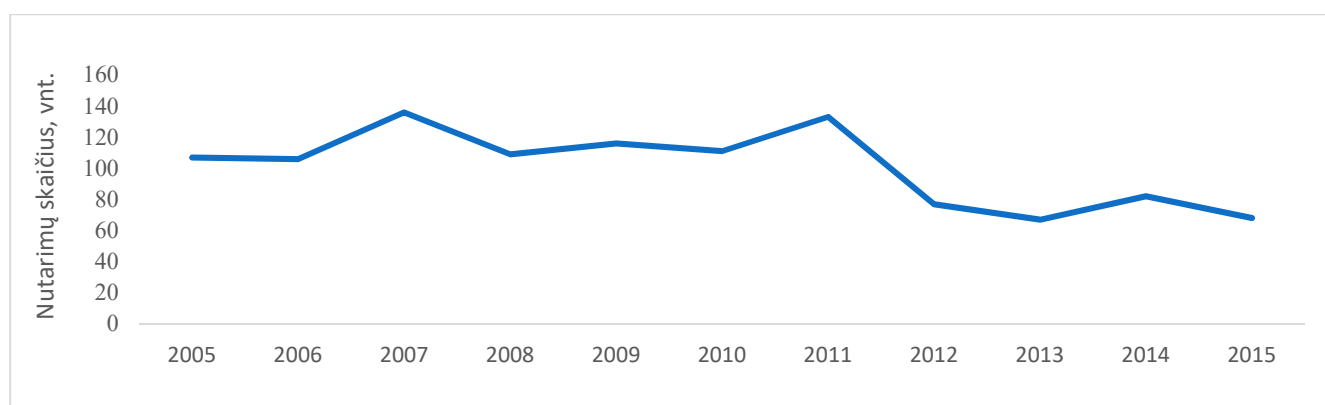
4.1 Lietuvos Respublikos Konkurencijos tarybos veiklos analizė

Lietuvos Konkurencijos tarybos veiklos statistikos analizė nuo 2005 iki 2015 metų atliekama nuo priimtų nutarimų, kurie pateikti 5 lentelėje ir 8 paveiksle.

5 Lentelė Lietuvos Konkurencijos tarybos priimti nutarimai

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nustatyti pažeidimai	18	13	25	25	27	35	24	17	11	14	21
Atsisakyta pradėti tyrimus	14	19	21	25	33	34	33	25	14	12	5
Nutraukti tyrimai	9	8	10	5	10	5	20	4	10	7	5
Duoti leidimai vykdyti koncentraciją	59	59	74	50	43	33	49	29	29	47	36
Leidimai atskiriems koncentracijos veiksams vykdyti	7	6	5	2	3	4	7	0	1	2	0
Neduosas leidimas vykdyti koncentracijos	0	1	1	2	0	0	0	2	2	0	1
Bendras nutarimų skaičius	107	106	136	109	116	111	133	77	67	82	68

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

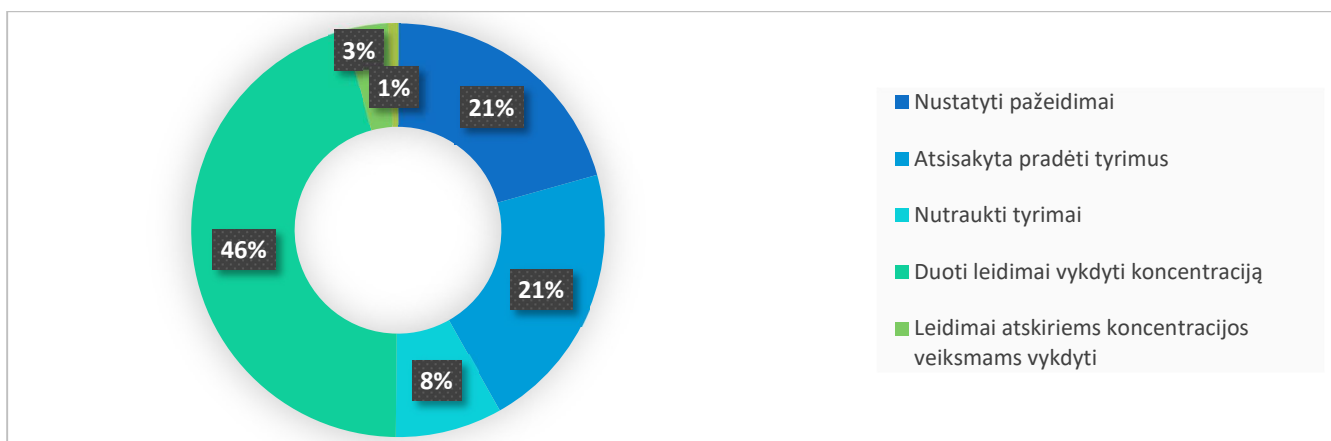

8 pav. Bendras Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimų skaičius

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš 5 lentelės ir 8 paveikslo matyti, kad bendras Lietuvos Respublikos konkurencijos tarybos nutarimų skaičius mažėja. Didžiausias bendras nutarimų skaičius pastebimas nuo 2007 (prieš krizinio)

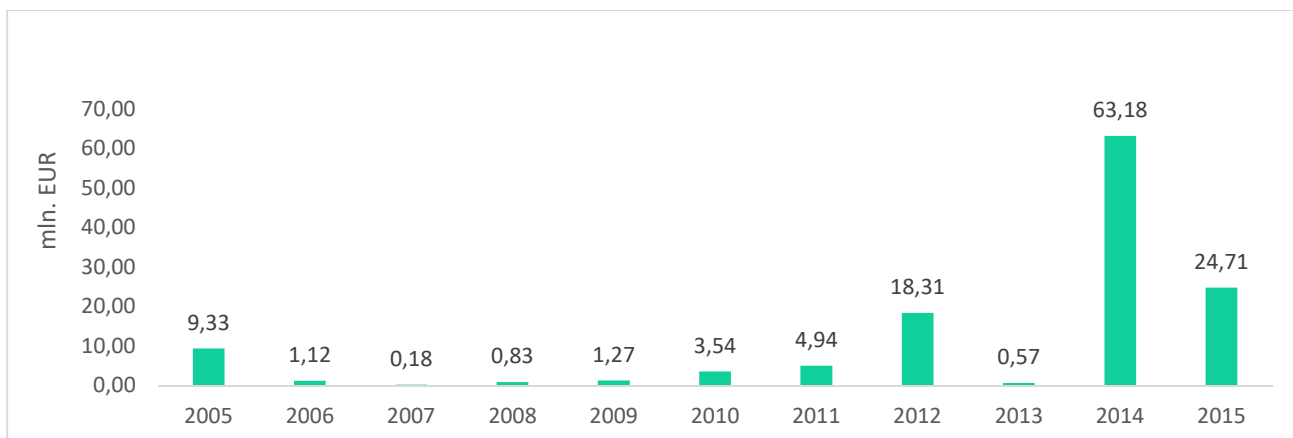
iki 2011 (krizės pabaiga) metų, šis laikotarpis Lietuvoje (kaip ir visame pasaulyje) buvo palietas pasaulinės ekonominės krizės. Iš 9 paveikslo matyti, kad per visus vienuolika metų daugiausia priimta nutarimų suteikiant leidimus koncentracijoms, tai susijungimai tarp įmonių arba kontrolės įsigijimai. Leidimai koncentracijoms nėra traktuojami kaip Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimai. 21 proc. Lietuvos konkurencijos tarybos priimtų nutarimų yra susijusių su nustatytais pažeidimais. Tokį patį 21 proc. sudaro atsisakymai pradėti tyrimus, dėl mažareikšmiškumo fakto ir galiausiai 8 proc. sudaro nutraukti tyrimai. 3 ir 1 proc. susijęs su koncentracijomis, kada duodamas leidimas atskiriems koncentracijos veiksams vykdyti arba atlikus tyrimą, nustatyta, kad įmonė galės pažeisti konkurencijos įstatymą, tokiu atveju neduodamas leidimas vykdyti koncentraciją.

9 pav. Lietuvos konkurencijos tarybos priimti nutarimai.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Už Lietuvos Respublikos konkurencijos įstatymo pažeidimus per vienuolikos metų laikotarpį skirta baudų, kurios sudaro 128,81 mln. EUR. Reikia paminėti, kad visos baudos, kurios buvo skirtos už konkurencijos įstatymo pažeidimą, renkamos tiesiai į valstybės biudžetą. Kiekvienais metais skirtos baudos pateiktos 10 paveiksle. Iš paveikslo matyti, kad skiriamos baudos didėja, nors kaip buvo matyti 8 paveiksle ir 5 lentelėje, bendras nutarimų skaičius mažėja.

10 pav. Baudos skirtos už Lietuvos konkurencijos įstatymo pažeidimą.

Šaltinis: sudaryta autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Lietuvos konkurencijos tarybos nutarimų skaičius, kurie nagrinėjami teismuose pateikti 6 lentelėje.

6 lentelė Administracinių bylų dėl Konkurencijos tarybos nutarimų ir kitų sprendimų nagrinėjimas teismuose

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Bendras bylų skaičius	17	24	33	40	51	65	57	51	41	47	56
Baigtų bylų skaičius iš jų teismų sprendimais	9	12	9	21	19	24	26	31	16	17	23
KT sprendimai nepakeisti ir nepanaikinti	3	5	6	16	15	20	19	17	11	9	14
KT sprendimai pakeisti	4	3	1	3	1	1	4	10	2	2	2
KT sprendimai panaikinti	2	4	2	2	3	2	3	4	1	3	1
Nutrauktos bylos									2	3	6
Nebaigtų nagrinėti bylų skaičius	8	12	24	19	32	41	31	20	25	30	33

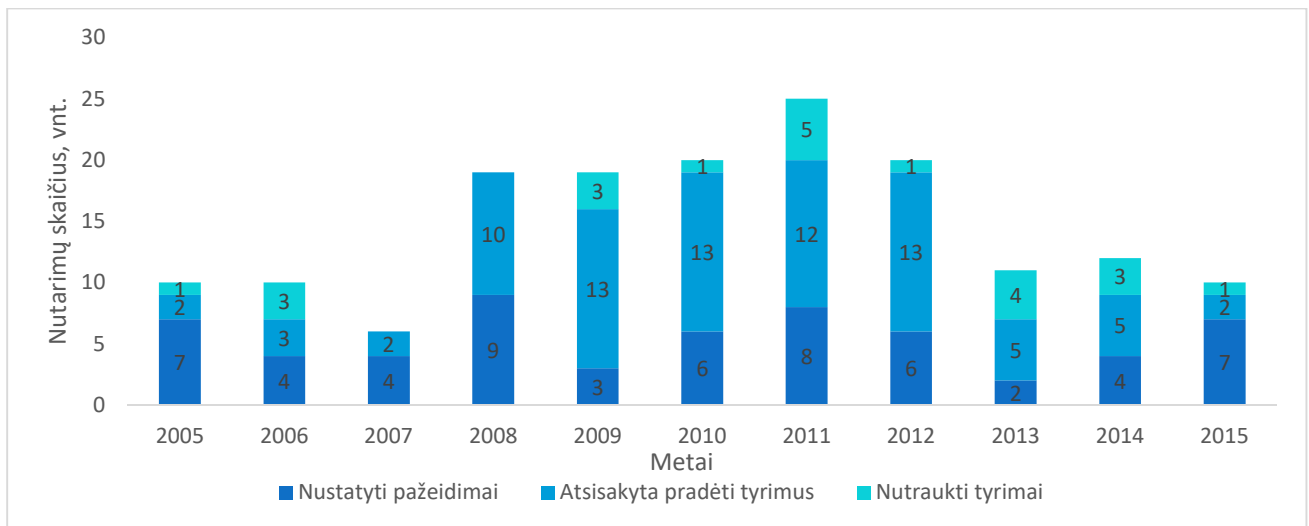
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Reikėtų atkreipti dėmesį, į tai, kad bendras bylų skaičius nagrinėjamas teismuose yra ženkliai mažesnis negu Lietuvos konkurencijos tarybos bendras nutarimų skaičius. 2005 metais skirtumas tarp Lietuvos Konkurencijos tarybos bendro nutarimų skaičius ir administracinių bylų dėl Konkurencijos tarybos nutarimų nagrinėjimų teismuose sudaro 84,11%, 2006 - 77,36%, 2007 – 75,74%; 2008 – 63,30%; 2009 – 56,03%; 2010 – 41,44%; 2011 – 57,14%; 2012 – 33,77%; 2013 – 38,81%; 2014 – 42,68% ir 2015 – 17,65%. Šie skaičiai leidžia daryti išvadą, kad Lietuvos Konkurencijos tarybos darbas tapo efektyvesnis, kadangi nustatyti pažeidimai pasiekia teismus, o iš 9 paveikslo matyti, kad nustatomi didesnio masto pažeidimai.

Siekiant išanalizuoti, kaip konkurencijos taryba vykdo konkurencijos priežiūros įstatymą, žemiau pateikiama atskirai kiekvienos konkurencijos politiką ribojančių veiksmų analizė.

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl valstybės valdymo ir savivaldos institucijų priimtų nutarimų**

Valstybės valdymo ir savivaldos institucijų priimtų nutarimų skaičius per analizuojamą laikotarpį pateiktas 11 paveiksle. Iš paveikslo matyti, kad daugiausiai priimtų nutarimų 2008 – 2011 metų laikotarpyje, tačiau nustatyta pažeidimų daugiausiai 2008 ir 2011 metais. Taip pat reikėtų atkreipti dėmesį ir į tai, kad nustatytų pažeidimų kiekis nuo 2011 metų mažėja.

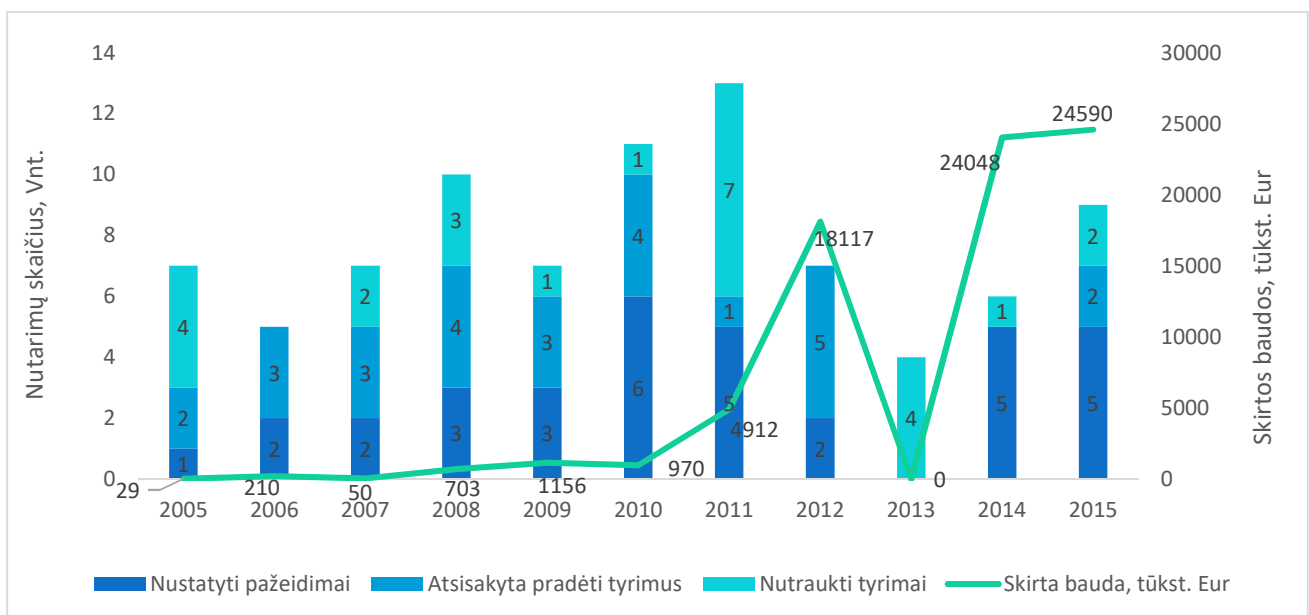

11 pav. Valstybės valdymo ir savivaldos institucijų priimtų nutarimų skaičius.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl draudžiamų susitarimų**

Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl draudžiamų susitarimų pateiktas 12 paveiksle.

12 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl draudžiamų susitarimų

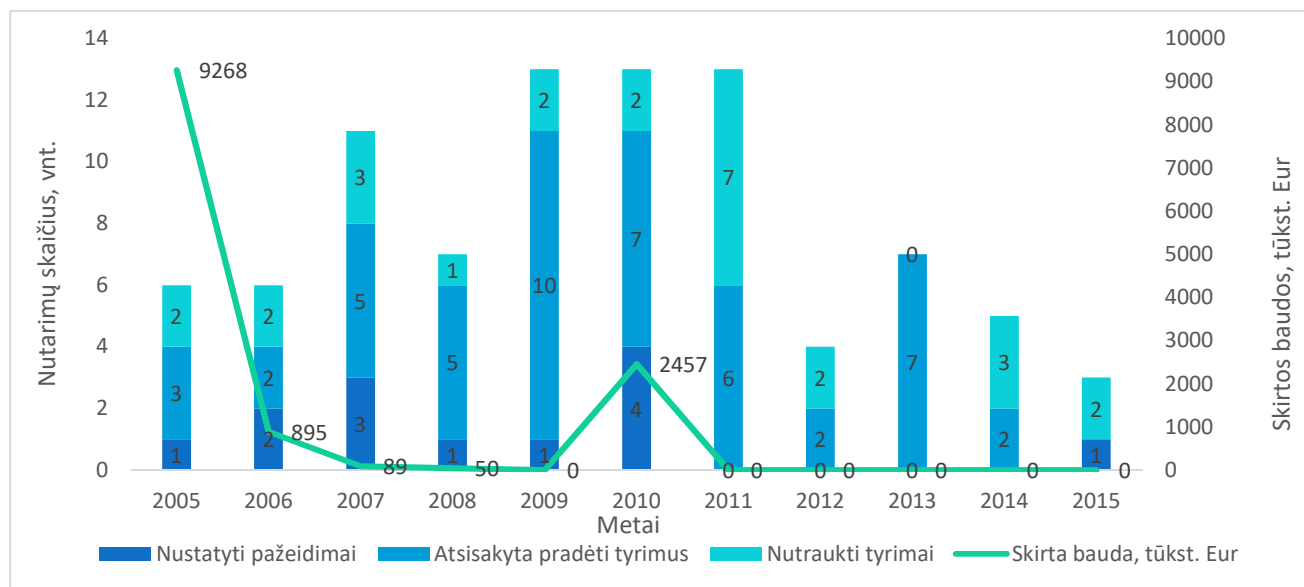
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš 12 paveikslo matyti, kad nustatytų pažeidimų kiekis, dėl draudžiamų susitarimų nuo 2010 metų išliko aukštas, išskyrus 2013 metus, kada nebuvo nustatytas nei vienas pažeidimas. Stabėtina ir tai, kad skirtos baudos palyginus 2010 ir 2015 metus išaugo daugiau nei 25 kartus t. y. daugiau nei 253%. Šie skaičiai byloja, kad įmonių neatgraso didelė baudos, kurios skiriamos už konkurencijos įstatymo pažeidimus, dėl ko galima daryti prielaidą, kad gautinas pelnas draudžiamų susitarimų metu yra didesnis

nei skiriamos baudos. Galima tokia prielaida, kad sudaromas vis sunkiau aptinkamas draudžiamų susitarimų mechanizmas, dėl ko tikimasi, kad pažeidimai bus neaptikti.

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi**

Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi pateikti 13 paveiksle.

13 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi.

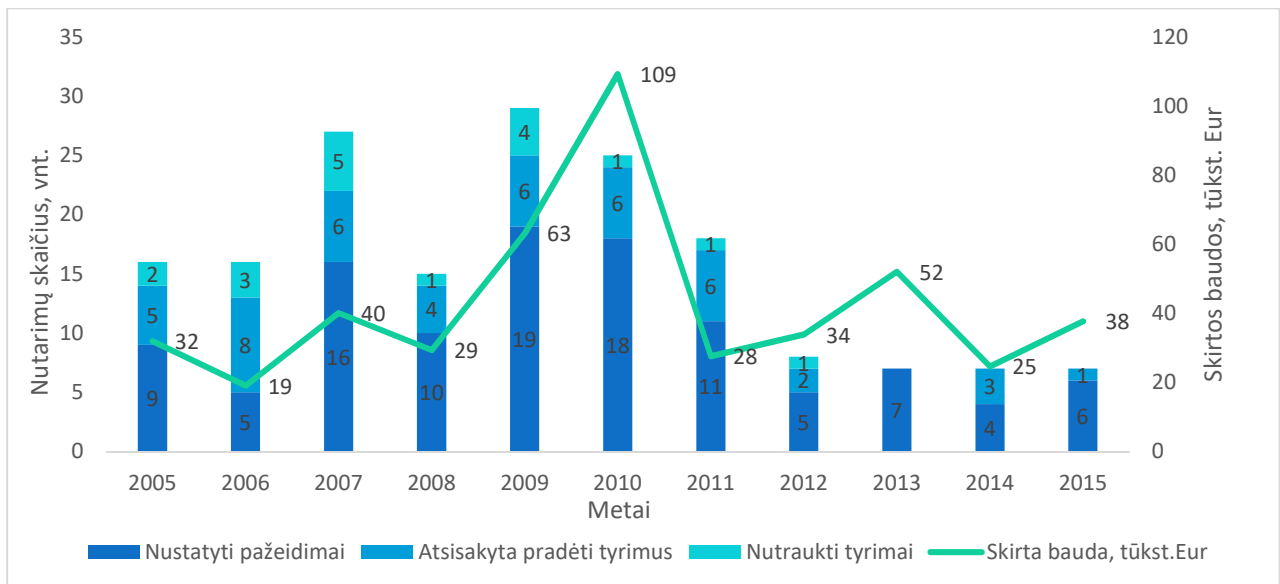
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš 13 paveikslo matyti, kad Lietuvos konkurencijos įstatymo pažeidimų susijusių su piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi nuo 2010 iki 2015 metų nebuvo, tik paskutiniais metais nustatytas pažeidimas, tačiau bauda neskirta. Galima daryti išvadą, kad rinkoje atsiranda vis didesnė konkurencija, dėl šios priežasties tampa sudėtinga sudaryti dominuojančią padėtį.

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos**

Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos pateiktos 14 paveiksle. Iš šio paveikslo matyti, kad daugiausiai nustatyta pažeidimų buvo iki 2010 metų, po to nustatytų pažeidimų kiekis iki 2015 metų sumažėjo tris kartus. Tokia pati tendencija yra ir su paskirtomis baudomis, paskirtos baudos už konkurencijos įstatymo pažeidimą nuo 2010 iki 2015 metų sumažėjo apie 65%. Daugiausiai nustatytų pažeidimų matoma prieš pasaulinę krizę ir jos metu. Galėtume teigti, kad buvo didelis interesas bet kokia kaina didinti įmonių pelnus, neatsižvelgiant į konkurencijos įstatymą.

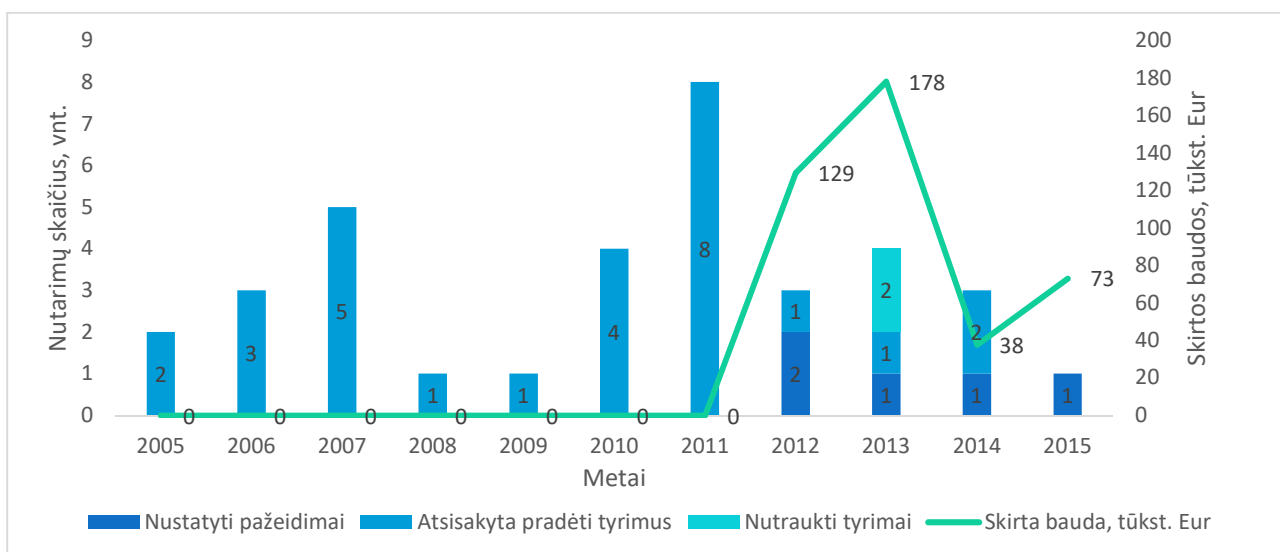

14 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų**

Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų pateiktos 15 paveiksle.

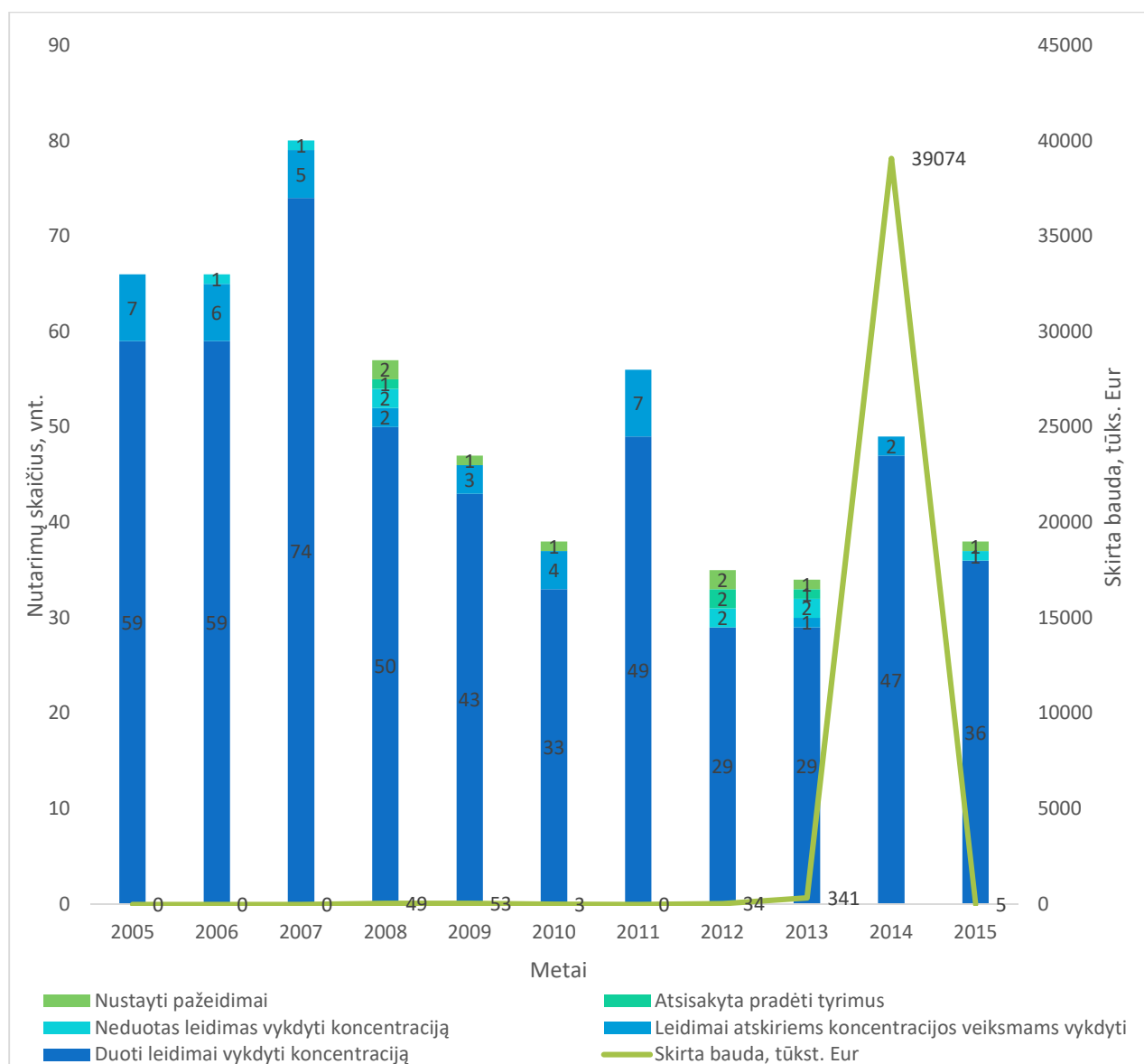

15 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų.
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš 15 paveikslo matyti, kad priimti nutarimai ir paskirtos baudos dėl nesąžiningos konkurencijos atsiranda nuo 2012 metų. Jų kiekis ir paskirtos baudos nėra didelės, tačiau tai verčia susimastyti, kad įmonės siekdamos padidinti savo pelnus ieško vis naujų būdų, kaip būtų galima „apeiti“ konkurencijos įstatymą, tačiau Lietuvos Konkurencijos taryba, kaip matoma iš aukščiau pateikto paveikslo nustato konkurencijos įstatymo pažeidėjus bei skiria pinigines baudas.

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl koncentracijos kontrolės**

Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl koncentracijos kontrolės pateiktos 16 paveiksle, iš kurio matyti, kad didžiausias priimtas nutarimų kiekis – tai duoti leidimai vykdyti koncentraciją. Konkurencijos taryba nuo 2008 metų nustatė pažeidimus susijusius dėl koncentracijos kontrolės ir paskyrė baudas. Kaip matoma iš paveikslo didžiausia bauda dėl koncentracijos kontrolės paskirta 2014 metais, OAO “Gazprom”.

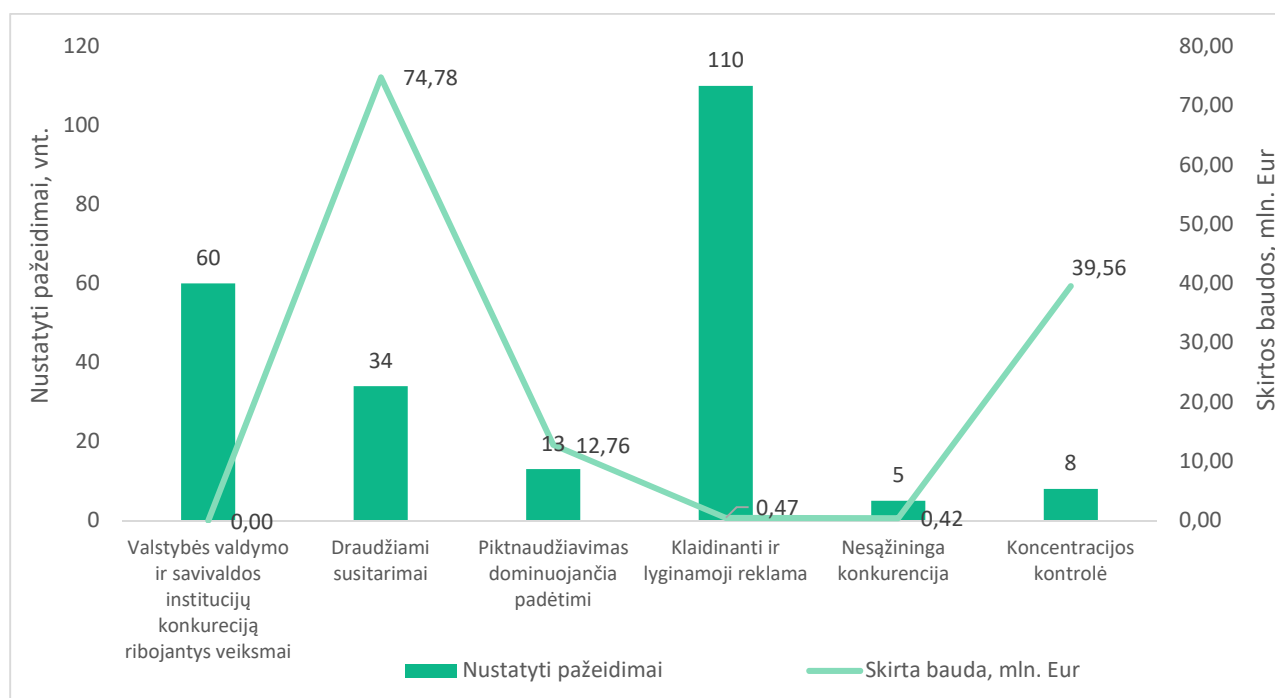

16 pav. Priimtų nutarimų skaičius ir paskirtos baudos dėl koncentracijos kontrolės.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Siekiant išsiaiškinti kuri veikla daugiausiai pažeidė Lietuvos konkurencijos įstatymą ir kam buvo skirta daugiausiai baudų buvo sudarytas 17 paveikslas, iš kurio matyti, kad daugiausiai nustatytų konkurencijos įstatymo pažeidimų yra klaidinančioje ir lyginamojoje reklamoje bei Valstybės valdymo

ir savivaldos institucijose, tačiau didžiausios baudos skiriamos draudžiamiems susitarimams ir vykdant koncentracijos kontrolės priežiūrą.

17 pav. Lietuvos konkurencijos įstatymo nustatytų pažeidimų skaičius ir paskirtos baudos.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Lietuvos konkurencijos taryba teikia konsultacija ir prižiūri, kaip vyksta valstybės pagalbos procesas. Valstybės pagalbos dėka yra didinamas konkurencingumas, didėja prekyba tarp valstybių narių. Iš pateiktos 7 lentelės matyti, kad nacionalinė valstybės pagalba didėja, nors gyventojų skaičius ir mažėja, tačiau tai vienas iš būdų skatinti verslumą, inovacijas ir investicijas į naujus projektus, kas didina ekonominę gerovę bei vienas iš veiksnių, kuris gali įtakoti žmonių emigracijai.

7 lentelė. Nacionalinė valstybės pagalba

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
mln. EUR	119,16	128,27	177,30	263,27	220,75	150,95	210,00	233,22	205,04	180,63	294,30
EUR vienam dirbančiajam	81,04	85,57	115,56	163,09	134,53	92,34	129,65	158,38	139,94	136,95	200,41
% nuo BVP (veikusiomis kainomis)	0,58	0,54	0,62	0,82	0,83	0,55	0,68	0,71	0,17	0,50	0,78
% nuo nacionalinio biudžeto išlaidų	2,41	2,12	2,91	2,19	1,91	1,34	1,82	1,96	0,48	1,42	2,24
Gyventojų skaičius mln.	3,41	3,39	3,37	3,35	3,34	3,29	3,05	2,99	2,94	2,93	2,90

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Lietuvos konkurencijos įstatymo priežiūrai vyriausybė kiekvienais metais iš biudžeto skiria lėšas Lietuvos Konkurencijos tarybai. Siekiant efektyviai įvykdyti konkurencijos įstatymo priežiūrą, konkurencijos taryba samdo darbuotojus bei patiria kitų papildomų išlaidų susijusių su savo kasdiene

veikla. Lietuvos Konkurencijos tarybos asignavimai ir vidutinis darbuotojų skaičius pateikiamas 8 lentelėje.

8 lentelė. Lietuvos konkurencijos tarybos asignavimai ir vidutinis darbuotojų skaičius

Metai	Asignavimai iš viso, mln. EUR	Asignavimai išlaidoms, Eur		Asignavimai turtui įsigyti, tūkst. Eur	Vidutinis Darbuotojų skaičius
		Asignavimai išlaidoms (iš viso, mln. Eur)	Asignavimai išlaidoms (iš jų darbo užmokesčiui, mln. Eur)		
2005	1,05	1,00	0,63	50,68	62
2006	1,19	1,16	0,76	28,96	62
2007	1,16	1,13	0,72	23,17	62
2008	1,33	1,30	0,86	34,75	63
2009	1,05	1,04	0,72	7,24	62
2010	0,87	0,87	0,61	0	60
2011	1,01	1,00	0,70	14,48	66
2012	1,28	1,24	0,81	37,65	72
2013	1,29	1,27	0,84	23,17	71
2014	1,61	1,53	0,98	84,57	71
2015	1,69	1,54	0,99	144,20	72

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš pateiktos 8 lentelės matyti, kad per visą laikotarpį Valstybė skyrė 13,52 mln. EUR, vidutiniškai per vienuolikos metų laikotarpį Lietuvos konkurencijos taryboje dirbo 66 darbuotojai ir jų darbo užmokestis per tą patį laikotarpį sudarė 8,60 mln. EUR. Pažvelgus į 10 paveikslą matyti, kad Lietuvos konkurencijos tarybos per vienuolikos metų darbo laikotarpį bendrai skirtą baudų už 128,81 mln. EUR. Tai maždaug 8,5 karto daugiau, nei kad Lietuvos vyriausybė skyrė lėšų konkurencijos įstatymo priežiūrai. Reikėtų paminėti ir tai, kad ne visada skirtos baudos surenkamos į valstybės biudžetą. Ši informacija pradėta rinkti ir teikti tik nuo 2012 metų. Iš Lietuvos konkurencijos tarybos pateiktų duomenų matyti, kad nuo 2012 iki 2015 metų surinkta baudų už 3,61 mln. EUR, kas vidutiniškai metams sudarytų 0,90 mln. EUR, o paskaičiavus per vienuolika metų vidutiniškai skirtų baudų suma sudaro 1,23 mln. EUR, tai į valstybės biudžetą surenkamas baudų kiekis apie 1,4 kartų mažesnis, nei kad paskirtas. Šie skaičiai akivaizdžiai parodo, kad reikia efektyviau vykdyti skirtų baudų surinkimą į valstybės biudžetą.

4.2 Latvijos Respublikos Konkurencijos tarybos veiklos analizė

Siekiant efektyviau išanalizuoti Lietuvos konkurencijos tarybos darbą palyginimui pasirinkta Latvijos Respublikos Konkurencijos taryba. Latvijos Respublika pasirinkta dėl konkurencijos politikos priežiūros ir makroekonomikos rodiklių panašumo, kuriuos galima tarpusavyje lyginti ir analizuoti konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

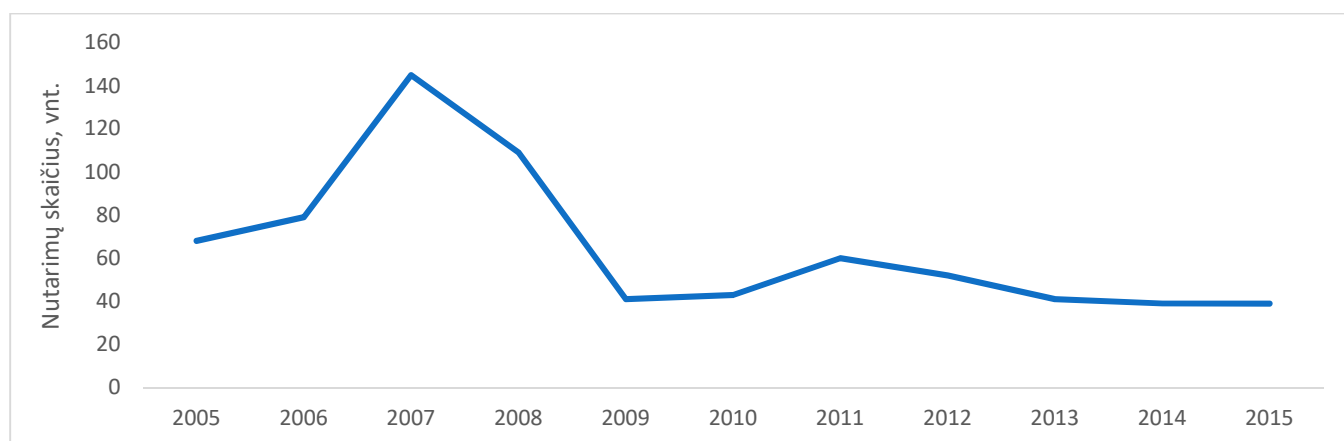
Latvijos Respublikos konkurencijos tarybos veiklos statistikos analizę nuo 2005 iki 2015 metų pradėsiu atlikti nuo priimtų nutarimų, kurie pateikti 9 lentelėje ir 18 paveiksle.

9 lentelė. Latvijos konkurencijos tarybos priimti nutarimai

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Nustatyti pažeidimai	14	24	16	21	10	6	13	18	11	11	8
Atsisakyta pradėti tyrimus	21	24	33	16	16	24	29	12	3	5	4
Nutraukti tyrimai	16	8	15	18	5	7	10	11	8	9	5
Duoti leidimai vykdyti koncentraciją	13	22	74	47	7	3	8	8	13	12	19
Leidimai atskiriems koncentracijos veiksams vykdyti	2	1	4	2	2	3	0	2	4	1	1
Neduosas leidimas vykdyti koncentraciją	2	0	3	5	1	0	0	1	2	1	2
Bendras nutarimų skaičius	68	79	145	109	41	43	60	52	41	39	39

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

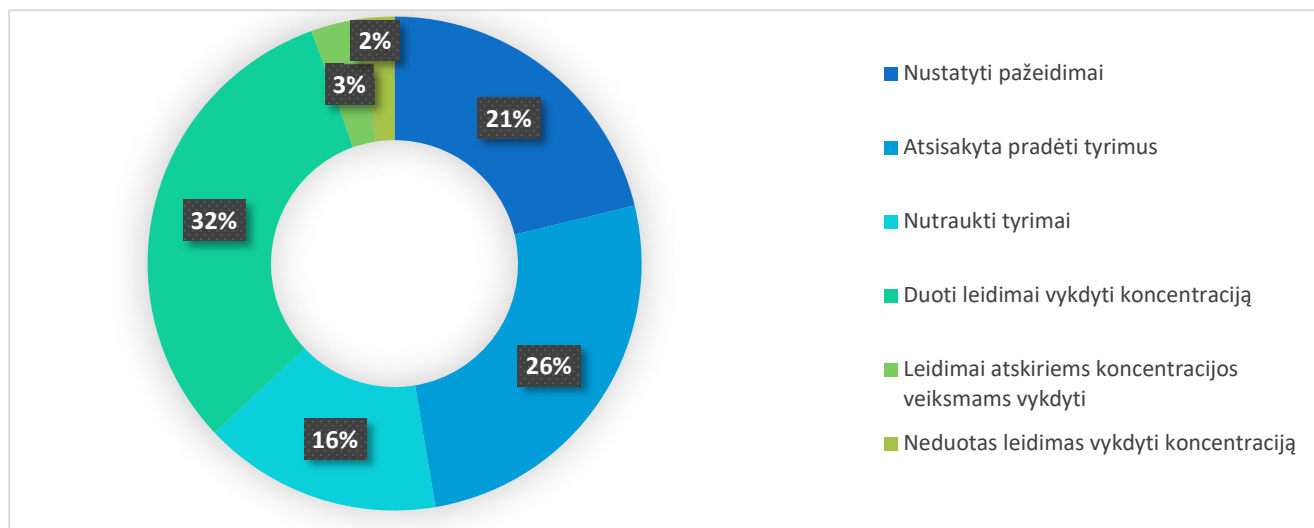
Iš 9 lentelės ir 18 paveikslo matyti, kad Latvijoje bendras nutarimų kiekis nuo 2008 metų pradėjo ženkliai mažėti, tik 2011 pasiekė 60 vnt., tačiau paskutiniaisiais metais tesiekė 39 vnt. Palyginus šiuos duomenis su Lietuvos konkurencijos tarybos priimtais bendrais nutarimais matyti, kad tiek Latvijoje, tiek Lietuvoje nutarimų skaičius mažėja, tačiau skirtingai nuo Latvijos, Lietuvoje paskutiniaisiais analizuojamais metais nutarimų kiekis 1,74 karto didesnis. Galima daryti išvadą, kad Lietuvos konkurencijos taryba priima daugiau nutarimų susijusių su konkurencijos priežiūros įstatymu.

18 pav. Latvijos konkurencijos tarybos priimtas bendras nutarimų skaičius.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

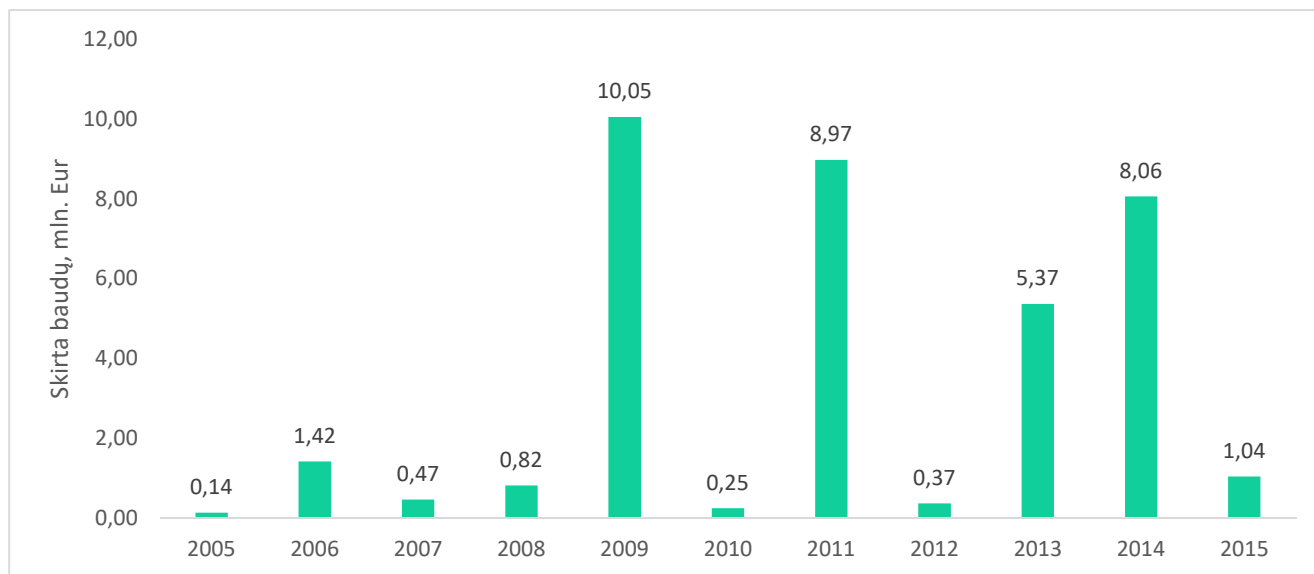
19 paveiksle pavaizduoti kokią dalį sudaro kiekvienas priimtas nutarimas atskirai. Daugiausiai 32% suteikti leidimai koncentracijoms vykdyti. Labai keista, tačiau net 26% Latvijoje sudaro atsisakymai pradėti tyrimus, o tik po to seka 21% nustatytų pažeidimų. Toliau 16% sudaro nutraukti tyrimai, o likę 3% ir 2% susiję su leidimais koncentracijas vykdyti ir neduotais leidimais koncentracijas vykdyti. Žiūrint į šią situaciją iš Lietuvos pozicijos, pastebima kad Lietuvoje taip pat daugiausiai priimta nutarimų susijusių su leidimais vykdyti koncentracijas, tačiau lyginant su Latvija Lietuvoje yra nustatyta daugiau pažeidimų.

19 pav. Latvijos priimti konkurencijos tarybos nutarimai .

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

Per vienuolikos metų laikotarpį Latvijoje už konkurencijos įstatymo pažeidimą skirtos baudos pateiktos 20 paveiksle.

20 pav. Baudos, skirtos Latvijoje už konkurencijos įstatymo pažeidimą.

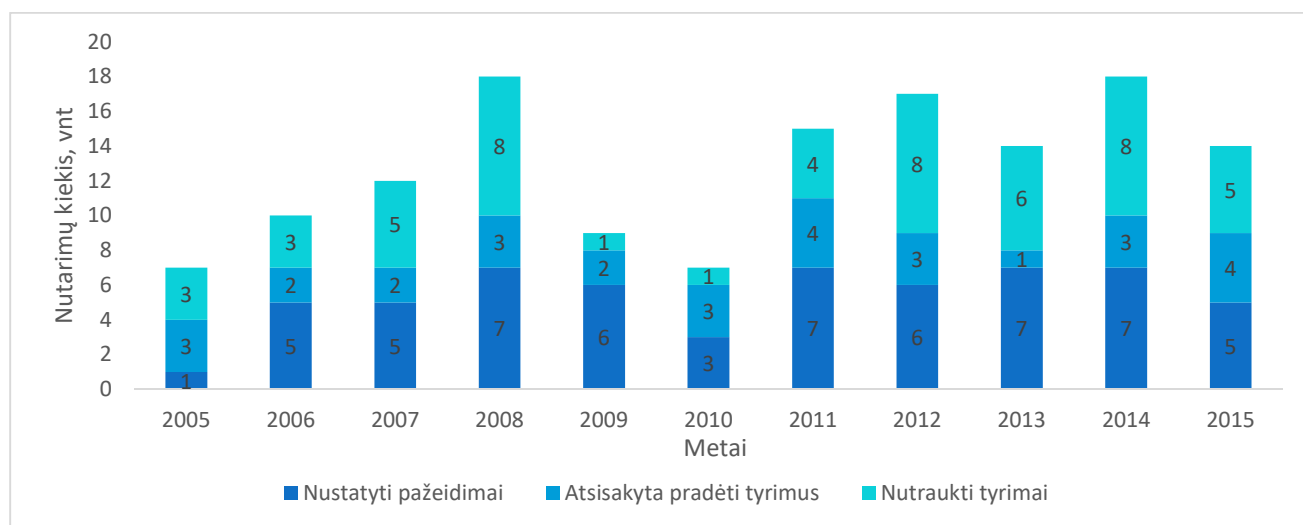
Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

Kaip matyti iš 20 paveikslo daugiausiai baudų skirta 2009, 2011, 2013 ir 2014 metais. Per visą dešimties metų laikotarpį skirta baudų už 36,97 mln. EUR. Lyginant Lietuvos ir Latvijos už konkurencijos įstatymą skirtas baudas matyti, kad per tą patį laikotarpį Lietuvoje skirta baudų už 128,81 mln. EUR, o tai 3,4 karto daugiau nei kad Latvijoje. Tiesa, reikia paminėti ir tą faktą, kad Latvijoje bendras nutarimų skaičius mažesnis.

Siekiant išanalizuoti, kaip konkurencijos taryba vykdo konkurencijos priežiūros įstatymą, žemiau pateikiama atskirai kiekvienos konkurencijos politiką ribojančių veiksmų analizė.

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl draudžiamų susitarimų**

Priimtų nutarimų skaičius dėl draudžiamų susitarimų pateiktas 21 paveiksle.

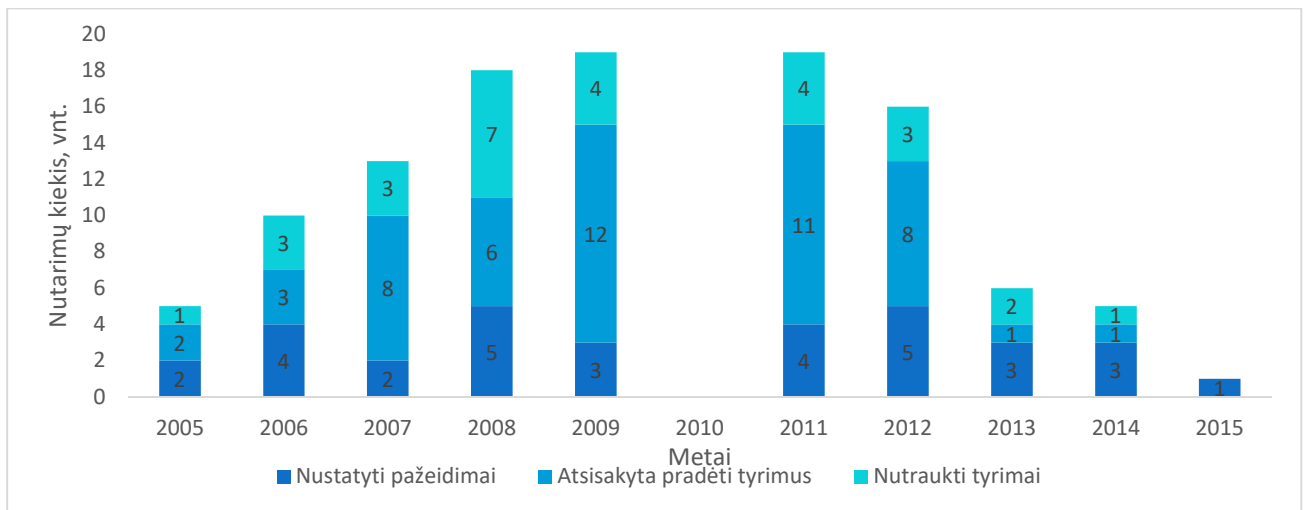
21 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl draudžiamų susitarimų

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš 21 paveikslo matyti, kad Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl draudžiamų susitarimų kiekvienais metais mažai kinta, nenusimato jokios tendencijos, kad nustatytų pažeidimų kiekis mažėtų. Tokia pati situacija ir Lietuvoje. Tai tik patvirtina, kad draudžiami susitarimai išlieka vieni iš populiariausių konkurencijos įstatymo pažeidimų.

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi**

Priimtų nutarimų skaičius dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi pateikti 22 paveiksle.

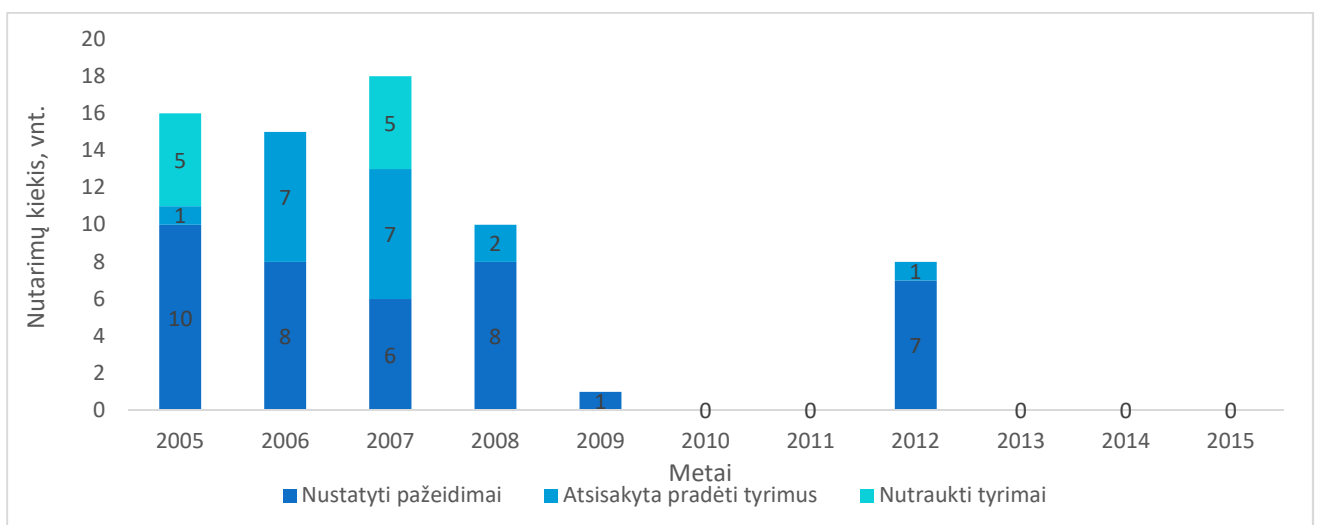
22 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš 22 paveikslo matyti, kad situacija dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi pradėjo keistis nuo 2011 metų, priimtų nutarimų kaip ir nustatytų pažeidimų skaičius mažėja. Išskirtinumas šioje situacija tas, kad palyginus 2009 ir 2011 metus, kada nutarimų skaičius buvo didžiausias 2010 metai nebuvo priimtas nei vienas nutarimas, susijęs su piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi. Pažvelgus į situaciją Lietuvoje, taip pat matyti, kad nutarimų kiekis susijęs su piktnaudžiuojama padėtimi mažėja.

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos**

Priimtų nutarimų skaičius dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos pateiktos 23 paveiksle. Iš šio paveikslo matyti, kad nutarimų kiekis dėl klaidinančios ir lyginamosios reklamos nuo 2010 metų nebeliko, išskyrus 2012 metus, kuomet nustatyti net 7 pažeidimai. Pažvelgus į situaciją Lietuvoje matyti, kad skirtingai nei kad Latvijoje, nustatytas pažeidimų kiekis mažėja.

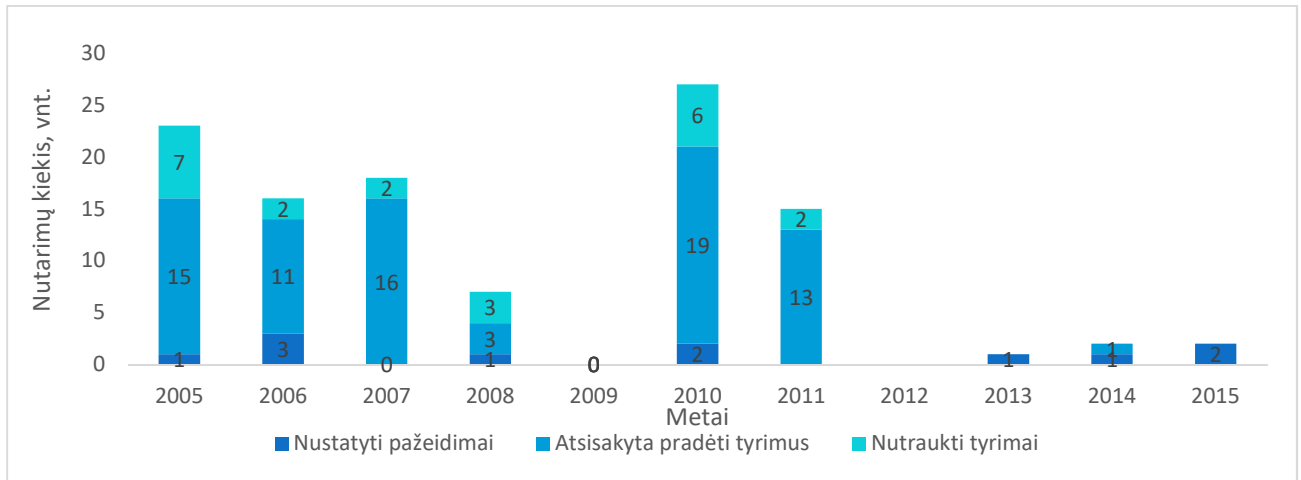
23 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl draudžiamų susitarimų.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų**

Priimtų nutarimų skaičius dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų pateiktos 24 paveiksle.

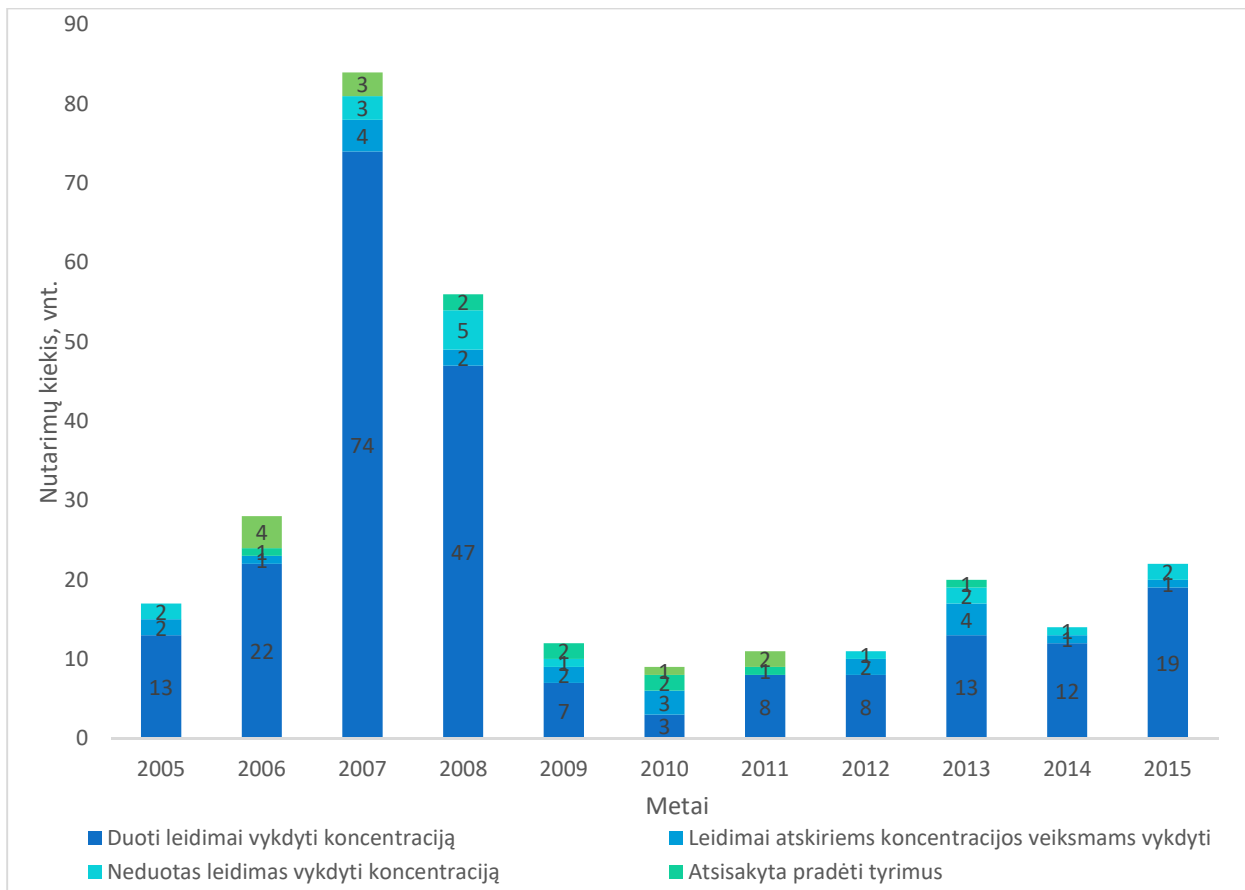
24 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl nesąžiningos konkurencijos veiksmų.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš 24 paveikslo matyti, kad bendras nutarimų kiekis dėl nesąžiningos konkurencijos iki 2011 metų didelis (išskyrus 2009 metus), tačiau pastebima, kad jų kiekis labai sumažėjo. Jei palygintume vien tik 2010 metus, kuomet bendras nutarimų skaičius buvo 27, tai 2015 metais liko 2 nutarimai. Nors bendras nutarimų kiekis didelis, tačiau nustatyta pažeidimų nedaug. Per dešimties metų laikotarpį nustatyta 10 pažeidimų. Lietuvoje situacija dėl nesąžiningos konkurencijos kiek kitokia, nes nors ir bendras nutarimų kiekis mažėja, tačiau priimamų nustatytų pažeidimų kiekis didėja.

- **Konkurencijos įstatymo priežiūra: dėl koncentracijos kontrolės**

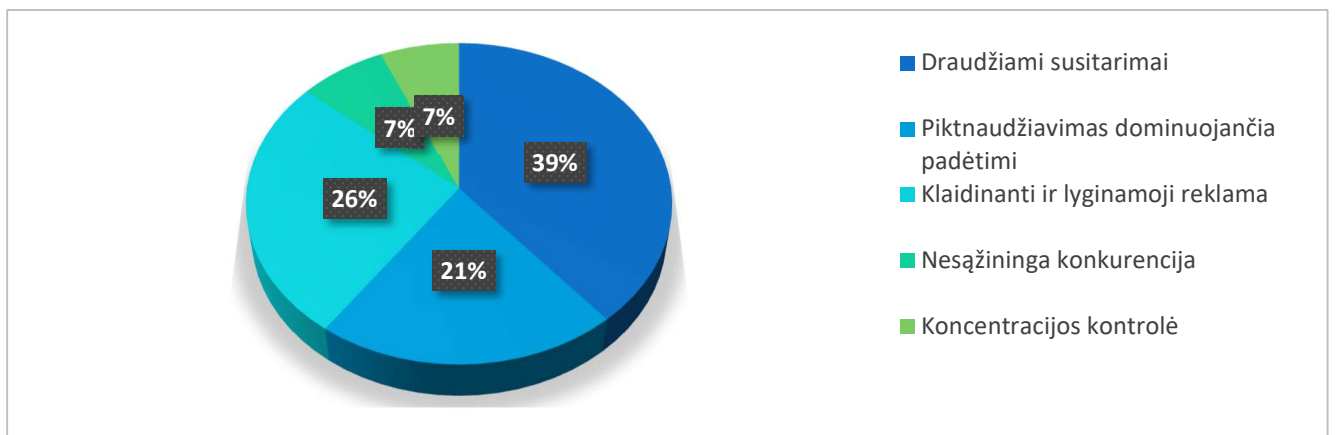
Priimtų nutarimų skaičius dėl koncentracijos kontrolės pateiktos 25 paveiksle, iš kurio matyti, kad didžiausias priimtas nutarimų kiekis – tai duoti leidimai vykdyti koncentraciją, tačiau jų kiekis lyginant 2007 metus, kada duotas leidimų kiekis koncentracijas vykdyti didžiausiais (74 vnt.) ir paskutinių 2015 metų, kada duotas leidimų kiekis koncentracijoms vykdyti – 20 vnt. Leidimų kiekis sumažėjo 3,7 karto. Lietuvoje priimtų nutarimų kiekis dėl leidimų koncentracijas vykdyti palyginus su Latvija dvigubai didesnis.

25 pav. Latvijoje priimtų nutarimų skaičius dėl koncentracijos kontrolės.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

Siekiant išsiaiškinti kuri veikla daugiausiai pažeidė Latvijos konkurencijos įstatymą buvo sudarytas 26 paveikslas, iš kurio matyti, kad daugiausiai nustatytų konkurencijos įstatymo pažeidimų yra vykdančios draudžiamus susitarimus jie sudaro 39% konkurenciją ribojančių susitarimų, po to seka piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi sudarantys 26% visų konkurenciją ribojančių susitarimų bei klaidinanti ir lyginamoji reklama kuri sudaro 21% visų konkurenciją ribojančių susitarimų. Po 7% sudaro nesąžininga konkurencija bei koncentracijos kontrolė.

26 pav. Latvijos konkurencijos įstatymo nustatytų pažeidimų skaičius nuo 2015 iki 2015 metų.

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš 26 paveikslo matyti, kad Latvijoje, kaip ir Lietuvoje daugiausiai konkurencijai padaroma su draudžiamais susitarimais bei piktnaudžiavimu dominuojančia padėtimi.

Latvijoje kaip ir Lietuvoje konkurencijos įstatymo priežiūrai vyriausybė kiekvienais metais iš biudžeto skiria lėšas. Siekiant efektyviai įvykdyti konkurencijos įstatymo priežiūrą, konkurencijos taryba samdo darbuotojus bei patiria kitų papildomų išlaidų. Latvijos konkurencijos tarybos biudžetas ir vidutinis darbuotojų skaičius pateikiamas 10 lentelėje.

10 lentelė Latvijos konkurencijos tarybos biudžetas ir vidutinis darbuotojų skaičius

Metai	Asignavimai, mln. EUR	Vidutinis darbuotojų skaičius
2005	0,72	46
2006	1,46	48
2007	1,40	52
2008	1,62	55
2009	1,05	46
2010	0,64	43
2011	0,63	34
2012	0,82	45
2013	0,83	45
2014	1,06	49
2015	1,06	46

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

Iš pateiktos 9 lentelės matyti, kad per visą laikotarpį Latvijos konkurencijos tarybos biudžetas sudarė 11,29 mln. EUR, vidutiniškai per vienuolikos metų laikotarpį Latvijos konkurencijos taryboje dirbo 46. Pažvelgus į 20 paveikslą matyti, kad Latvijos konkurencijos tarybos per vienuolikos metų darbo laikotarpį bendrai skyrė baudų už 36,97 mln. EUR. Tai maždaug 3,3 karto daugiau, nei kad Latvijos vyriausybė skyrė lėšų konkurencijos įstatymo priežiūrai. Reikėtų paminėti ir tai, kad ne visada skirtos baudos surenkamos į valstybės biudžetą. Ši informacija pradėta rinkti ir teikti tik nuo 2006 metų. Iš Latvijos konkurencijos tarybos pateiktų duomenų matyti, kad nuo 2006 iki 2015 metų surinkta baudų už 14,52 mln. EUR, kas vidutiniškai metams sudarytų 1,32 mln. EUR, o paskaičiavus per vienuolikos metų vidutiniškai skirtų baudų suma vieniems metams sudaro 3 mln. EUR, tai į valstybės biudžetą surenkamas baudų kiekis apie 2,3 karto mažesnis, nei kad paskirtas.

4.3 Lietuvos ir Latvijos Konkurencijos tarybų finansavimo ir veiklos rezultatų palyginimas

Išanalizavus Lietuvos ir Latvijos Konkurencijos tarybos veiklos ataskaitas nuo 2005 iki 2015 metų veiklos, finansinių rodiklių ir gautų rezultatų ataskaita pateikta 11 lentelėje.

11 lentelė Lietuvos ir Latvijos Konkurencijos tarybos veiklos, finansinių rodiklių ir rezultatų palyginimas nuo 2005 iki 2015 metų.

	<i>Lietuvoje</i>	<i>Latvijoje</i>
Konkurencijos tarybų biudžetas, mln. EUR	15,22	11,29
Vidutinis darbuotojų skaičius	66	46
Skirta baudų, EUR	127,99	36,97
Surinkta baudų į valstybės biudžetą, mln. EUR (remiantis turimais duomenimis)	3,61	14,52
Surinkta baudų į valstybės biudžetą, EUR (išskaičiuota vidutiniškai kiek surinktų per vienuolikos metų, atsižvelgiant, kad Lietuvos turimi duomenys už keturis metus, o Latvijos turimi duomenys už dešimt metų)	9,93	15,97
Nustatyti pažeidimai valstybės valdymo ir savivaldos institucijų konkurenciją ribojančiuose veiksmuose	60	0
Nustatyti pažeidimai draudžiamų susitarimų srityje	34	59
Nustatyti pažeidimai piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi srityje	13	32
Nustatyti pažeidimai klaidinančios ir lyginamosios reklamos srityje	110	40
Nustatyti pažeidimai nesąžiningos konkurencijos srityje	5	11
Nustatyti pažeidimą koncentracijos kontrolės srityje	8	10

Šaltinis: sudarytas autorės, remiantis Lietuvos ir Latvijos konkurencijos tarybos duomenimis

Išanalizavus 11 lentelę galima daryti išvadą, kad Lietuvos Konkurencijos tarybos biudžetas 26% didesnis, vidutinis darbuotojų skaičius 30% taip pat didesnis, ir skiriamų baudų kiekis 71% didesnis. Jei vertintume surenkamų baudų kiekį į šalies biudžetą, Latvija šioje vietoje 79% baudas surenka efektyviau. Žvelgiant į nustatytų pažeidimų kiekį Latvijos Konkurencijos taryba aptiko daugiau pažeidimų negu Lietuvos Konkurencijos taryba, tačiau bendrame kontekste Lietuvos konkurencijos taryba paskyrusi didesnes baudas.

Galima daryti išvadą, kad Lietuvos Konkurencijos taryba gaudama didesnius asignavimus iš valstybės biudžeto, gali skirti daugiau dėmesio konkurencijos įstatymo priežiūrai. Didesnės lėšos leidžia atlikti bei užsakyti daugiau tyrimų susijusių su konkurencijos įstatymo pažeidimais. Skirtos lėšos turtui įsigyti skatina naujų technologijų diegimą įmonės viduje. Naujos technologijos padidina darbuotojų darbo efektyvumą. Dėl didesnio darbuotojų kiekio aptinkami didesnio masto konkurencijos įstatymo pažeidimai, darantys didesnę žalą vartotojui ir ekonomikai.

Valstybės konkurencingumas apibūdinamas remiantis bendru konkurencingumo indeksu, ekonominės laisvės indeksu, vartotojų kainų indeksu, pramonės kainų indeksu. Šie indeksai atskleidžia kiekvienos šalies konkurencingumą bei įvertina kokios yra valstybių galimybės pasiekti tvarų ekonomikos augimą. Lietuvos ir Latvijos konkurenciją apibūdinančių indeksų duomenys už vienuolikos metų laikotarpį pateikti 1 ir 2 prieduose. Per vienuolikos metų laikotarpį Lietuvos GCI indeksas, ekonominis laisvės indeksas, VKI bei PKI indeksai yra didesnis už Latvijos GCI indeksą, ekonominės laisvės indeksą, VKI bei PKI indeksus. Todėl galima daryti prielaidą, kad siekiant didinti valstybės konkurencingumą, reikia efektyviau prižiūrėti konkurencijos įstatymą. Konkurencijos įstatymo efektyviai priežiūrai reikia naujų technologijų, tyrimų, analizių, kompetentingų darbuotojų, kas leistų tikėtis gerų darbo rezultatų.

Atlikus Lietuvos ir Latvijos Konkurencijos tarybos veiklos analizę, toliau atliekama koreliacinė ir regresinės analizės, veiksnių įtakančių valstybių ekonomikai nustatymui.

4.4 Koreliacinės analizės rezultatai

Lietuvos ir Latvijos ryšio stiprumui tarp rodiklių nustatymui atliekama koreliacinė analizė, tačiau prieš koreliacinę analizę atliekamas normaliųjų skirstinių patikrinimas Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testu. Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testo rezultatai pateikiami 12 ir 13 lentelėse.

12 lentelė. Lietuvos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testo rezultatai.

	Kolmogorovo – Smirnovo			Shapiro - Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Bendras kapitalo formavimas (% nuo BVP)	0,184	11	0,200	,958	11	0,742
MTTP (% nuo BVP)	0,202	11	0,200	,890	11	0,141
Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	0,209	11	0,195	,906	11	0,217
BVP vienam gyventojui	0,212	11	0,180	0,928	11	0,394
BVP	0,156	11	0,200	0,928	11	0,390
Vartotojų kainų indeksas, VKI	0,176	11	0,200	0,859	11	0,055
Pramonės kainų indeksas, PKI	0,143	11	0,200	0,946	11	0,598
Ekonominės laisvės indeksas, %	0,173	11	0,200	0,907	11	0,225
Bendras konkurencingumo indeksas, GCI	0,153	11	0,200	0,958	11	0,752
Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	0,120	11	0,200	0,966	11	0,838
Nedarbo lygis, %	0,136	11	0,200	0,968	11	0,862
Investavimas (% nuo BVP)	0,217	11	0,155	0,945	11	0,585
Asignavimas, mln. EUR	0,162	11	0,200*	0,940	11	0,517

Šaltinis: Sudaryta autorės

Atlikus Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testą iš gautų rezultatų matyti, kad visos reikšmės pasiskirsčiusios pagal normalųjį skirstinį, kadangi gauta *sig.* reikšmė yra didesnė už 0,05.

13 lentelė. Latvijos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testo rezultatai.

	Kolmogorovo – Smirnovo			Shapiro - Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Bendras kapitalo formavimas (% nuo BVP)	0,255	11	0,044	0,867	11	0,071
MTTP (% nuo BVP)	0,151	11	0,200	0,949	11	0,632
Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	0,219	11	0,147	0,914	11	0,268
BVP vienam gyventojui	0,255	11	0,044	0,921	11	0,323
BVP	0,146	11	0,200	0,972	11	0,909
Vartotojų kainų indeksas, VKI	0,257	11	0,041	0,794	11	0,008
Pramonės kainų indeksas, PPI	0,178	11	0,200	0,862	11	0,061
Ekonominės laisvės indeksas, %	0,194	11	0,200	0,944	11	0,571
Bendras konkurencingumo indeksas, GCI	0,136	11	0,200	0,979	11	0,961
Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	0,277	11	0,018	0,799	11	0,009
Nedarbo lygis, %	0,150	11	0,200	0,946	11	0,589
Investavimas (% nuo BVP)	0,256	11	0,042	0,870	11	0,077
Asignavimas, mln. EUR	0,188	11	0,200*	0,912	11	0,257

Šaltinis: Sudaryta autorės

Analogiškai atliktas Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testas su Latvijos rodikliais parodė, kad ne visos reikšmės pasiskirsčiusios pagal normalųjį skirstinį, kadangi ne visos gautos *sig.* reikšmės pagal Kolmogorovo – Smirnovo testą *sig.* didesnės už 0,05, tačiau vertinama ir Shapiro – Wilk testo *sig.* reikšmė, kuri didesnė už 0,05, šis kriterijus neprieštaruoja normalumo prielaidai. Rodikliams, kurie neatitinka normalumo kriterijaus atliekamas funkcinis keitimas, siekiant duomenis priartinti prie normaliojo skirstinio. Funkciniam keitimui pasirenkama kėlimo kvadratu funkcija ir tikrinamas normalumas. Gauti rezultatai pateikiami 14 lentelėje.

14 lentelė. Transformuotų Latvijos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro - Wilk testo rezultatai.

	Kolmogorovo – Smirnovo			Shapiro - Wilk		
	Statistic	df	Sig.	Statistic	df	Sig.
Vartotojų kainų indeksas, VKI	0,257	11	0,041	0,794	11	0,008
Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	0,277	11	0,018	0,799	11	0,009
Vartotojų kainų indeksas, VKI2	,236	11	,089	,812	11	,013
Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI2	,179	11	,200*	,953	11	,682

Šaltinis: Sudaryta autorės

Iš 14 lentelės matyti, kad funkcinis keitimas, siekiant duomenis priartinti prie normaliojo skirstinio padėjo, kadangi gautos *sig.* reikšmės pagal Kolmogorovo – Smirnovo ir Shapiro – Wilk testus *sig.* reikšmė yra didesnė už 0,05. Rodikliai pasiskirstę pagal normalųjį skirstinį.

Toliau atliekama Lietuvos ir Latvijos rodiklių atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai koreliacinė analizė, kurios duomenys pateikiami 15 ir 16 lentelėse. Lentelėje rodikliai tarp kurių stipriausias koreliacinis ryšys išskirti paryškintu šriftu spalvotame langelyje. Pilnos koreliacijos ataskaitos pateikiamos 3 ir 4 prieduose.

15 lentelė. Lietuvos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai koreliacinė analizė

		Bendras kapitalo formavimas (% nuo BVP)	MTTP (% nuo BVP)	Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	Asignavimas, mln. EUR	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	Nedarbo lygis, %	Investavimas (% nuo BVP)
BVP	Pearson koef.	-0,126	0,609	0,629	0,493	0,777	0,149	-0,143
	Sig. (2-tailed)	0,713	0,047	0,038	0,124	0,005	0,662	0,674
	N	11	11	11	11	11	11	11
BVP vienam gyventojui	Pearson koef.	-0,225	0,727	0,735	0,554	0,869	0,226	-0,250
	Sig. (2-tailed)	0,506	0,011	0,010	0,077	0,001	0,505	0,458
	N	11	11	11	11	11	11	11
Vartotojų kainų indeksas, VKI	Pearson koef.	-0,630	0,800	0,803	0,426	0,925	0,603	-0,657
	Sig. (2-tailed)	0,038	0,003	0,003	0,192	0,000	0,050	0,028
	N	11	11	11	11	11	11	11
Pramonės kainų indeksas, PKI	Pearson koef.	-0,253	0,595	0,866	0,316	0,735	0,426	-0,264
	Sig. (2-tailed)	0,453	0,053	0,001	0,343	0,010	0,191	0,432
	N	11	11	11	11	11	11	11
Ekonominės laisvės indeksas, %	Pearson koef.	0,027	0,831	0,588	0,879	0,708	-0,245	-0,046
	Sig. (2-tailed)	0,937	0,002	0,057	0,000	0,015	0,468	0,892
	N	11	11	11	11	11	11	11
Bendras konkurencin gumo indeksas, GCI	Pearson koef.	0,369	0,534	0,341	0,731	0,459	-0,455	0,308
	Sig. (2-tailed)	0,265	0,091	0,304	0,011	0,155	0,159	0,356
	N	11	11	11	11	11	11	11

Iš 15 lentelėje gautų rezultatų matyti, kad didžiausią statinį ryšį BVP turi su žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI), prekybos atvirumu ir MTTP. BVP vienam gyventojui, kaip ir BVP didžiausias statinis ryšys su žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI), prekybos atvirumu ir MTTP. Vartotojų kainų

indeksas (VKI) - žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI), prekybos atvirumu, MTTP, investavimu bei bendru kapitalo formavimu. Pramonės kainų indeksas (PKI) didžiausią statinį ryšį turi su prekybos atvirumu bei žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI). Ekonominės laisvės indekso statinis ryšys atsiskleidžia per valstybės skiriamas lėšas Lietuvos Konkurencijos tarybai (asignavimai), MTTP ir žmogaus socialiniu raidos indeksu (HDI). Bendras konkurencingumo indeksas (GCI) turi statinį ryšį tik su valstybės skirtomis lėšomis Lietuvos Konkurencijos tarybai (asignavimai). Gauti rezultatai atskleidžia ir tai, kad valstybės skiriamos lėšos Lietuvos Konkurencijos tarybai (asignavimai) įtakoja ekonominės laisvės indeksą bei bendrą konkurencingumo indeksą (GCI).

16 lentelė. Latvijos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai koreliacinė analizė

		Bendras kapitalo formavimas (% nuo BVP)	MTTP (% nuo BVP)	Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	Asignavimas, mln. EUR	Nedarbo lygis, %	Investavimas (% nuo BVP)	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI2
BVP	Pearson koef.	-0,075	0,207	0,116	0,412	-0,184	-0,071	0,630
	Sig. (2-tailed)	0,826	0,542	0,734	0,208	0,589	0,837	0,038
	N	11	11	11	11	11	11	11
BVP vienam gyventojui	Pearson koef.	-0,214	0,284	0,276	0,285	-0,101	-0,209	0,675
	Sig. (2-tailed)	,528	,398	,411	,396	,768	,537	,023
	N	11	11	11	11	11	11	11
Vartotojų kainų indeksas, VKI2	Pearson koef.	-0,751	0,415	0,618	-0,264	0,425	-0,748	0,540
	Sig. (2-tailed)	0,008	0,204	0,043	0,432	0,192	0,008	0,086
	N	11	11	11	11	11	11	11
Pramonės kainų indeksas, PKI	Pearson koef.	-0,611	0,474	0,621	-0,118	0,230	-0,607	0,656
	Sig. (2-tailed)	0,046	0,140	0,041	0,730	0,496	0,048	0,029
	N	11	11	11	11	11	11	11
Ekonominės laisvės indeksas, %	Pearson koef.	0,082	-0,001	-0,127	0,571	-0,583	0,087	0,832
	Sig. (2-tailed)	0,810	0,999	0,710	0,066	0,060	0,800	0,001
	N	11	11	11	11	11	11	11
Bendras konkurencingumo indeksas, GCI	Pearson koef.	0,422	0,550	0,354	0,385	-0,728	0,429	0,453
	Sig. (2-tailed)	0,196	0,080	0,286	0,243	0,011	0,188	0,162
	N	11	11	11	11	11	11	11

Iš 16 lentelės gautų rezultatų matyti, kad Latvijoje didžiausias statinis ryšys tarp BVP yra su žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI2). BVP vienam gyventojui turi statinį ryšį su žmogaus

socialinės raidos indeksu (HDI2). Vartotojų kainų indeksas (VKI2) turi didžiausią statinį ryšį su bendru kapitalo formavimu, investicijų pritraukimu (investavimu) ir prekybos atvirumu. Pramonės kainų indeksas (PKI) turi didžiausią statinį ryšį su žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI2), prekybos atvirumu, bendru kapitalo formavimu, investicijų pritraukimu (investavimu). Tarp ekonominės laisvės indekso didžiausias statinis ryšys su žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI2), o bendram konkurencingumo indeksui didžiausią įtaką daro nedarbo lygis.

Gauti rezultatai atskleidžia, kad MTTP ir valstybės skiriamos lėšos Latvijos Konkurencijos tarybai (asignavimai) vieninteliai iš rodiklių, kurie neturi jokio ryšio nei su vienu konkurencijos politiką ekonomikoje atspindinčių rodiklių.

Iš atliktos koreliacinės analizės su Latvijos rodikliais matyti, kad ekonominis laisvės indeksas turi stipriausią statinį ryšį su žmogaus socialiniu raidos indeksu (HDI2).

Apibendrinant Lietuvos ir Latvijos koreliacinį ryšį tarp rodiklių per kuriuos reiškiasi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai su rodikliais, kurie atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

- BVP Lietuvoje turi didžiausią statinį ryšį su žmogaus socialiniu raidos indeksu (HDI), prekybos atvirumas ir MTTP.
- BVP Latvijoje turi didžiausią statinį ryšį su žmogaus socialiniu raidos indeksu (HDI).
- BVP vienam gyventojui Lietuvoje turi didžiausią statinį ryšį su žmogaus socialiniu raidos indeksu (HDI), prekybos atvirumas ir MTTP.
- BVP vienam gyventojui Latvijoje turi didžiausią statinį ryšį su žmogaus socialiniu raidos indeksu (HDI).
- Vartotojų kainų indeksas (VKI) Lietuvoje turi didžiausią statinį ryšį su žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI), prekybos atvirumu, MTTP, investavimu bei bendru kapitalo formavimu.
- Vartotojų kainų indeksas (VKI2) Latvijoje turi didžiausią statinį ryšį su bendru kapitalo formavimu, investicijų pritraukimu (investavimu) ir prekybos atvirumu.
- Pramonės kainų indeksas (PKI) Lietuvoje turi didžiausią statinį ryšį su prekybos atvirumu bei žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI).
- Pramonės kainų indeksas (PKI) Latvijoje turi didžiausias statinį ryšį su žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI2), prekybos atvirumu, bendru kapitalo formavimu, investicijų pritraukimu (investavimu).
- Ekonominės laisvės indeksas Lietuvoje turi didžiausią statinį ryšį su asignavimu, MTTP ir žmogaus socialiniu raidos indeksu (HDI).
- Ekonominės laisvės indeksas Latvijoje turi didžiausią statinį ryšį su žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI2).

- Bendras konkurencingumo indeksas (GCI) Lietuvoje turi didžiausią statinį ryšį su asignavimu.
- Bendras konkurencingumo indeksas (GCI) Latvijoje turi didžiausią statinį ryšį su nedarbo lygiu.

Atlikus koreliacinę analizę ir remiantis gautais rezultatais kitame poskyryje atliekama Lietuvos ir Latvijos valstybių regresinė analizė tarp rodiklių per kuriuos reiškiasi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai su rodikliais atspindinčiais konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

4.5 Regresinės analizės rezultatai

Regresinė analizė atliekama tik su rodikliais, kurių koreliacinėje analizėje gauti didžiausi statistiniai ryšiai. 17 lentelėje. pateikiami Lietuvos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai regresinė analizė.

17 lentelė. Lietuvos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai regresinė analizė

		Funkcijos koeficientai	Stjudento koeficientas	Anova koeficientas	Determinacijos koeficientas R ²
BVP	(Konstanta)	-283,500	0,010	0,005 ^b	0,603
	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	386,807	0,005		
	Modelis	$Y = -283,500 + 386,807 * x$ (Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI)			
BVP vienam gyventojui	(Konstanta)	-123,809	0,001	0,001 ^b	0,755
	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	163,941	,001		
	Modelis	$Y = -123,809 + 163,941 * x$ (Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI)			
Vartotojų kainų indeksas, VKI	(Konstanta)	-507,721	0,000	0,000 ^b	0,952
	Investavimas (% nuo BVP)	718,906	0,000		
	Nedarbo lygis, %	0,913	0,002		
	Modelis	$Y = -507,721 + 718,906 * x$ (Investavimas (% nuo BVP))			
Pramonės kainų indeksas, PKI	(Konstanta)	31,129	0,049	0,001 ^b	0,751
	Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	0,514	0,001		
	Modelis	$Y = 31,129 + 0,514 * x$ (Prekybos atvirumas (% nuo BVP))			
Ekonominės laisvės indeksas, %	(Konstanta)	65,796	0,000	0,000 ^b	0,772
	Asignavimas, mln. EUR	4,718	0,000		
	Modelis	$Y = 365,796 + 4,718 * x$ (Asignavimas, mln. EUR)			

Bendras konkurencingumo indeksas, GCI	(Konstanta)	4,100	0,000	0,011 ^b	0,534
	Asignavimas, mln. EUR	0,273	,011		
	Modelis	$Y=4,1+0.273 * X(\text{Asignavimas, mln. EUR})$			

Šaltinis: sudaryta autorės

BVP statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas HDI. Determinacijos koeficientas vidutiniškas 0,603, kas rodo, kad šis rodiklis atspindintis konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

BVP vienam gyventojui statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas HDI. Determinacijos koeficientas aukštas 0,755, o tai rodo, kad šis rodiklis atspindintis konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Vartotojų kainų indeksui (VKI) statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė investavimas ir nedarbo lygis. Determinacijos koeficientas labai aukštas 0,952, o tai rodo, kad šie rodikliai atspindintis konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Pramonės kainų indeksui (PKI) statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė prekybos atvirumas. Determinacijos koeficientas aukštas 0,751 o tai rodo, kad šis rodiklis atspindintis konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Ekonominės laisvės indeksui statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė asignavimai. Determinacijos koeficientas aukštas 0,772 šis rodiklis atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Bendram konkurencingumo indeksui (GCI) statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė asignavimai, tačiau determinacijos koeficientas vidutinis 0,534 šis rodiklis atspindintis konkurencijos politikos įtaką ekonomikai, bet įtaka ekonomikai vidutinė.

Toliau atliekama regresinė analizė su Latvijos rodikliais nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai duomenys pateikiami žemiau esančioje 18 lentelėje.

18 lentelė. Latvijos rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai regresinė analizė

		Funkcijos koeficientai	Stjudento koeficientas	Anova koeficientas	Determinacijos koeficientas R ²
BVP	(Konstanta)	-142,542	0,069	0,038 ^b	0,397
	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI2	250,847	0,038		
	Modelis	$Y=-142,542+250,847 * X(\text{Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI2})$			
BVP vienam gyventojui	(Konstanta)	-76,890	0,041	0,023 ^b	0,456
	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI2	132,750	0,023		
	Modelis	$Y=-76,890+132,750 * X(\text{Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI})$			

Vartotojų kainų indeksas, VKI2	(Konstanta)	15502,787	0,000	0,008 ^b	0,560
	Investavimas (% nuo BVP)	-204,747	,008		
	Modelis	$Y=15502,787-204,747 * X(\text{Investavimas (\% nuo BVP)})$			
Pramonės kainų indeksas, PKI	(Konstanta)	-243,902	0,112	0,012 ^b	0,590
	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI2	547,270	0,026		
	Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	-0,748	0,041		
	Modelis	$Y=-243,902+547,270 * X(\text{Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI}) - 0,748 * X2(\text{Prekybos atvirumas (\% nuo BVP)})$			
Ekonominės laisvės indeksas, %	(Konstanta)	3,047	,835	,001 ^b	0,693
	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI2	95,848	,001		
	Modelis	$Y=3,047+95,848 * X(\text{Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI})$			
Bendras konkurencingumo indeksas, GCI	(Konstanta)	4,624	,000	,011 ^b	0,530
	Nedarbo lygis, %	-,025	,011		
	Modelis	$Y=4,62-0,025 * X(\text{Nedarbo lygis, \%})$			

Šaltinis: sudaryta autorės

BVP statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI2). Determinacijos koeficientas žemas 0,397, kas rodo, kad šis rodiklis silpnai atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

BVP vienam gyventojui statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI2). Determinacijos koeficientas žemas 0,456, šis rodiklis silpnai atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Vartotojų kainų indeksui (VKI2) statistškai reikšmingą neigiamą įtaką darė investavimas. Determinacijos koeficientas vidutinis 0,560, šis rodiklis vidutiniškai atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Pramonės kainų indeksui (PKI) statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI2), o statistškai silpną reikšmingą neigiamą įtaką darė prekybos atvirumas. Determinacijos koeficientas vidutinis 0,590 šis rodiklis vidutiniškai atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Ekonominės laisvės indeksui statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI2). Determinacijos koeficientas vidutinis 0,693 šis rodiklis vidutiniškai atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Bendras konkurencingumo indeksui (GCI) statistškai reikšmingą neigiamą įtaką darė nedarbo lygis, determinacijos koeficientas vidutinis 0,530 šis rodiklis vidutiniškai atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

Toliau atliekama Lietuvos ir Latvijos regresinės analizės tarp rodiklių atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai palyginimas.

Lyginant regresinės analizės gautus rezultatus tarp Lietuvos ir Latvijos rodiklių matyti, kad Lietuvoje determinacijos koeficientai visuose modeliuose aukšti arba vidutiniai (šie rodikliai stipriai atspindi ekonomikoje), tuo tarpu Latvijoje determinacijos koeficientai vidutiniški arba žemi, kas tik vidutiniškai atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

- Vertinant Lietuvoje ir Latvijoje BVP ir BVP vienam gyventojui statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI), tačiau Lietuvoje determinacijos koeficientas vidutinis / aukštas, o Latvijoje žemas.
- Vartotojų kainų indeksui (VKI) Lietuvoje statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė investavimas ir nedarbo lygis determinacijos koeficientas labai aukštas, o Latvijoje statistiškai reikšmingą neigiamą įtaką darė investavimas su vidutiniu determinacijos koeficientu.
- Pramonės kainų indeksui (PKI) Lietuvoje statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė prekybos atvirumas, determinacijos koeficientas aukštas, Latvijoje - statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI2), o statistiškai silpną reikšmingą neigiamą įtaką darė prekybos atvirumas, determinacijos koeficientas vidutinis.
- Ekonominės laisvės indeksui Lietuvoje statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė asignavimai, determinacijos koeficientas aukštas. Latvijoje - statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas HDI2, determinacijos koeficientas vidutinis.
- Bendram konkurencingumo indeksui (GCI) Lietuvoje statistiškai reikšmingą teigiamą įtaką darė asignavimai, determinacijos koeficientas vidutinis. Latvijoje - statistiškai reikšmingą neigiamą įtaką darė nedarbo lygis, determinacijos koeficientas vidutinis.

Atlikus regresinę analizę ir remiantis gautais rezultatais kitame poskyryje atliekama susiteminta Lietuvos ir Latvijos valstybių rodiklių atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai koreliacinės ir regresinės analizės rezultatų apibendrinimas.

4.5 Tyrimo rezultatų apibendrinimas

Iš praeitų poskyrių pateiktų Lietuvos ir Latvijos koreliacinių ir regresinių analizių atliekami palyginimai ir rezultatai pateikiami 19 lentelėje.

19 lentelė. Lietuvos ir Latvijos koreliacinės ir regresinės analizės rodiklių nuo 2005 iki 2015 metų atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai rezultatų palyginimas

Lietuva	Bendras kapitalo formavimas (% nuo BVP)	MTTP (% nuo BVP)	Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	Asignavimas, mln. EUR	Nedarbo lygis, %	Investavimas (% nuo BVP)	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI
BVP		+	+				+
BVP vienam gyventojui		+	+				+
Vartotojų kainų indeksas, VKI	-	+	+		+	-	+
Pramonės kainų indeksas, PKI			+				+
Ekonominės laisvės indeksas		+		+			+
Bendras konkurencingumo indeksas, GCI				+			
Latvija							
BVP							+
BVP vienam gyventojui							+
Vartotojų kainų indeksas, VKI	-		+			-	
Pramonės kainų indeksas, PKI	-		+			-	+
Ekonominės laisvės indeksas							+
Bendras konkurencingumo indeksas, GCI					-		

Šaltinis: sudaryta autorės

Iš gautų duomenų matyti, kad tiek Lietuvoje tarp rodiklių buvo daugiau koreliacinių ryšių negu Latvijoje. Lietuvoje BVP ir BVP vienam gyventojui iš koreliacinės analizės duomenys atskleidžia, kad didžiausią įtaką daro žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI), MTTP ir prekybos atvirumas, tačiau statistškai didžiausią pagal regresinės analizės duomenis įtaką daro žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI). Latvijoje BVP ir BVP vienam gyventojui didžiausią įtaką daro žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI), statistškai didžiausią pagal regresinės analizės duomenis įtaką daro žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI). Žmogaus socialinė gerovė, MTTP ir prekybos atvirumas visi šie rodikliai įtakoja ekonomiką.

Vartotojų kainų indeksas (VKI) įtakojamas visų rodiklių, išskyrus asignavimus, statistškai reikšmingą teigiamą ryšį turi su nedarbo lygiu ir asignavimu, o determinacijos koeficientas labai aukštas. Latvijoje šis rodiklis įtakojamas bendru kapitalo formavimu, prekybos atvirumu ir investavimu, statinis neigiamas ryšys su investavimu, o determinacijos koeficientas vidutinis. Vartotojų kainų indeksui, kuris apibūdinamas kaip vidutinis kainų pokytis per metus, investicijos, kapitalo formavimas, nedarbo lygis, prekybos atvirumas, inovacijos daro įtaką, kuri atsispindi ekonomikoje.

Pramonės kainų indeksas (PKI) Lietuvoje turi koreliacinį ryšį su prekybos atvirumu bei žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI), o statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė prekybos atvirumas, determinacijos koeficientas aukštas. Latvijoje koreliacinis ryšys su bendru kapitalo formavimu, prekybos atvirumu, investicijomis bei žmogaus socialinės raidos indeksu (HDI), o statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas HDI2 su silpna reikšminga neigiama prekybos atvirumo įtaka - determinacijos koeficientas vidutinis. Šis rodiklis rodo gamintoju parduotų prekių ir paslaugų kainų pokyčius atspindinčius ekonomikoje.

Ekonominės laisvės indeksas Lietuvoje koreliavo su MTTP, asignavimu ir žmogaus socialinės raidos indeksu HDI, o statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė tik asignavimai, determinacijos koeficientas aukštas. Latvijoje – koreliacinis ir regresinis ryšys buvo su žmogaus socialinės raidos indeksu HDI2, determinacijos koeficientas vidutinis.

Bendras konkurencingumo indeksui (GCI) Lietuvoje statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė asignavimai, determinacijos koeficientas vidutinis. Latvijoje koreliacinis ir regresinis ryšys buvo su statistškai reikšmingu neigiamą nedarbo lygiu, determinacijos koeficientas vidutinis.

Ekonominės laisvės indeksas ir bendras konkurencingumo indeksas (GCI) rodikliai, kurie atspindi valstybių konkurencingumą. Lietuvoje tiek koreliacinė tiek regresinė analizė parodė, kad didžiausią įtaką šiems rodikliams daro asignavimai, kurie skiriami iš valstybės biudžeto. Todėl galima daryti išvadą, kad norint padidinti konkurencingą aplinką Lietuvoje, vyriausybė turi skirti didesnę dėmesį konkurencijos politikos priežiūrai.

Latvijoje ekonominės laisvės indeksas ir bendras konkurencingumo indeksas (GCI) tai rodikliai labiausiai išreikšti per žmogaus socialinės raidos indeksą (HDI) bei nedarbo lygį. Reikia nepamiršti ir to, kad Latvijoje asignavimai konkurencijos politikos priežiūrai buvo 26% mažesni negu Lietuvoje. Tai galima daryti prielaidą, kad Latvijoje, dėl valstybės skiriamo mažo dėmesio konkurencijos įstatymui nukenčia žmonių socialinė gerovė, kuri sklinda beveik per visus konkurencijos politikos įtaką ekonomikai atspindinčius rodiklius.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Lietuvoje ir Latvijoje ekonomikai didžiausią įtaką daro žmonių socialinė gerovė, prekybos atvirumas, investicijų pritraukimas.

IŠVADOS

1. Konkurencijos politika - tai procesas, kurio dėka optimizuojamas išteklių panaudojimas bei užtikrinama geriausia socialinė gerovė. Vienas iš būdų siekiant optimizuoti išteklių panaudojimą ir užtikrinti aukščiausio laipsnio socialinę gerovę – tai konkurencingos aplinkos sukūrimas. Konkurencijos dėka iš platesnio prekių bei paslaugų asortimento yra suteikiama galimybė įsigyti kokybiškos produkcijos (arba paslaugos) už žemesnę kainą. Įmonės norėdamos išlikti konkurencingos privalo didinti savo produktyvumą, o tai skatina ekonomikos augimą.

2. Atlikus konkurencijos politikos įtakos ekonomikai teorinę analizę daroma išvada, kad konkurencingumo dėka atsiranda mažos kainos, geresnė kokybė, platesnis asortimentas, inovacijos ir didesnės galimybės konkuruoti pasaulinėse rinkose. Visi šie veiksniai skatina ekonomikos augimą.

3. Nuo konkurencijos įstatymą prižiūrinčių institucijų darbo kokybės priklauso valstybių konkurencingumas, kuris atsispindi per ekonominį laisvės indeksą bei bendrą konkurencingumo indeksą (GCI). Šie rodikliai atskleidžia kiek konkurencinga aplinka. Kuo aplinka konkurencingesnė, tuo pritraukiama daugiau investicijų, didėja bendras kapitalo formavimas.

4. Išanalizavus mokslinėje literatūroje nagrinėjamą konkurencijos politikos įtakos ekonomikai vertinimą nustatyta, kad yra ne vienas rodiklis atspindintis konkurencijos politikos įtaką ekonomikai. Skirtingi ekonomistai identifikavo skirtingus rodiklius atspindinčius konkurencijos politikos įtaką ekonomikai. Rezultatams pasiekti, tyrimuose buvo naudojami rodikliai per kuriuos reiškėsi konkurencijos politikos įtaka.

5. Pagal ekonomistų, mokslininkų atliktus empirinius tyrimus bei teorines analizes buvo nagrinėjami rodikliai, per kuriuos reiškėsi teigiama konkurencijos politikos įtaka ekonomikai (bendras kapitalo formavimas, MTTP, prekybos atvirumas, investavimas, žmogaus socialinės raidos indeksas) ir rodikliai, kurie atspindi konkurencijos politikos įtaką ekonomikai (BVP, BVP vienam gyventojui, vartotojų kainų indeksas, pramonės kainų indeksas, ekonominės laisvės indeksas, bendras konkurencingumo indeksas).

6. Iš iškerto darbo tikslo, sudarytos tyrimo metodologijos, atliktos teorinės analizės, kuria siekiama įvertinti konkurencijos politikos įtaką ekonomikai buvo atlikta Lietuvos ir Latvijos rodiklių atspindinčių konkurencijos politikos įtaką ekonomikai koreliacinė ir daugialypės tiesinė regresijos analizė. Atlikus analizę nustatyta, kad:

- Lietuvoje ir Latvijoje BVP ir BVP vienam gyventojui statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas HDI;
- Vartotojų kainų indeksą (VKI) Lietuvoje statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė investavimas ir nedarbo lygis, o Latvijoje statistškai reikšmingą neigiamą įtaką darė investavimas;

- Pramonės kainų indeksui (PKI) Lietuvoje statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė prekybos atvirumas, Latvijoje - statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI2), o statistškai silpną reikšmingą neigiamą įtaką darė prekybos atvirumas;
- Ekonominės laisvės indeksui Lietuvoje statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė asignavimai, o Latvijoje - statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė žmogaus socialinės raidos indeksas (HDI2);
- Bendram konkurencingumo indeksui (GCI) Lietuvoje statistškai reikšmingą teigiamą įtaką darė asignavimai, o Latvijoje - statistškai reikšmingą neigiamą įtaką darė nedarbo lygis.

Lietuvoje skirtingai nei Latvijoje visi rodikliai per kuriuos reišksėsi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai įtakojo rodiklius, atspindinčius konkurencijos politikos įtaką ekonomikai. Latvijoje MTTP bei asignavimai neturėjo jokios įtakos analizuojamiems rodikliams, atspindinčius konkurencijos politikos įtaką ekonomikai.

7. Gauti koreliacinės ir regresinės analizės rezultatai patvirtina Baker (2003) ir Werden (2003) atlikto tyrimo išvadas, kad konkurencijos politikos poveikis socialinės gerovės atžvilgiu yra teigiamas. Taip pat remiantis gautais rezultatais galima patvirtinti, kad prekybos atvirumas, investicijos, bendras kapitalo formavimas, MTTP bei valstybės asignavimai daro įtaką ekonomikai. Skirtingose valstybėse skirtingi rodikliai daro skirtingą įtaką ekonomikai, todėl negalima konkrečiai įvardinti, rodiklių, per kuriuos sklinda konkurencijos politikos įtaka ekonomikai ir kuriuos būtų galima panaudoti visais atvejais.

8. Šį tyrimą būtų galima praplėsti atliekant bendrai visų rodiklių per kuriuos reišksėsi konkurencijos politikos įtaka ekonomikai ir rodiklių, atspindinčių konkurencijos politikos įtaka ekonomikai koreliacines bei regresines analizes. Pasirinkti daugiau rodiklių ir tyrimą atlikti vertinant ilgesnį laikotarpį, o taip pat įtarukti daugiau šalių su skirtingesniais konkurencingumą atspindinčiais rodikliais. Tai padėtų rasti tikslesnius konkurencijos politikos įtaką ekonomikai darančius rodiklius.

LITERATŪRA

1. Anderson, R.D., Kovacic, W.E. (2009). Competition Policy and International Trade Liberalisation: Essential Complements to Ensure Good Performance in Public Procurement Markets. [žiūrėta 2017-03-12]. Prieiga per internetą: <https://www.ftc.gov/sites/default/files/documents/public_statements/competition-policy-and-international-trade-liberalisation-essential-complements-ensure-good.anderson/2009procurementmkts.pdf>
2. Anestis, S., Papadopoulos (2010). The international dimensions of EU competition law and policy. Kembridžo universitetas JAV.
3. Beyer, J. C. (2010). Are Global Cartels More Effective Than National? Cartels? JAV. [žiūrėta 2017-03-12]. Prieiga per internetą: <<http://ec.europa.eu/competition/antitrust/actionsdamages/beyer.pdf>>
4. Baker, J.B. (2003). The Case for Antitrust Enforcement. *Journal of Economic Perspectives* Vol.17, 27–50.
5. Borensztein, E., De Gregorio, J., Lee, J. (1998). How does foreign direct investment affect economic growth? *Journal of International Economics* Vol. 45, 115–135.
6. Bolotova, Y. (2009). Cartel overcharges: An empirical analysis. *Journal of Economic Behavior & Organization*. Vol. 70.
7. Bork, H. R. (1996). The Rule of Reason and the Per Se Concept: Price Fixing and Market Division. Jeilio teisės mokykla. [žiūrėta 2017-02-12]. Prieiga per internetą: <http://digitalcommons.law.yale.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=4159&context=fss_papers>
8. Bruneckienė, J., Pekarskienė, I., Guzavičius, A., Palekienė, O., Šovienė, J. (2015). The Impact of Cartels on National Economy and Competitiveness. Šveicarija, Springer.
9. Buccirosi, P., Ciari, L., Duso, T., Spagnolo, G., Vitale, C. (2009). Competition Policy and productivity growth: An Empirical Assessment. *The Review of Economics and Statistics*, Vol.95(4), Kembridžo universitetas, Jungtinės Amerikos Valstijos.
10. Buccirosi, P. Ciari, L., Duso, T., Spagnolo, G., & Vitale, C. (2011). Measuring the deterrence properties of competition policy: The Competition Policy indexes. *Journal of Competition Law & Economics*, 00(00), 1–40, doi:10.1093/joclec/nhq021.
11. Budzinski, O. (2003). Pluralism of Competition Policy Paradigms and the Call for Regulatory Diversity. Philipps-University of Marburg. [žiūrėta 2017-04-12]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=452900>

12. Bruneckienė, J. (2014). Rado būdą kovoti su karteliais. Lietuvos žinios 2014.02.18. [žiūrėta 2017-02-12]. Prieiga per internetą: < <http://lzinios.lt/lzinios/ekonomika/rado-budu-kovoti-su-karteliais/192538>>
13. Carlton, D.W, Perloff, J.M. (2000). Modern industry organization. Anglija: Pearson.
14. Connor, J. M.(2005). Price fixing overcharges: legal and economic evidence. Department of Agricultural Economics Purdue University West Lafayette, Jungtinė Amerikos Valstijos. [žiūrėta 2017-02-12]. Prieiga per internetą: <<http://ageconsearch.tind.io/bitstream/19254/1/sp05co03.pdf>>
15. Connor, J. M. (2007). Global Price Fixing 2nd Updated and Revised Edition. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, Vokietija.
16. Connor, J. M.(2008). Global Price Fixing 2nd Updated and Revised Edition. Springer-Verlag Berlin Heidelberg, Vokietija.
17. Čekanavičius, V. (2011). Taikomoji regresinė analizė socialiniuose tyrimuose. Kaunas. [žiūrėta 2017-05-08]. Prieiga per internetą: <http://www.lidata.eu/files/mokymai/trast/Regresine_Analize_soc_tyrimuose.pdf>
18. Connor, J. M., Bolotova Y. (2006). Cartel overcharges: Survey and meta-analysis. *International Journal of Industrial Organization*. Vol. 24(6), 1109-1137.
19. DePamphilis, D.M. (2014). Mergers, acquisitions, and other restructuring activities an integrated approach to process, tools, cases, and solutions. Academic Press. JAV, San Diego.
20. Doytch, N., Cakan, E. (2011). Growth Effects of Mergers and Acquisitions: A Sector-level Study of OECD countries. *Journal of Applied Economics and Business Research*. Faculty of Economics, University of New Haven, JAV. [žiūrėta 2017-03-14]. Prieiga per internetą: <http://www.aebrjournal.org/uploads/6/6/2/2/6622240/paper_1.pdf>
21. Doytch, N., Uctum, M. (2011b). Sectoral growth effects of cross-border Mergers and Acquisitions. *Eastern Economic Journal*. Vol.38(3) psl. 319-330 doi:10.1057/eej.2011.16.
22. Dumčiuvienė, D. (2010). Europos integracijos procesai. Kauno Technologijos Universitetas.
23. Dutz, M.A., Hayri, A. (2000). Does More Intensive Competition Lead to Higher Growth?. Policy research working paper 2320. The World bank development research group public economics. > [žiūrėta 2017-02-12]. Prieiga per internetą: <<http://documents.worldbank.org/curated/en/419001468739337795/pdf/multi-page.pdf>>
24. Dutz, M.A., Vagliasindi, M. (2000). Competition policy implementation in transition economies: an empirical assessment. *European Economic Review* Vol. 44, Elsevier, Amsterdamas, Nyderlandai.
25. Economy watch. [žiūrėta 2017-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.economywatch.com>>

26. Ehlerman, C.D., Atanasiu, I. (2006). *European Competition law annual: 2003 What is an abuse of a domination position?* JAV, Hart Publishing.
27. Eekhoff, J., Moch, C. (2004). *Competition – the core of a market economy.* Vokietija, Springer.
28. Eekhoff, J. (2004). *Competition Policy in Europe.* Vokietija. Springer
29. Europos parlamentas. Faktų apie Europos Sąjungos suvestinės. [žiūrėta 2017-03-20]. Prieiga per internetą:<
http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/lt/displayFtu.html?ftuId=FTU_3.2.1.html>
30. Europos Sąjungos institucijos ir jų funkcijos. [žiūrėta 2017-02-20]. Prieiga per internetą:<
<http://www.muita.lt/naujienos/es-institucijos-ir-ju-funkcijos>>
31. Europos Sąjungos komisija (2015). *Why we need a European competition policy.* Belgija. [žiūrėta 2017-02-20]. Prieiga per internetą: <http://bookshop.europa.eu/en/bundles/the-eu-explained-cbsciep2OwkgkAAAE.xjhtLxJz/?pgid=Iq1Ekni0.11SR0OOK4MycO9B000086qpnE8m;sid=o-1c9v_8w4dc_avAfejCUZ3ZpD5aJbKfvZ8=>>
32. Faull, J., Nikpay, A. (1999). *The EC Competition Law of Competition.* Oxford University, Anglija
33. Fioramonti, L. (2016). *Well-being Economy. A Scenario for a Post-growth Horizontal Governance System.* [žiūrėta 2017-04-20]. Prieiga per internetą: <<http://thenextsystem.org/wp-content/uploads/2016/11/LorenzoFioramonti.pdf>>
34. Focarelli, D., Panetta, F. (2003). *Are Mergers Beneficial to Consumers? Evidence from the Market for Bank Deposits, The American Economic Review, 93(4), 1152–1172.*
35. Furse, M. (1996). *The Role of Competition Policy: A Survey. European competition law review.* Vol.17, 609.
36. Hennephof, B. (2009). *Mergers and Acquisitions Explained.* [žiūrėta 2017-04-20]. Prieiga per internetą:< <http://www.m-and-a-explained.com/>>
37. Hinlopen, J., Normann, H.T. (2009). *Experiments and Competition Policy.* Cambridge University Press.
38. Ilzkovitz, F. Dierx, A. (2015). *Ex-post economic evaluation of competition policy enforcement. A review of the literature Luxembourg.* Publications Office of the European Union.
39. Janilionis, V., Aksomaitis A. (1993). *Sistema STATGRAPHICS 5.0. Matematinės statistikos metodai.* Kaunas: Technologija. [žiūrėta 2017-05-02]. Prieiga per internetą:<
http://www.lidata.eu/index.php?file=files/mokymai/Janilionis_IV/jan_IV.html&course_file=jan_IV_1.html>.
40. Jones, A., Sufrin, B. (2004). *EC Competition Law, Second Edition.* Oxford: Oxford University Press.

41. Kee, H.L., Hoekman, B. (2011). Imports, Entry and Competition Law as Market Disciplines. *European Economic Review*, Vol. 51, Elsevier, Filadelfija, Jungtinės Amerikos Valstijos.
42. Klimašauskienė, D. (2011). Konkurencijos politika: kartelinių susitarimų prevencija. Vilniaus Universitetas. [žiūrėta 2016-09-10]. Prieiga per internetą: <http://web.vu.lt/ef/d.klimasauskiene/files/2011/03/KONKURENCIJOS-POLITIKA.-KARTELI%C5%B2-PREVENCIJA.pdf>
43. Krakowski, M. (2005). Competition Policy Works: The Effect of Competition Policy on the Intensity of Competition – An International Cross-Country Comparison. Hamburgo Tarptautinis Ekonomikos Institutas, (HWWA), Hamburgas, Vokietija. [žiūrėta 2017-02-12]. Prieiga per internetą: <http://ageconsearch.tind.io/bitstream/26259/1/dp050332.pdf>
44. Kroes, N. (2005). European Competition Policy - Delivering Better Markets and Better Choices. Europos sąjungos komisija, Londonas. [žiūrėta 2017-02-12]. Prieiga per internetą: http://europa.eu/rapid/press-release_SPEECH-05-512_en.htm
45. Latvijos Respublikos konkurencijos taryba. [žiūrėta 2017-04-14]. Prieiga per internetą: <http://www.kp.gov.lv/en/annual-reports>
46. Lietuvos Respublikos seimas (2017). Lietuvos Respublikos Konkurencijos įstatymas (1999 m. kovo 23 d. Nr. VIII-1099). [žiūrėta 2017-03-04]. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.B8B6AFC2BFF1/qjSwVVuUG>.
47. Lietuvos Respublikos konkurencijos taryba. [žiūrėta 2016-10-14]. Prieiga per internetą: <https://kt.gov.lt/>
48. Lietuvos Respublikos statistikos departamentas. [žiūrėta 2017-03-14]. Prieiga per internetą: <http://osp.stat.gov.lt>
49. Lietuvos Respublikos ūkio ministerija. [žiūrėta 2017-03-14]. Prieiga per internetą: <https://ukmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/verslo-aplinka/konkurencijos-politika>
50. Mackendrot, M.O., Gallego, B. C. (2008). Abuse of Dominant Position: New Interpretation, New Enforcement Mechanisms? Vokietija: Springer Berlin Heidelberg.
51. Martinez, M. (2007). Some Views on Pricing and EC Competition Policy. at http://ec-europa.eu/comm/competition/index_en.html.
52. McNulty, P.J. (1968). Economic Theory and the Meaning of Competition. *The Quarterly journal of Economics* Vol. 82(4), doi: <https://doi.org/10.2307/1879604>
53. Miniotas, D.(2015). Daktaro disertacija. Tikslą riboti konkurenciją turinčių vertikalųjų susitarimų vertinimas konkurencijos teisėje. Vilnius. [žiūrėta 2017-03-04]. Prieiga per internetą: <http://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:8723237/datastreams/MAIN/content>

54. Moisejevas, R (2007). Mokslo darbas. Piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi: grobuoniška kainodara – esminiai požymiai. *Jurisprudencija*, 9(99), 62-69.
55. Moss, D., Brunelli, R., Stutz, R. (2016). A National competition policy: unpacking the problem of declining competition and setting priorities moving forward. Amerikos antikorupcijos institutas, Jungtinės Amerikos Valstijos. [žiūrėta 2017-02-18]. Prieiga per internetą: <<http://www.antitrustinstitute.org/sites/default/files/AAINatlCompPolicy.pdf>>
56. Mosteanu, T., Romano, O.M. (2013). Competition Policy and the Economic Crisis. European Union Case Study. *Procedia Economics and Finance* 6, 662 – 667
57. Motta, M. (2004). *Competition policy: Theory and Practice*. Cambridge University Press, JAV
58. Murschetz, P. (2013). *State Aid for Newspapers Theories, Cases, Actions* Springer-Verlag. Berlin, Heidelberg
59. Nickell, S.J. (1996). Competition and Corporate Performance. *Journal of Political Economy*, Vol. 104(4), 724-746
60. Novickytė, L., Šileika, T. (2010). Įmonių susiliejimų ir įsigyjimų teoriniai ir praktiniai aspektai. Vilniaus universitetas. [žiūrėta 2017-04-10]. Prieiga per internetą: <http://leidykla.vgtu.lt/conferences/BME_2010/001/pdf/Art-Novickyte-Sileika.pdf>
61. OECD (2014). Factsheet on how competition policy affects macro-economic outcomes. [žiūrėta 2017-03-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.oecd.org/daf/competition/factsheet-macroeconomics-competition.htm>>
62. Pepall, L., Richards, D., Norman, G. (2008). *Industrial organization: Contemporary theory and empirical applications* (4th ed.). Malden, MA: Wiley.
63. Petersen, N. (2013). Antitrust Law and the Promotion of Democracy and Economic Growth. *Journal of Competition Law & Economics*, Vol. 9, Oksfordo Universitetas, Didžioji Britanija.
64. Porter, M.E. (2000). *The Current Competitiveness Index: Measuring the Economic Foundations of Prosperity*. World Economic Forum. The Global Competitiveness Report, Ženeva.
65. Romano, O. (2015). Assessing the Macroeconomic Effects of Competition Policy - the Impact on Economic Growth. *Economic Insights – Trends and Challenges*. Vol.3, 81-88.
66. Sama, D. (2013). *The Effectiveness of Competition Policy: An Econometric Assessment in Developed and Developing Countries.*, LUISS “Guido Carli” Universitetas, Roma. [žiūrėta 2017-02-12]. Prieiga per internetą: <https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2425335>
67. Sąžiningos prekybos tarnyba (2009). *Government in markets Why competition matters – a guide for policy makers*. [žiūrėta 2017-02-12]. Prieiga per internetą: <https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/284451/OFT1113.pdf>

68. Stanikūnas, R. (2009). Konkurencijos politika: teorija ir praktika. Vilnius.
69. Stigler, G. (1968). Barriers to Entry, Economies of Scale and Firm Size. *The organization of industry*. Homewood, 67-70.
70. The Heritage Foundation. [žiūrėta 2017-04-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.heritage.org/index/visualize>>
71. The World Bank. [žiūrėta 2017-03-02]. Prieiga per internetą:< <http://data.worldbank.org>>
72. Trading Economics. [žiūrėta 2017-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://www.tradingeconomics.com>>
73. Vainienė, R. (2005). Ekonomikos terminų žodynas. Tyto alba.
74. Vettas, N. (2010). Developments in vertical agreements. *Sage journals*. The antitrust bulletin. Vol 55(4). [žiūrėta 2017-03-02]. Prieiga per internetą: <<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/0003603X1005500407>>
75. Zimmerman, J. E., Connor, J. M. (2005). Determinants of cartel duration: A cross-sectional study of modern private international cartels. Purdue Universitetas, Indijana, Jungtinės Amerikos Valstijos. [žiūrėta 2017-03-06]. Prieiga per internetą: <<http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.523.9687&rep=rep1&type=pdf>>
76. Qaqaya, H., Lipimile, G. (2008). The effects of anti-competitive business practices on developing countries and their development prospects. Ženeva.
77. Werden, G. (2003). The 1982 Merger Guidelines and the Ascent of the Hypothetical Monopolist Paradigm. *Antitrust Law Review* 71, 253–269
78. World Economic forum. [žiūrėta 2017-03-06]. Prieiga per internetą: <<http://reports.weforum.org>>

PRIEDAI

Lietuvos rodikliai, panaudoti koreliacinei ir regresinei analizei atlikti

Nr.	Ekonominiai rodikliai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Bendras kapitalo formavimas (% nuo BVP)	24,05	26,73	32,11	27,89	12,37	18,00	21,72	19,37	19,30	18,70	19,89
2	MTTP (% nuo BVP)	0,75	0,79	0,80	0,79	0,83	0,78	0,90	0,90	0,95	1,03	1,04
3	Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	114,92	121,50	113,84	125,85	105,56	132,56	152,54	162,39	166,67	159,87	152,38
4	BVP vienam gyventojui, EUR	7,25	8,51	11,33	13,89	10,92	11,05	13,23	13,20	14,44	15,21	13,07
5	BVP (to meto kainomis) mln. EUR	24,09	27,82	36,60	44,44	34,53	34,22	40,06	39,44	42,71	44,59	37,97
6	Vartotojų kainų indeksas CPI	77,66	80,57	85,18	94,49	98,68	100,00	104,13	107,35	108,47	108,59	107,63
7	Pramonės kainų indeksas PPI	80,60	86,30	91,40	107,30	89,80	100,00	114,70	119,50	115,80	110,70	100,90
8	Ekonominės laisvės indeksas, %	70,50	71,80	71,50	70,90	70,00	70,30	71,30	71,50	72,10	73,00	74,70
9	Bendras konkurencingumo indeksas, GCI	4,30	4,53	4,49	4,45	4,30	4,38	4,41	4,41	4,41	4,51	4,60
10	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	0,81	0,81	0,82	0,83	0,82	0,83	0,83	0,83	0,84	0,85	0,85
11	Nedarbo lygis, %	8,32	5,78	4,25	5,83	13,79	17,81	15,39	13,37	11,77	10,97	9,11
12	Investavimas (% nuo BVP)	24,23	26,93	32,26	28,11	12,61	18,21	21,91	19,25	19,31	18,33	18,62
13	Asignavimas mln. EUR	1,05	1,19	1,16	1,33	1,05	0,87	1,01	1,28	1,29	1,61	1,69

Latvijos rodikliai, panaudoti koreliacinei ir regresinei analizei atlikti

Nr.	Ekonominiai rodikliai	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Bendras kapitalo formavimas (% nuo BVP)	35,20	39,23	41,54	35,09	21,99	19,32	25,05	26,05	23,90	23,10	22,03
2	MTTP (% nuo BVP)	0,53	0,65	0,56	0,58	0,45	0,61	0,70	0,67	0,61	0,69	0,63
3	Prekybos atvirumas (% nuo BVP)	100,83	100,62	95,92	92,00	86,83	108,79	120,81	127,28	123,88	121,08	119,09
4	BVP vienam gyventojui, EUR	6,92	8,85	12,87	14,99	11,15	10,32	12,60	12,62	13,74	13,48	12,53
5	BVP (to meto kainomis) mln. EUR	15,58	19,72	28,42	32,85	24,12	21,88	26,14	25,80	27,81	28,83	24,88
6	Vartotojų kainų indeksas CPI	74,00	79,10	90,20	99,70	98,50	101,00	105,10	106,80	106,30	106,50	106,90
7	Pramonės kainų indeksas PPI	76,30	83,60	96,30	104,30	96,50	100,00	106,80	108,70	111,00	111,40	110,30
8	Ekonominės laisvės indeksas, %	66,30	66,90	67,90	68,30	66,60	66,20	65,80	65,20	66,50	68,70	69,70
9	Bendras konkurencingumo indeksas, GCI	4,29	4,57	4,41	4,26	4,06	4,14	4,24	4,35	4,40	4,50	4,40
10	Žmogaus socialinės raidos indeksas, HDI	0,81	0,81	0,82	0,82	0,82	0,81	0,81	0,81	0,82	0,83	0,83
11	Nedarbo lygis, %	10,50	7,04	6,06	7,74	17,57	19,47	16,20	15,05	11,87	10,843	9,88
12	Investavimas (% nuo BVP)	35,28	39,33	41,65	35,20	22,08	19,41	25,15	26,18	24,12	23,48	22,17
13	Asignavimas mln. EUR	0,72	1,46	1,4	1,62	1,05	0,64	0,63	0,82	0,83	1,06	1,06

	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Pramonės_kainu_indeksas_PPI	Pearson Correlation	-,253	,595	,866**	,316	,878**	,844**	,841**	1	,284	,165	,735**	,426	-,264
	Sig. (2-tailed)	,453	,053	,001	,343	,000	,001	,001		,398	,627	,010	,191	,432
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Ekonominės_laisvės_indeksas	Pearson Correlation	,027	,831**	,588	,879**	,446	,344	,427	,284	1	,846**	,708*	-,245	-,046
	Sig. (2-tailed)	,937	,002	,057	,000	,169	,300	,190	,398		,001	,015	,468	,892
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Bendras_konkurencingum_indeksas_GCI	Pearson Correlation	,369	,534	,341	,731*	,346	,312	,174	,165	,846**	1	,459	-,455	,308
	Sig. (2-tailed)	,265	,091	,304	,011	,298	,350	,609	,627	,001		,155	,159	,356
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI	Pearson Correlation	-,448	,933**	,808**	,697*	,869**	,777**	,925**	,735**	,708*	,459	1	,318	-,497
	Sig. (2-tailed)	,167	,000	,003	,017	,001	,005	,000	,010	,015	,155		,340	,120
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Nedarbo_lygis	Pearson Correlation	-,795**	,195	,372	-,369	,226	,149	,603*	,426	-,245	-,455	,318	1	-,774**
	Sig. (2-tailed)	,003	,565	,260	,264	,505	,662	,050	,191	,468	,159	,340		,005
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Investicijos	Pearson Correlation	,997**	-,457	-,327	-,063	-,250	-,143	-,657*	-,264	-,046	,308	-,497	-,774**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,158	,327	,854	,458	,674	,028	,432	,892	,356	,120	,005	
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Latvijos rodiklių koreliacinė analizė

		Correlations												
		Bendras_kapitalo_formavimas	MTTP	Prekybos_atvirumas	Asignavimai_mln.Eur	BVP_vienam_gyventojui	BVP	Pramonės_kainu indeksas	Ekonominės_laisvės_ind	Bendras_konkurencingumas	Nedarbo_lygis	Investicijos	CPI2	zsr12
Bendras_kapitalo_formavimas	Pearson Correlation	1	-,169	-,508	,644*	-,214	-,075	-,611*	,082	,422	-,787**	1,000**	-,751**	-,196
	Sig. (2-tailed)		,620	,111	,033	,528	,826	,046	,810	,196	,004	,000	,008	,563
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
MTTP	Pearson Correlation	-,169	1	,784**	-,171	,284	,207	,474	-,001	,550	-,027	-,164	,415	,235
	Sig. (2-tailed)	,620		,004	,616	,398	,542	,140	,999	,080	,938	,629	,204	,486
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Prekybos_atvirumas	Pearson Correlation	-,508	,784**	1	-,559	,276	,116	,621*	-,127	,354	,231	-,504	,618*	,275
	Sig. (2-tailed)	,111	,004		,074	,411	,734	,041	,710	,286	,495	,114	,043	,413
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Asignavimai_mln.Eur	Pearson Correlation	,644*	-,171	-,559	1	,285	,412	-,118	,571	,385	-,759**	,646*	-,264	,400
	Sig. (2-tailed)	,033	,616	,074		,396	,208	,730	,066	,243	,007	,032	,432	,223
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
BVP_vienam_gyventojui	Pearson Correlation	-,214	,284	,276	,285	1	,979**	,869**	,363	,063	-,101	-,209	,776**	,675*
	Sig. (2-tailed)	,528	,398	,411	,396		,000	,001	,272	,853	,768	,537	,005	,023
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
BVP	Pearson Correlation	-,075	,207	,116	,412	,979**	1	,765**	,386	,058	-,184	-,071	,658*	,630*
	Sig. (2-tailed)	,826	,542	,734	,208	,000		,006	,240	,865	,589	,837	,028	,038

	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Pramonės_kainu_indeksas_PPI	Pearson Correlation	-,611*	,474	,621*	-,118	,869**	,765**	1	,246	,020	,230	-,607*	,976**	,656*
	Sig. (2-tailed)	,046	,140	,041	,730	,001	,006		,466	,953	,496	,048	,000	,029
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Ekonominės_laisvės_indeksas	Pearson Correlation	,082	-,001	-,127	,571	,363	,386	,246	1	,369	-,583	,087	,131	,832**
	Sig. (2-tailed)	,810	,999	,710	,066	,272	,240	,466		,265	,060	,800	,702	,001
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Bendras_konkurencingum_indeksas_GCI	Pearson Correlation	,422	,550	,354	,385	,063	,058	,020	,369	1	-,728*	,429	-,147	,453
	Sig. (2-tailed)	,196	,080	,286	,243	,853	,865	,953	,265		,011	,188	,667	,162
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Nedarbo_lygis	Pearson Correlation	-,787**	-,027	,231	-,759**	-,101	-,184	,230	-,583	-,728*	1	-,792**	,425	-,411
	Sig. (2-tailed)	,004	,938	,495	,007	,768	,589	,496	,060	,011		,004	,192	,209
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
Investicijos	Pearson Correlation	1,000**	-,164	-,504	,646*	-,209	-,071	-,607*	,087	,429	-,792**	1	-,190	-,748**
	Sig. (2-tailed)	,000	,629	,114	,032	,537	,837	,048	,800	,188	,004		,008	,577
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
CPI2	Pearson Correlation	-,751**	,415	,618*	-,264	,776**	,658*	,976**	,131	-,147	,425	-,748**	1	,540
	Sig. (2-tailed)	,008	,204	,043	,432	,005	,028	,000	,702	,667	,192	,008		,086
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11
zsri2	Pearson Correlation	-,196	,235	,275	,400	,675*	,630*	,656*	,832**	,453	-,411	-,190	,540	1
	Sig. (2-tailed)	,563	,486	,413	,223	,023	,038	,029	,001	,162	,209	,577	,086	
	N	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11	11

*. Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Lietuvos rodiklių regresinė analizė

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-558,068	217,114		-2,570	,037
	MTTP	-58,555	36,695	-,918	-1,596	,155
	Prekybos_atvirumas	,028	,103	,095	,271	,794
	Žmogaus_socialinė_raidos_į ndeksas_HDI	775,018	298,695	1,556	2,595	,036

a. Dependent Variable: BVP

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-577,455	192,752		-2,996	,017
	MTTP	-56,905	34,026	-,892	-1,672	,133
	Žmogaus_socialinė_raidos_į ndeksas_HDI	801,327	265,615	1,609	3,017	,017

a. Dependent Variable: BVP

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-283,500	86,649		-3,272	,010
	Žmogaus_socialinė_raidos_į ndeksas_HDI	386,807	104,580	,777	3,699	,005

a. Dependent Variable: BVP

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	257,455	1	257,455	13,680	,005 ^b
	Residual	169,375	9	18,819		
	Total	426,829	10			

a. Dependent Variable: BVP

b. Predictors: (Constant), Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,777 ^a	,603	,559	4,33813

a. Predictors: (Constant), Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-192,178	64,873		-2,962	,021
	MTTP	-16,764	10,964	-,694	-1,529	,170
	Prekybos_atvirumas	,018	,031	,164	,592	,572
	Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI	261,023	89,249	1,384	2,925	,022

a. Dependent Variable: BVP_vienam_gyventojui

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-123,809	25,767		-4,805	,001
	Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI	163,941	31,099	,869	5,272	,001

a. Dependent Variable: BVP_vienam_gyventojui

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	46,248	1	46,248	27,789	,001 ^b
	Residual	14,978	9	1,664		
	Total	61,225	10			

a. Dependent Variable: BVP_vienam_gyventojui

b. Predictors: (Constant), Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,869 ^a	,755	,728	1,29005

a. Predictors: (Constant), Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-652,172	143,007		-4,560	,010
	Bendras_kapitalo_formavimas	-4,082	3,336	-1,939	-1,224	,288
	MTTP	-24,851	30,184	-,220	-,823	,457
	Prekybos_atvirumas	,056	,083	,107	,673	,538
	Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI	921,870	194,925	1,046	4,729	,009
	Nedarbo_lygis	,472	,438	,177	1,076	,342
	Investicijos	3,854	3,312	1,868	1,164	,309

a. Dependent Variable: Vartotoju_kainu_indeksas_CPI

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-507,721	52,890		-9,600	,000
	Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI	718,906	64,586	,816	11,131	,000
	Nedarbo_lygis	,913	,195	,343	4,675	,002

a. Dependent Variable: Vartotoju_kainu_indeksas_CPI

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1284,054	2	642,027	99,538	,000 ^b
	Residual	51,601	8	6,450		
	Total	1335,655	10			

a. Dependent Variable: Vartotoju_kainu_indeksas_CPI

b. Predictors: (Constant), Nedarbo_lygis, Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,980 ^a	,961	,952	2,53970

a. Predictors: (Constant), Nedarbo_lygis, Žmogaus_socialinė_raidos_indeksas_HDI

PKI

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,866 ^a	,751	,723	6,92563

a. Predictors: (Constant), Prekybos_atvirumas

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	1298,668	1	1298,668	27,076	,001 ^b
	Residual	431,679	9	47,964		
	Total	1730,347	10			

a. Dependent Variable: Pramonės_kainu_indeksas_PPI

b. Predictors: (Constant), Prekybos_atvirumas

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	31,129	13,693		2,273	,049
	Prekybos_atvirumas	,514	,099	,866	5,203	,001

a. Dependent Variable: Pramonės_kainu_indeksas_PPI

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,879 ^a	,772	,747	,67377

a. Predictors: (Constant), Asignavimas mln.EUR

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
-------	--	----------------	----	-------------	---	------

1	Regression	13,834	1	13,834	30,474	,000 ^b
	Residual	4,086	9	,454		
	Total	17,920	10			

a. Dependent Variable: Ekonominės_laisvės_indeksas

b. Predictors: (Constant), Asignavimas mln.EUR

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients Beta		
1	(Constant)	65,796	1,071		61,448	,000
	Asignavimas mln.EUR	4,718	,855	,879	5,520	,000

a. Dependent Variable: Ekonominės_laisvės_indeksas

GCI

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,731 ^a	,534	,482	,06691

a. Predictors: (Constant), Asignavimas mln.EUR

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,046	1	,046	10,315	,011 ^b
	Residual	,040	9	,004		
	Total	,086	10			

a. Dependent Variable: Bendras_konkurencingum_indeksas_GCI

b. Predictors: (Constant), Asignavimas mln.EUR

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients Beta		
1	(Constant)	4,100	,106		38,559	,000
	Asignavimas mln.EUR	,273	,085	,731	3,212	,011

a. Dependent Variable: Bendras_konkurencingum_indeksas_GCI

Latvijas rodiklių regresinė analizė

BVP

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,630 ^a	,397	,330	3,88411

a. Predictors: (Constant), zsri2

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	89,232	1	89,232	5,915	,038 ^b
	Residual	135,776	9	15,086		
	Total	225,009	10			

a. Dependent Variable: BVP

b. Predictors: (Constant), zsri2

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-142,542	68,938		-2,068	,069
	zsri2	250,847	103,143	,630	2,432	,038

a. Dependent Variable: BVP

BVP vienam gyventojui

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,675 ^a	,456	,395	1,82145

a. Predictors: (Constant), zsri2

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	24,990	1	24,990	7,533	,023 ^b
	Residual	29,859	9	3,318		
	Total	54,849	10			

a. Dependent Variable: BVP_vienam_gyventojui

b. Predictors: (Constant), zsri2

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients Beta		
1	(Constant)	-76,890	32,328		-2,378	,041
	zsri2	132,750	48,369	,675	2,745	,023

a. Dependent Variable: BVP_vienam_gyventojui

VKI2

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,748 ^a	,560	,511	1490,17894

a. Predictors: (Constant), Investicijos

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	25410539,144	1	25410539,144	11,443	,008 ^b
	Residual	19985699,411	9	2220633,268		
	Total	45396238,555	10			

a. Dependent Variable: CPI2

b. Predictors: (Constant), Investicijos

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients Beta		
1	(Constant)	15502,787	1785,394		8,683	,000
	Investicijos	-204,747	60,527	-,748	-3,383	,008

a. Dependent Variable: CPI2

PKI

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,820 ^a	,672	,590	7,44835

a. Predictors: (Constant), Investicijos, zsri2

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	907,778	2	453,889	8,181	,012 ^b
	Residual	443,824	8	55,478		
	Total	1351,602	10			

a. Dependent Variable: Pramonės_kainu_indeksas_PPI

b. Predictors: (Constant), Investicijos, zsri2

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients Beta		
1	(Constant)	-243,902	136,579		-1,786	,112
	zsri2	547,270	201,442	,561	2,717	,026
	Investicijos	-,748	,308	-,501	-2,428	,041

a. Dependent Variable: Pramonės_kainu_indeksas_PPI

Ekonominės laisvės indeksas**Model Summary**

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,832 ^a	,693	,659	,80085

a. Predictors: (Constant), zsri2

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	13,028	1	13,028	20,313	,001 ^b
	Residual	5,772	9	,641		
	Total	18,800	10			

a. Dependent Variable: Ekonominės_laisvės_indeksas

b. Predictors: (Constant), zsri2

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized	t	Sig.
		B	Std. Error	Coefficients Beta		
1	(Constant)	3,047	14,214		,214	,835
	zsri2	95,848	21,267	,832	4,507	,001

a. Dependent Variable: Ekonominės_laisvės_indeksas

GCI

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,728 ^a	,530	,478	,10878

a. Predictors: (Constant), Nedarbo_lygis

ANOVA^a

Model		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
1	Regression	,120	1	,120	10,158	,011 ^b
	Residual	,106	9	,012		
	Total	,227	10			

a. Dependent Variable: Bendras_konkurencingum_indeksas_GCI

b. Predictors: (Constant), Nedarbo_lygis

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	4,624	,098		47,119	,000
	Nedarbo_lygis	-,025	,008	-,728	-3,187	,011

a. Dependent Variable: Bendras_konkurencingum_indeksas_GCI